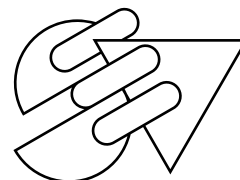

SEV

SEV-programma Stedelijke Vernieuwing

Auteurs Astrid Huygen
Rally Rijkschroeff
Verwey-Jonker Instituut

Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten

Evaluatie stimuleringsprogramma
wijkgebonden leefbaarheidsbudgetten

Rotterdam, januari 2004.

Dit rapport maakt deel uit van het SEV-experimentenprogramma Stedelijke Vernieuwing.

U kunt de SEV-publicaties vinden op www.sev.nl, of kosteloos bestellen bij:

Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting

Postbus 1878

3000 BW Rotterdam

telefoon 010 - 282 50 50

fax 010 - 411 42 11

bestellijn 010 - 282 50 55

www.sev.nl

e-mail order@sev.nl

De SEV stimuleert en werkt aan innovaties op het brede terrein van wonen, bouwen en leefomgeving. Dat doet zij door het uitvoeren van meerjarige experimentenprogramma's en voorbeeldprojecten.

Inhoudsopgave

Inleiding	5
1 De dynamiek van de gedeelde verantwoordelijkheid	7
1.1 Buurtaandeelhouderschap	7
1.2 Vereniging van Wijkeigenaren	8
1.3 Wijkgebonden vastgoedfondsen/wijkaandelen	9
1.4 Het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget: instrument van bestuurlijke vernieuwing	10
2 Verkenning van experimenten met het wijkbudget	13
2.1 Integrale aanpak van fysieke, sociale en economische vernieuwing	13
2.2 Twee scans	15
2.3 Leefbaarheid als thema van het wijkbudget: Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget	18
3 Parameters voor de evaluatie en opzet van het evaluatieonderzoek	21
3.1 Parameters voor de evaluatie	21
3.2 Opzet van het evaluatieonderzoek	24
4 Het verloop en de resultaten van de pilots	27
4.1 De start van het stimuleringsprogramma	27
4.2 Eindhoven	29
4.3 Hoogeveen	32
4.4 Vlaardingen	41
4.5 Wieringermeer	50
4.6 Conclusie procesevaluatie	54
5 Inhoudelijke evaluatie van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget	57
5.1 Schaal	57
5.2 Soort wijken	58
5.3 Organisatievormen van betrokken bewonersorganisaties	59
5.4 De voeding van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget	60
5.5 Vraagsturing	63
5.6 Integratie van fysieke en sociale vernieuwing	65
5.7 Samenwerking tussen publieke en private partijen	66
5.8 Aanboren van het probleemoplossend vermogen	66
5.9 Verbetering leefbaarheid	68
5.10 Slotconclusie	69
6 Slotbeschouwing	71
Literatuur	75
Bijlage: Gesprekspartners	77

Inleiding

In 2000 is de Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting (SEV) samen met het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) gestart met het stimuleringsprogramma Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten. In dit programma is via een aantal pilots geëxperimenteerd met het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget. Het beoogde doel hiervan is het vergroten en versterken van de betrokkenheid van actoren in de wijk. Bewoners moeten worden betrokken bij de dagelijkse leefomgeving door hen meer zeggenschap en beslissingsbevoegdheid te geven bij de besteding van leefbaarheidsbudgetten (vraagsturing); hierdoor wordt het probleemoplossend vermogen van de lokale actoren aangeboord. Bureau Stadsbeheer heeft de begeleiding en ondersteuning van de pilots verzorgd. Het Verwey-Jonker Instituut is gevraagd om het evaluatieonderzoek van de pilots te verrichten. Dit onderzoek bestaat uit een proces- en een uitkomstevaluatie. De procesevaluatie richt zich op de implementatie van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget. De uitkomstevaluatie kijkt in hoeverre de beoogde resultaten met het instrument Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten zijn behaald.

In dit rapport wordt verslag gedaan van het evaluatieonderzoek. In hoofdstuk 1 wordt het stimuleringsprogramma van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget gezet tegenover andere experimentenprogramma's van de SEV op het grensvlak van fysieke en sociale vernieuwing. Het kenmerkende van dit stimuleringsprogramma is de inzet van bestuurlijke vernieuwing gericht op het in gang brengen van 'de dynamiek van de gedeelde verantwoordelijkheid'. Aan het stimuleringsprogramma ligt een uitgebreide verkenning ten grondslag, waarover in hoofdstuk 2 wordt gerapporteerd. Zowel de ontwikkeling als de inhoud van het concept wordt hierin uiteengezet. De opzet van het evaluatieonderzoek wordt in hoofdstuk 3 beschreven. Hoofdstuk 4 geeft een beeld van het verloop en de resultaten van de pilots in Eindhoven, Hogeveen, Vlaardingen en Wieringermeer. De inhoudelijke evaluatie van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget staat in hoofdstuk 5, waarna in hoofdstuk 6 een slotbeschouwing volgt.

1 De dynamiek van de gedeelde verantwoordelijkheid

Het experiment Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten is een van de vele initiatieven die de laatste jaren zijn genomen om:

- wijken leefbaarder te maken;
- bewoners meer de betrekken bij hun leefomgeving;
- het wijkgericht werken vorm te geven;
- om instrumenten voor vraagsturing te ontwikkelen.

Al deze initiatieven en programma's hebben tot doel het versterken van de sociale infrastructuur: *"Het gaat bij de sociale infrastructuur om organisaties, diensten en voorzieningen die het burgers mogelijk maken om in sociale verbanden te leven en om deel te nemen aan de samenleving"* (Duyvendak en Van der Graaf, 2000; 101).

Op het grensvlak van fysieke en sociale vernieuwing is de SEV betrokken bij een aantal experimentprogramma's, zoals: Buurtaandeelhouderschap, Vereniging van wijkeigenaren en het Wijkgebonden Vastgoedfonds (Wijkaandelen Delft). Hieronder beschrijven we deze concepten en hun werking kort. We omschrijven de specifieke inzet van het instrument van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget als instrument van bestuurlijke vernieuwing, gericht op het in gang brengen van 'de dynamiek van de gedeelde verantwoordelijkheid'.

1.1 Buurtaandeelhouderschap

Het Buurtaandeelhouderschap (BAS) is een nieuwe vorm van buurtorganisatie en is ontwikkeld door de woningcorporatie Stichting Woningpartners uit Capelle aan den IJssel. Het experiment is in 1998 van start gegaan. Het doel van het BAS is het vergroten van de leefbaarheid van de buurt en impliciet de woonsatisfactie van de bewoners. Het gaat om zowel de fysieke als de sociale kwaliteit van de leefomgeving waarbij de aspecten schoon, heel, veilig en gezellig voorop staan. Het BAS is een organisatorisch verband in de vorm van een vereniging van aandeelhouders. De aandeelhouders zijn de huurders die lid zijn van het BAS. De woningcorporatie verstrekt een vast maandelijks bedrag van tien gulden (\pm € 4,50) per aandeelhouder. Via het BAS krijgen de huurders/bewoners/aandeelhouders middelen en zeggenschap om die maatregelen te treffen die naar hun mening de leefbaarheid in positieve zin beïnvloeden.

Gedurende de projectperiode zijn de activiteiten in toenemende mate gericht op gezelligheid. Activiteiten van de afgelopen jaren: verbetering van de aankleding van de buurt zoals het plaatsen van bloempotten en het plaatsen van een kerstboom met verlichting. Activiteiten in samenspraak met de jeugd waren kindermiddagen, de inzameling van winkelwagentjes en het beschikbaar stellen van een basketbalveld. Daarnaast zijn er andere sociaal-culturele activiteiten zoals een buurtfeest, een sporttoernooi, het aanstellen van een hof-/huismeester en het bemensen van een inloopruijme. De herstructureringsplannen hebben in de experimentperiode enige onrust veroorzaakt. Daarnaast ligt de buurt direct tegen het centrum van de stad. De leefbaarheid in de buurt wordt mede bepaald door gebeurtenissen buiten de wijk. Gedurende de experimentperiode was sprake van een crisis in het BAS-bestuur; waren er organisatorische wijzigingen bij de woningcorporatie en is in 2000 de hofmeester waarmee het BAS is gestart weggevallen. Dit was van grote invloed op het verloop van de pilot.

Het belangrijkste resultaat van de BAS-activiteiten is dat de betrokkenheid van de bewoners met verschillende etnische achtergronden bij de buurt is vergroot. Het experiment is een succes omdat er veel betrokken en enthousiaste contactpersonen zijn. De versterking van het kader van het BAS-bestuur (de bewoners dus) verdient aandacht. Hiervoor is professionele ondersteuning vanuit bijvoorbeeld het opbouwwerk nodig. De voorwaarden waaraan moet worden voldaan wil het BAS op lange termijn succes hebben zijn:

- de aanwezigheid van een groep enthousiaste bewoners die ook over enig kader beschikt;
- een beheerder die over personeel beschikt met de juiste attitude om dergelijke sociaal-culturele activiteiten te ondersteunen;

- een gemeente en politie met enthousiaste contactpersonen die ook in de dagelijkse praktijk iets kunnen betekenen.

1.2 Vereniging van Wijkeigenaren

Het idee van de Vereniging van Wijkeigenaren (VvW) is afkomstig van de Woonecirkel, een samenwerkingsverband van tien corporaties. In 1998 hebben zij de SEV betrokken bij hun ideevorming. “De VvW is een concept met vele toepassingsmogelijkheden. De centrale doelstelling is dat burgers meer verantwoordelijkheid en mogelijkheden tot sturing hebben in wijkbeheer. De burgers zijn niet alleen consument maar ook producent van producten zoals leefbaarheid, veiligheid, netheid en welzijn” (Laagland’Advies, 2003). De VvW is een rechtspersoon die wordt bestuurd door woningbezitters en huurders gezamenlijk en beheert het aandelenkapitaal in de wijk. Dit kapitaal bestaat bijvoorbeeld uit contributie die bewoners of corporaties betalen.

Drie pilots zijn geselecteerd. Daarnaast is in de evaluatie ook aandacht besteed aan drie andere projecten in steden die vanuit de uitgangspunten van de VvW interessant zijn. Het centrale doel van het concept VvW is dat burgers meer verantwoordelijkheid en mogelijkheden tot sturing hebben in wijkbeheer. De burgers zijn niet alleen consument maar ook producent.

Een eerste evaluatierapport is in maart 2003 verschenen. Hieruit blijkt dat het concept zich de afgelopen jaren verder heeft ontwikkeld en toont de sterke en minder sterke punten van het concept. De experimenten vonden in verschillende wijken plaats: (oudere) stadswijken, maar ook een aantal nieuwbouwwijken.

Wat opvalt is dat betrokkenen een professioneel bewonersbestuur nodig achten. Daarnaast hebben bewoners in een aantal gevallen onvoldoende professionele ondersteuning ontvangen van bijvoorbeeld het opbouwwerk, terwijl het ontbreken van deze ondersteuning op andere locaties geen issue is. Ook de juridische verankering blijkt een belangrijke voorwaarde voor het welslagen van het concept. Een heldere verdeling van de rollen en verantwoordelijkheden tussen betrokken partijen, vooral als bijvoorbeeld de corporatie een belangrijke partner is, is een succesfactor die overal wordt genoemd. Andere succesfactoren zijn een goed onderhouden nulsituatie bij overdracht aan bewoners en aanspreekbare professionals bij gemeente en corporatie, hoewel hun betrokkenheid varieert.

In sommige locaties wordt melding gemaakt van een aanzienlijke belasting van het ambtelijke apparaat.

Een van de verenigingen heeft er inmiddels een punt achter gezet. Zowel professionals als bewoners zagen niet langer een toekomst voor het concept VvW: de uitgangssituatie was te complex en de opgave voor een bestuur van vrijwilligers te groot. De oorspronkelijke doelstelling werd losgelaten en nieuwe doelstellingen werden gekozen. Het doel bleek ten slotte moeilijk uit te leggen aan bewoners en leden. Ook bestond er onduidelijkheid en overlapping met andere initiatieven. Onduidelijkheid over de toekomst van de wijk in verband met de herstructurering en een door bewoners ervaren betuttelende houding van de corporatie droegen eveneens bij aan het uiteindelijke besluit om de vereniging op te heffen. Gesteld werd dat met de VvW een nieuwe overleg- en organisatievorm werd geïntroduceerd die dezelfde doelstellingen nastreeft als bestaande kanalen. Dit veroorzaakte verwarring bij bewoners én professionals. Wat is hiervan de toegevoegde waarde? Bewoners kunnen niet de problemen in de avonduren oplossen die professionals overdag ook niet kunnen oplossen. “Doel moet zijn de zeggenschap en betrokkenheid van bewoners te vergroten; de toe te passen structuur is hiervan een afgeleide. De te kiezen structuur hangt af van de problematiek in de wijk. (...) De VvW was hier te ingewikkeld” (Laagland’advies, 2003: p. 20).

In een van de gemeenten is het verplichte lidmaatschap van de vereniging omstreden. Desondanks wordt de VvW als positief beoordeeld en gezien, zowel door bewoners als professionals, als een praktische oplossing om noodzakelijk onderhoud te organiseren, met als

bijkomend resultaat dat de vereniging tot meer onderlinge contacten en 'buurtgevoel' leidt. In andere locaties komt het deze 'buurtbinding' (nog) niet op gang.

Het werken met het concept VvW verloopt met wisselend succes. In de wijken waar het goed loopt hebben bewoners inderdaad een grote mate van zeggenschap over het beheer en zijn daar zelf (mede-)producent van. De structuur is vrij formeel en dat vereist een zelfde vorm van bewonersbetrokkenheid.

1.3 Wijkgebonden vastgoedfondsen/wijkaandelen

De aanleiding voor dit project was het feit dat begin 2000 de bewoners van het Delftse Minervaplein e.o. de plannen voor de herinrichting afwezen. De relatie met de gemeente, de corporatie en de projectontwikkelaar stond onder druk, het ontbrak aan vertrouwen en goede communicatie. Het doel van het project Wijkaandelen is om te komen tot een herinrichtingsplan voor het Minervaplein. Andere doelen zijn: het herstel van vertrouwen, communicatie en relatie met bewoners en gebruikers; het creëren van betrokkenheid van bewoners en gebruikers bij de woonomgeving en het creëren van individuele zeggenschap en daarmee individuele verantwoordelijkheid.

De initiatiefnemers van het project Wijkaandelen in Delft zijn de gemeente Delft, woningcorporatie Deltwonen, projectontwikkelaar Bohemen en managementadviesbureau Van Nimwegen & Partners. De gemeente en de corporatie geven bewoners en gebruikers budgetrecht over een forse som geld (272 duizend euro).

Alle bewoners en gebruikers van bedrijfsruimten van twaalf jaar en ouder in de Delftse wijk Minervaplein e.o. kunnen wijkaandeelhouder worden door het accepteren van een wijkaandeel en het bijbehorende reglement. Wijkaandeelhouders hebben individueel stemrecht wanneer er voorstellen aan de 'wijkaandeelhoudersvergadering' worden voorgelegd. Deze voorstellen hebben betrekking op de herinrichting van de wijk of op de ontwikkeling van het wijkaandelensysteem. De voorstellen worden voorbereid door de initiatiefnemers van het wijkaandelensysteem. Ook wijkaandeelhouders zelf kunnen voorstellen inbrengen.

Het stemrecht kan tot twee weken nadat een voorstel is voorgelegd, schriftelijk of via internet worden uitgeoefend. Aanwezigheid op vergaderingen is dus niet nodig. Wijkaandeelhouders die in de wijk blijven wonen of ondernemen, krijgen jaarlijks een wijkaandeel, en daarmee een stem, erbij. De wijkaandeelhouders kunnen ervoor kiezen om wijkaandeelhouders die zich actief inzetten voor de wijk, te belonen met extra wijkaandelen. Een wijkaandeel heeft een waarde van twee euro vijftig. Alle wijkaandeelhouders krijgen individueel alle informatie over de voorstellen en de uitslagen van de stemrondes thuisgestuurd.

De introductie van de wijkaandelen vond plaats in juli 2001, drie stemrondes vonden plaats in 2002. De wijkaandeelhouders hebben uiteindelijk een keuze gemaakt voor een van de vier modellen waar de stemrondes mee begonnen. Vierhonderd van de zevenhonderd bewoners en gebruikers zijn wijkaandeelhouder, hiervan stemt 60 tot 65 procent. Per ronde stemt 34-37 procent van de bewoners/gebruikers van het plein. Een evaluatie vindt plaats in 2003.

Wat opvalt is dat speciale aandacht is besteed aan bewoners die al langere tijd actief zijn in de wijk en hun positie als belangenbehartiger zagen aangetast. Zij hebben voorinformatie gekregen over het project en zijn ingeschakeld bij de wervingsactie. Ook de directeur van de woningcorporatie en de wethouder zijn betrokken bij de werving en zijn persoonlijk langs deuren gegaan.

De gekozen werkvorm is vernieuwend. Geen traditionele vergaderingsetting, maar inloopmarkten. Stemmen kan ook digitaal. Van deze mogelijkheid wordt inderdaad door een deel van de aandeelhouders gebruikgemaakt.

Het proces loopt traag, maar mogelijk krijgen bewoners hierdoor wel de indruk dat de procesgang zorgvuldig is en dat ze zelf hebben kunnen kiezen. De ervaring leert dat wil het concept slagen, er iets te beslissen moet zijn. De basisorganisatie moet op orde zijn. Andere leerervaringen die worden genoemd: laat bewoners een positieve keuze maken, maak duidelijk dat financieel niet alles kan ofwel laat het budget leidend zijn. Een inloopmarkt in plaats

van een vergadering werkt goed voor kennisoverdracht (notulen SEV, 19 juni 2003). Daarnaast was het ontwikkelen en uitvoeren van het wijkaandelensysteem, inclusief de werving, erg arbeidsintensief. De voorlichting over de voorstellen waarover werd gestemd bleek niet eenvoudig. Het wijkaandeel is snel een verworven recht geworden. De vanzelfsprekendheid houdt ook een groot afbreukrisico in omdat het immers een experiment is. Bewoners hebben aanwijsbare invloed door gebruik te maken van hun stemrecht. Daarnaast worden de besluiten die zijn genomen ook daadwerkelijk uitgevoerd. Voor 2003 waren nog twee wijkaandeelhoudersvergaderingen gepland met als onderwerpen het beheer van het heringerichte plein en de voortzetting van het concept. In principe stopt het experiment in 2004, tenzij er wederom iets te beslissen is. Dan kan het systeem weer worden geactiveerd.

1.4 Het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget: instrument van bestuurlijke vernieuwing

Het werken met Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten is niet nieuw, getuige de resultaten van de quick en dieptescan (zie hoofdstuk 2), maar desondanks onverminderd actueel. Omdat in veel gemeenten wordt gezocht naar een manier om bewoners meer te betrekken bij beleid en bij hun omgeving, wordt steeds vaker geëxperimenteerd met het geven van invloed en zeggenschap op bestedingen in hun directe leefomgeving. Deze trend kan worden gezien in het licht van ontwikkelingen in de verhoudingen tussen burgers, bestuur en middenveld.

Als we burgers vragen wat onze samenleving nodig heeft, krijgen we twee soorten antwoorden. Aan de ene kant vragen mensen om meer ruimte voor eigen initiatieven, om invloed op beleidsbeslissingen en de uitvoering daarvan. Gelijktijdig roepen mensen, en soms dezelfde, om een sterkere rol van de overheid en meer blauw op straat. Enerzijds is er de houding 'aan de kant, ik kan het zelf wel' en anderzijds: 'er moet meer autoriteit komen'. Daarmee wordt veel gevraagd van de houding van overheid en instellingen. Deze willen vaak wel beter aansluiten op zelforganiserende vermogens in de samenleving, maar het is de vraag hoe precies. Het stimuleringsprogramma Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten kan worden gezien als een manier om te experimenteren met deze nieuwe verhoudingen tussen overheden, burgers en professionals.

In zijn essay over de betekenis van de sociale infrastructuur (2002), laat Jan Willem Duyvendak zien dat naast verschuivingen tussen het sociale, het fysieke en het economische domein ook de relaties binnen het sociale domein tussen burgers, instellingen en overheid aan het schuiven te zijn. Duyvendak stelt: *"In deze nieuwe verhoudingen is niet langer sprake van de burger als uitsluitend de 'vragende' partij; noch zijn overheid en de instellingen louter 'aanbieders'. Burgers spelen zelf een grote rol als 'aanbieders' van sociale infrastructuur, en overheden en professionals vragen dat ook van hen. (...) Hoe kunnen de nieuwe verantwoordelijkheden van burgers, bestuur en middenveld in relatie tot elkaar worden waargemaakt? Wat betekent het voor de opstelling van de overheid? Voor de rol van instellingen? Hoe kunnen burgers bijdragen aan maximale dynamiek?"* (2002: 2).

Om na te gaan welke kenmerken bruikbare methodieken hebben voor de nieuwe verhoudingen tussen burgers en bestuur, is een aantal vragen van belang: waar vindt verkeer tussen burgers en bestuur plaats? Het is niet meer vanzelfsprekend dat dit alleen maar gebeurt binnen de door het bestuur vastgestelde trajecten. *"Bestuurders die uit zijn op tweerichtingsverkeer met inwoners, zullen van de hoofdroutes moeten afstappen en zich geïnteresseerd tonen in de wegen die mensen zelf hebben uitgestippeld."*, aldus Duyvendak (idem: 15). Duyvendak pleit ervoor dit 'kloofdenken' te vervangen door relationeel denken. De vermeende kloof tussen burgers en bestuurders, het beeld dat burgers en bestuurders elkaar niet weten te vinden gaat allang niet meer op. Het 'kloofdenken' gaat uit van een massief beeld: de overheid enerzijds en de burgers anderzijds. Ook wordt hierover gesproken in termen van leefwereld (van burgers) en systeemwereld (van bestuur). Met deze beelden wordt de

goedheid van de burgers versus de kwalijke intenties van de overheid benadrukt, maar ook de calculerende burger versus de overheid die het publieke belang dient. *“Tweerichtingsverkeer breekt met dit dichotome denken en plaatst hier een relationeel beeld tegenover waarin de respectievelijke opstelling van burgers, bestuur en professionals elkaar (kunnen) versterken”* (idem).

Het Stimuleringsprogramma Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget biedt bij uitstek mogelijkheden en aanknopingspunten om de relationele verhoudingen tussen burgers, overheden en instellingen te begrijpen. Eveneens om te onderzoeken of het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget kan bijdragen aan het versterken van de sociale infrastructuur. Hierbij horen volgens Duyvendak (idem) vragen zoals: wat leidt tot positieve dynamiek waardoor burgers zich gesterkt weten door professionals en/of bestuur en, vice versa, het bestuur veel effectiever kan optreden omdat burgers hun mannetje staan? Welke mechanismen leiden ertoe dat mensen zich organiseren? Hoe vindt wederzijdse versterking van het aanbod van de sociale infrastructuur plaats? En hoe beïnvloeden en vormen actoren elkaar aan de vraagkant: als de overheid meer verwacht en vraagt van burgers; gaan burgers dan ook meer van elkaar vragen? En, nog ingewikkelder, hoe verhouden vraag en aanbod zich dan tot elkaar: betekent versterking van burgeraanbod vermindering van de burgervraag? (idem: 18). In het volgende hoofdstuk wordt de ontwikkeling en de inhoud van het concept Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten zoals het stimuleringsprogramma voorstaat, uiteengezet.

2 Verkenning van experimenten met het wijkbudget

Een van de instrumenten die de mogelijkheid biedt vorm te geven aan de gedeelde verantwoordelijkheid in de sociale infrastructuur is het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget (WGLB).

Het concept van dit stimuleringsprogramma is eind jaren negentig ontwikkeld. Op initiatief van het Ministerie van VWS is in het najaar van 1998 een verkenning gestart naar de mogelijkheden van het wijkgebonden budget als een nieuw vraagsturingsinstrument op wijkniveau, waarbij de behoeften van de wijk en haar bewoners centraal staan via de inbreng van (groepen) burgers en maatschappelijke organisaties.

2.1 Integrale aanpak van fysieke, sociale en economische vernieuwing

Het wijkgebonden budget als vraagsturingsinstrument past binnen de beleidsdoelstelling van de ministeries van VROM en VWS om te streven naar een integrale aanpak van de fysieke, sociale en economische vernieuwing.

Ministerie van VROM

Een van de doelstellingen van de Interdepartementale Commissie inzake het Economisch Structuurbeleid is de verbetering van de sociaal-economische vitaliteit van de stedelijke centra (VROM-begroting 1999). In het toenmalige regeerakkoord is extra geld gereserveerd voor de stad door middel van investeringen in de post 'Vitaliteit steden', waarvan onder meer het fonds 'Leefbaarheid grote steden' deel uitmaakt.

De volkshuisvesting bevindt zich in het hart van enerzijds het sociale vraagstuk en anderzijds de problematiek van de inrichting van de fysieke leefomgeving. Het beleid van het Ministerie van VROM op dit terrein ontwikkelt zich daarom steeds meer tot onderdeel van een brede gebiedsgerichte benadering waarin deze afweging kan worden gemaakt en de afstemming wordt gezocht met maatregelen op het gebied van milieu, verkeer, economische ontwikkeling, zorg en veiligheid.

De stedelijke ontwikkeling vraagt volgens het Ministerie van VROM om een forse impuls, zowel fysiek, sociaal als economisch. Er bestaat brede overeenstemming dat de stedelijke ontwikkeling een integrale aanpak vergt. Op rijksniveau vraagt dat om het verwijderen van schotten tussen beleidssectoren: *"Ons streven is (...) om te komen tot een integratie van beleid en geldstromen in een drietal kolommen: fysieke leefomgeving, sociaal-culturele infrastructuur en werkgelegenheid/economische activiteiten"* (Remkes, SEV-congres Herontwikkeling naoorlogse wijken, 25 maart 1999). Volgens Remkes wil de burger een integrale, gebiedsgerichte aanpak: *"De burger wil dat, als de wooncomplexen in een buurt worden vernieuwd, ook het plein wordt heringericht, er recreatief bruikbaar groen komt, de tramlijn eindelijk wordt doorgetrokken, voor de brede school een nieuw gebouw met sporthal verrijst en dat er voor de jongeren die nu het plein terroriseren, aantrekkelijkere dingen te doen zijn, bijvoorbeeld dat er een trapveldje beschikbaar wordt gesteld. De burger verwacht ook dat naast allerlei fysieke maatregelen er wordt gezorgd voor beheer en exploitatie. Voor voldoende personeel in de brede school, voor de jeugd- en jongerenwerker. Dat er een wijkagent is en een huismeester en dat deze samenwerken"* (Remkes, SEV-congres Herontwikkeling naoorlogse wijken, 25 maart 1999).

Het Ministerie van VROM benadrukt de koppeling van fysieke vernieuwing en sociaal-economische vernieuwing. Fysieke inspanningen hebben onvoldoende maatschappelijk rendement als niet ook wordt gewerkt aan de sociale en economische infrastructuur. Losse investeringen in de fysieke kolom, in woningen, openbare ruimte, groen en infrastructuur, leiden niet tot de gewenste resultaten in een situatie

waar overlast, vernielingen, vandalisme en onveiligheid de toon zetten en waar daartegen niets wordt ondernomen. Omgekeerd is het investeren in kwaliteit en variatie van verouderde stadswijken een noodzakelijke voorwaarde om de steden sociaal en economisch sterker te maken. Inspelen op de samenhang is het wezen van het grote stedenbeleid.

Vanuit het Ministerie van VROM wordt gewezen op het belang van publiek-private samenwerking: “In de komende periode zullen overheden en andere belanghebbenden als partners moeten optreden. Een duurzaam resultaat van het vernieuwingsproces is afhankelijk van de inzet en betrokkenheid van huidige en toekomstige huurders, huiseigenaren, corporaties, projectontwikkelaars, bedrijven en instellingen. (...) Betrek bewoners, woningcorporaties, beleggers en bedrijven bij de herontwikkeling; met name het belang van de betrokkenheid van de bewoners wil ik onderstrepen” (Remkes, SEV-congres Herontwikkeling naoorlogse wijken, 25 maart 1999).

In de nota ‘Mensen, wensen, wonen’ (VROM, 2000) wordt de visie op wonen en het woonbeleid voor de komende tien jaar uiteengezet. De nota stelt de burger centraal in het woonbeleid. Een van de kernthema’s uit de nota is meer zeggenschap van burgers over hun woonomgeving.

Ministerie van VWS

In het rapport van de commissie ‘Onderzoek lokale sociale infrastructuur’ (de commissie Etty) wordt gesignaleerd dat in de grote(re) steden het risico van een cultuur van afhankelijkheid en van structurele sociale uitsluiting groeit. Rode draad in het advies van de commissie Etty is het centraal stellen van de behoeften van de wijk en haar bewoners (de vraag). Uitgangspunt is dat in de zogenaamde ‘speerpuntwijken’ mensen zelf vaststellen wat de behoefte is, ook in situaties waarin die concrete vraag nog niet helemaal duidelijk is. De commissie Etty constateert dat extra geld nodig is voor het versterken van de wegen waarlangs mensen weer kunnen deelnemen aan de samenleving. De sociale problematiek hangt volgens de commissie Etty nauw samen met economische en fysieke problemen. Daarom kiest de commissie als aangrijpingspunt de wijken, waarbij de problemen tegelijk en in samenhang worden aangepakt.

De commissie ‘Maatschappelijk draagvlak versterking lokale sociale infrastructuur’ (de commissie Peper) kreeg vervolgens de opdracht om te bezien of de beschreven aanpak een effectieve strategie is om de sociale kracht en de vitaliteit in en van de wijken in de grote steden te versterken, respectievelijk te herstellen. De commissie Peper constateert dat er een breed maatschappelijk draagvlak bestaat voor de door de commissie Etty geadviseerde aanpak. De commissie presenteert een eerste proeve van een (beleids-)architectuur en inrichting op wijk- en stedelijk niveau met als elementen:

1. Een meerjarenplan sociale integratie gekoppeld aan meerjarenprogramma’s voor economische en fysieke structuurversterking.
2. De keuze voor speerpuntwijken op basis van wijkprofielen, waarbij de partners in de wijk, de scholen, woningcorporaties, bewoners en ondernemers een belangrijke inbreng kunnen leveren.
3. Meerjarige wijkprogramma’s.
4. Regie en maatwerk: in zijn rol als regisseur of makelaar koppelt de gemeente marktpartijen aan stedelijke diensten en organisaties voor de realisering van de afgesproken doelen.
5. Sturing op wijkniveau.
6. Afstemming en aansluiting tussen de wijk en stad.
7. Veel vrijheid voor lokale vormgeving.

De commissie Peper benadrukt dat dit betekent dat “de overheid anders moet gaan werken. Niet alles zelf willen regelen, geen verkokerde bureaucratie die zichzelf in stand houdt. Het gaat in deze gedachtegang om een overheid die faciliteert, die recht

doet aan de in de lokale praktijk ontwikkelde initiatieven. De ‘macht’ wordt verplaatst, wordt gedeeld. Zo bezien is duidelijk dat deze overheidsbijdrage pas echt gewicht krijgt als ook maatschappelijke organisaties, ondernemers en (groepen van) burgers meedoen. (...) Zij wonen en werken in de wijk; zij zijn probleemeigenaar; zij kennen veelal ook de oplossing en hebben die voor een belangrijk deel zelf in handen” (Idem, pp 5-6).

2.2 Twee scans

De verkenning van de mogelijkheden voor een wijkgebonden budget als instrument voor vraagsturing heeft plaatsgevonden in opdracht van het Ministerie van VWS. Deze verkenning bestond uit de uitvoering van twee scans door het Verwey-Jonker Instituut en een aantal discussies in een stuurgroep met vertegenwoordigers van de SEV, Landelijk Samenwerkingsverband Achterstandsgebieden, het Ministerie van VWS en lokale vertegenwoordigers vanuit een woningcorporatie, de gemeente Utrecht en de gemeente Rotterdam.

Quick scan

Als eerste is een quick scan uitgevoerd naar bestaande initiatieven van wijkgebonden budgetten. Hiervoor is een inventarisatie gemaakt van steden waar ervaring is opgedaan met het werken met wijkgebonden budgetten. Deze inventarisatie (Fortuin, Hetinga en Rijkschroeff, 1998) maakt duidelijk dat er in veel steden ervaring wordt opgedaan met het wijkbudget; bijvoorbeeld in Amersfoort, Amsterdam, Arnhem, Brunssum, Eindhoven, Enschede, Groningen, Haarlem, Helmond, Leiden, Nijmegen, Oss, Purmerend, Rotterdam en Utrecht.

In de quick scan is gekozen voor een indeling in drie typen wijkbudgetten als sturingsinstrument:

1. Additionele budgetten: dit zijn betrekkelijk kleine wijkbudgetten bestemd om knelpunten op te lossen of andere ad hoc-budgetten.
2. Reguliere budgetten: dit is een meer structurele vorm van een additioneel wijkbudget, waarbij sprake is van meerjarige programma's, bundeling van middelen van diverse gemeentelijke diensten en instellingen.
3. Wijkbudgetten op basis van publiek-private samenwerking: dit is een vorm van een regulier wijkbudget met een (financiële) inbreng van partners in de wijk zoals bewoners, scholen, woningcorporaties en ondernemers.

De stuurgroep dicht naar aanleiding van de resultaten van de quick scan het wijkgebonden budget veel potenties toe:

- Het is een vraagsturingsinstrument dat met name in het teken staat van het aanspreken van het probleemoplossend vermogen van actoren in de wijk of de buurt zelf.
- Via het wijkgebonden budget kunnen andere mogelijke hulpbronnen in de wijk worden aangeboord, zowel in de fysieke, sociale als economische sector. Aan het wijkgebonden budget kunnen zowel bewoners (huurders, huiseigenaren), gemeente(-lijke diensten) woningcorporaties, als beleggers (projectontwikkelaars, vastgoedfondsen) als ondernemers een bijdrage leveren (publiek-private samenwerking).
- In het wijkgebonden budget staat de inbreng van bewoners en andere belanghebbenden in de wijk centraal; aanzetten zijn te vinden in leefbaarheidsbudgetten. Deze leefbaarheidsbudgetten kunnen fungeren als stroom naar andere fysieke en economische vernieuwing in de wijk.
- Omdat het gaat om versterking van de sociale infrastructuur dient de overheid zich primair faciliterend op te stellen, zodat er een dynamiek ontstaat vanuit het eigen probleemoplossend vermogen van de wijk. Enige topdown-sturing hoort erbij, maar in de zin van het creëren van een stimulerende beleidscontext.

- De wijk is in sociaal opzicht primair een sociale infrastructuur bestaande uit allerlei netwerken van burgers ('civil society'). Het heeft daarom weinig zin om de wijk stringent te benoemen via fysieke grenzen. Het verdient de voorkeur om juist 'het hart' van het gebied aan te duiden, maar de periferie, de grenzen beweeglijker te houden.
- Fysieke en sociale maatregelen dienen niet alleen hand in hand te gaan, maar ook elkaar wederzijds te versterken: een fysieke aanpak legt de functie van bijvoorbeeld een terrein vast en maakt een constructief gebruik mogelijk. Maar het gebruik en het onderhoud van een terrein moeten omgekeerd ook de functie ondersteunen, want anders ontstaat er een soort sociaal vacuüm waarin ook destructieve sociale processen zich kunnen ontwikkelen. Met andere woorden, binnen een gebiedsgerichte benadering dienen fysieke ingrepen zoveel mogelijk te worden vergezeld van activiteiten die een constructief sociaal proces bevorderen.

De quick scan heeft ten slotte geresulteerd in het volgende voorlopige programma van eisen ten aanzien van het wijkgebonden budget als vraagsturingsinstrument:

Meerjarenplanning: sociaal, fysiek en economisch

1. Bij de koppeling van fysieke, economische en sociale structuurversterking moet men bedacht zijn op:
 - Het feit dat de sociale structuurversterking een eigen bestaansrecht heeft binnen het geheel van beleidsinspanningen en dat het traditionele mechanisme moet worden doorbroken dat eerst de fysieke structuurversterking wordt vastgelegd en daarna pas de sociale.
 - Dat er binnen het lange-termijnbeleid van zowel de fysieke als de economische en de sociale structuurversterking maximale ruimte wordt gecreëerd voor sturing vanuit de wijk.

Keuze voor speerpuntwijken op basis van wijkprofielen, waarbij de partners in de wijk, de scholen, woningcorporaties, bewoners en ondernemers een belangrijke inbreng kunnen leveren

2. Als actor wordt gekozen voor burgers en andere belanghebbenden uit (speerpunt-) wijken, waarbij:
 - Het beheer van budgetten en de onderwerpen waarop ze kunnen worden ingezet, gestalte moeten krijgen vanuit de infrastructuur die in de betreffende wijk aanwezig is, met gebruikmaking van 'toevalsfactoren' en historisch gegroeide mogelijkheden.
 - Er moet worden gewerkt vanuit een partnership van lokale actoren, gebaseerd op een gezamenlijke inbreng en een gezamenlijke betrokkenheid bij de wijk; partners van de gemeente hebben een substantiële financiële inbreng in de voeding van het wijkgebonden budget.

Regie en maatwerk: in zijn rol als regisseur of makelaar koppelt de gemeente marktpartijen aan stedelijke diensten en organisaties voor de realisering van de afgesproken doelen

3. Het wijkbudget fungeert als stroom: de gemeente organiseert via het wijkgebonden budget diverse maatschappelijke hulpbronnen ten behoeve van de ontwikkeling en instandhouding van de sociale infrastructuur in de wijk.
4. Het wijkbudget als stroom richt zich ook op private geldstromen: de 'ordenende' gemeente koppelt in zijn rol als makelaar via het wijkgebonden budget het bedrijfsleven, not-for-profitorganisaties, en overheidsgefinancierde organisatie aan stedelijke diensten en organisaties voor de realisering van de afgesproken doelen.

Sturing op wijkniveau

5. Uitgaande van het concept van vraagsturing wordt aan het actorschap vanuit de (speerpunt-)wijken vorm gegeven via een legitieme vertegenwoordiging van burgers en andere belanghebbenden in de wijk

Afstemming en aansluiting tussen de wijk en stad

6. Het wijkgebonden budget kan ten opzichte van de 'grote geldstromen' vanuit gemeentelijke diensten alleen dan als stuurstream werken, als de 'gevoeligheid' van die grote geldstromen voor de eisen die het wijkniveau stelt wordt versterkt. Een wijkbudget als stuurstream zou daarom moeten worden aangevuld met vraagsturing vanuit het wijkniveau ten opzichte van de 'grote geldstromen'. In het vergroten van de gevoeligheid van gemeentelijke diensten voor het wijkniveau moet de gemeente een actieve rol spelen.

Dieptescan

Via een dieptescan (Fortuin en Rijkschroeff, 1999) zijn de ervaringen met het wijkgebonden budget in Nijmegen, Deventer en Utrecht nader onderzocht. De belangrijkste resultaten van de dieptescan zijn hieronder samengevat.

Het programma van eisen

Geen van de ervaringen met het wijkgebonden budget in Utrecht, Nijmegen en Deventer voldoen aan het volledige geformuleerde programma van eisen ten aanzien van het wijkgebonden budget. In de drie steden blijkt er met name (nog) geen sprake te zijn van een partnership van lokale actoren in de wijk, waarbij partners van de gemeente een substantiële inbreng hebben in de voeding van het wijkgebonden budget.

Aparte circuits van wijkbudgetten en integrale wijkontwikkeling

Opvallend is dat in alledrie de steden wordt gestreefd naar integrale wijkontwikkeling, maar dat wijkbudgetten daarbij niet worden gebruikt.

Utrecht heeft een veelbelovende ontwikkeling in de richting van een integraal beleidsinstrumentarium, waarbij men streeft naar een vraaggerichte aansturing vanuit de wijk. Deze ontwikkeling dreigt echter een sterk ambtelijke aangelegenheid te worden, te meer daar men ondanks veel gerichte inspanningen er niet in slaagt (allochtone) wijkbewoners bij dit proces te betrekken. Utrecht kent wel wijkbudgetten, maar dit instrument wordt niet ingebouwd in de ontwikkeling van het integrale beleidsinstrumentarium.

Ook in Nijmegen vormen integrale wijkontwikkelingsvisies en bewonersbudgetten twee aparte circuits. De stadsdeelmanagers stellen wijkontwikkelingsvisies op met behulp van wijkonderzoek. Bewonersbudgetten worden wel beschouwd als een instrument van vraagsturing maar zonder dat ze op een of andere wijze worden gekoppeld aan de ontwikkeling van integrale wijkontwikkelingsvisies.

In Deventer is sprake van een integratie van wijkplannen en wijkbudgetten als vraagsturingsinstrument met als inzet het verbeteren van de sociale en fysieke leefbaarheid. Maar ook Deventer kent een apart traject van wijkontwikkeling onder aansturing van de woningcorporaties.

De organiserende werking van het budgethouderschap

Uit de resultaten van de dieptescan blijkt dat de 'ambtelijke rationaliteit' doorslaggevend blijft, met uitzondering van Nijmegen. Anderzijds moet je onderkennen dat 'bewonersrationaliteit' wel heel erg veelkleurig is. Bewonersbudgetten gecombineerd met werken aan competentieverhoging zullen die diversiteit niet wegnemen, maar wel de samenhang met bredere maatschappelijke en beleidsontwikkelingen versterken.

Een andere conclusie is dat de zeggenschap over budgetten blijkbaar een zeer sterke organiserende kracht is. Zolang ambtenaren budgethouders zijn, zullen ze budgetten

als 'hun' aangelegenheid zien. Ontkokering en gebiedsgericht werken wordt dan een zaak van rationalisering naar ambtelijke maatstaven. Dat is iets anders dan dat een wijk vitaal wordt. Vitalisering impliceert een botsing van zienswijzen en manieren van zijn. Daarom is het van belang dat bewoners over budgetten beschikken waarmee ze tevens kunnen organiseren. Een coalitie tussen bewoners en bedrijfsleven zou bijvoorbeeld stimulerend kunnen werken.

Fricities

Iedereen onderschrijft het belang van een integrale aanpak van fysieke, economische en sociale vernieuwing, waarbij de vraag vanuit de actoren in de wijk het uitgangspunt moet zijn. De praktijk is echter weerbarstig. De kloof tussen de bestaande kokers wordt in de praktijk niet overbrugd, ook niet waar de circuits elkaar kruisen.

De twee belangrijkste fricties zijn:

- de kloof tussen het bestuur en de ambtelijke rationaliteit enerzijds en de vraag en resources vanuit de wijk anderzijds;
- de verkokering tussen fysieke, sociale en economische vernieuwing.

Ten aanzien van de eerste frictie geldt dat het jammer is dat vraagsturingsinstrumenten (veelal ontwikkeld in de sociale sector) niet in het bredere geheel van een integrale wijkaanpak worden ingezet:

- Waarom zet men wijkbudgetten niet in bij bijvoorbeeld wijkontwikkelingsvisies waar de betrokkenheid van bewoners bij die visie een probleem is?
- En waarom worden door de overheid de bestaande resources vanuit de wijk (leefbaarheidsbudgetten van woningcorporaties, bijdragen van ondernemingen, huiseigenaren e.d.) zo weinig benut bij de wijkontwikkelingsvisies, terwijl bijvoorbeeld wordt erkend dat het bedrijfsleven voor tachtig à negentig procent verantwoordelijk is voor de investeringen?

Bij de tweede frictie kan worden opgemerkt, dat het gat tussen fysieke en sociale vernieuwing het gemakkelijkst kan worden overbrugd, bijvoorbeeld door het belang dat men in beide sectoren hecht aan leefbaarheid.

2.3 Leefbaarheid als thema van het wijkbudget: Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget

De SEV heeft juist op het grensvlak van fysieke en sociale vernieuwing experimentenprogramma's ontwikkeld, zoals de 'Verenigingen van wijkeigenaren' en 'Wijkgebonden vastgoedfondsen'. De verdere ontwikkeling van het wijkgebonden budget als vraagsturingsinstrument sluit hierbij aan.

De onderzoekers van de quick- en dieptescan stellen voor dat pilots worden gestart waarin instrumenten van vraagsturing en integrale wijkontwikkeling, op een breder gebied worden ingezet om de verkokering te doorbreken. Die pilots zouden moeten beginnen bij leefbaarheid op het grensvlak tussen fysieke en sociale vernieuwing.

De onderzoekers concluderen dat het wijkgebonden budget in potentie een aantrekkelijk instrument is in het kader van een fysieke en sociale aanpak binnen een gebiedsgerichte benadering die zowel door het Ministerie van VROM (stedelijke vernieuwing) als het Ministerie van VWS (lokaal sociaal beleid) wordt nagestreefd.

Gezien de ervaringen met het wijkgebonden budget verdient het aanbeveling om – aansluitend op de huidige praktijk – bij pilots met het wijkgebonden budget uit te gaan van leefbaarheid als thema waar met name fysieke en sociale vernieuwing elkaar kunnen versterken. Het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget zou onder andere onderdeel kunnen zijn

van de meerjarige ontwikkelingsprogramma's die de gemeenten hebben opgesteld of opstellen in het kader van het Grotestedenbeleid en het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing.

Belangrijk element blijft de dynamiek: aangrijpingspunt is het probleemoplossend vermogen van de lokale actoren in de wijk, hetgeen een centrale inbreng van een partnership van lokale actoren en een terughoudende/faciliterende houding van de overheid veronderstelt.

Een ander belangrijk element is het doorbreken van de verkokering in beleid en geldstromen. Het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget dient daarom zoveel mogelijk vanuit verschillende sectoren te worden gevoed, niet alleen via de lokale overheid (volkshuisvesting en welzijn), maar ook via betrokkenheid en (materiële) inzet van huidige en toekomstige huurders, huiseigenaren, woningcorporaties, projectontwikkelaars, bedrijven en instellingen.

3 Parameters voor de evaluatie en opzet van het evaluatieonderzoek

Dit hoofdstuk behandelt de opzet van het evaluatieonderzoek. De parameters voor de evaluatie staan hierbij centraal.

3.1 Parameters voor de evaluatie

Als vervolg op de quick- en dieptescan heeft de SEV samen met het Verwey-Jonker Instituut een expertmeeting gehouden op 10 november 1999 met vertegenwoordigers uit de volkshuisvestings- en de sociale sector over de zin van een stimuleringsprogramma Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten en de relevante parameters van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget. De deelnemende experts waren overtuigd van het belang om het stimuleringsprogramma te gaan starten.

Vervolgens heeft de SEV een Voorstel Stimuleringsprogramma Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten (15 mei 2000) opgesteld. Dit voorstel is ingediend bij het Ministerie van VWS en in gezamenlijke financiering is besloten tot uitvoering. In dit voorstel worden onder meer de relevante parameters van het stimuleringsprogramma omschreven.

1. De schaal

Voor bewoners en andere direct belanghebbenden is 'de wijk' vaak te groot als 'identificatiekader', terwijl vanuit een ambtelijk perspectief een kleinere eenheid niet werkbaar is. In het stimuleringsprogramma wordt gekozen voor een schaalgrootte die aansluit bij de beleving van bewoners: een gebiedsgerichte aanpak met een voor bewoners logische omvang van het gebied, waarbij 'de wijk' wel als (ambtelijk) kader kan fungeren. Eventuele verschillen in schaalniveau in de vier pilots zijn van belang om te ervaren of het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget zowel voor het kleinere als het grotere schaalniveau een instrument kan zijn.

2. Soort wijken

Een belangrijke drijfveer achter de fysieke, sociale en economische vernieuwing is het tegengaan van een dreigende tweedeling tussen mensen met betaald werk en mensen die zijn aangewezen op de sociale zekerheid, tussen yuppen en kansarme jongeren zonder een enkele startkwalificatie, tussen onveilige buurten en rustige wijken. De vraag is dan welke wijken voor het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget in aanmerking komen: enerzijds kan men stellen dat wijken met gecumuleerde problemen meer potentie hebben dan velen denken (informele netwerken), anderzijds moet er wel kader zijn en moet er sprake zijn van voldoende onderlinge relaties tussen groepen. Dat raakt aan de vraag welke wijken, met welke homogene dan wel heterogene samenstelling, voldoende kracht hebben om verantwoordelijkheid op zich te nemen. Afgezien van de bevolkingssamenstelling, rijst ook de vraag welke inzet kan en mag worden verwacht van andere organisaties en instituten (corporaties, opbouwwerkers en overig welzijnswerk; gemeentelijke diensten) in die wijken (welke voorgeschiedenis; mogelijkheid tot voortborduren op bestaande experimenten?). Inzet van een Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget lijkt het best te passen in wijken waar leefbaarheidsproblemen aan de orde zijn. Maar, de wijken moeten ook weer niet bezwijken onder de problemen. Om hier meer zicht op te krijgen, is het van belang om eventuele verschillen op deze parameter in de vier pilots via de procesevaluatie te monitoren.

3. Mate van vraagsturing: mate van zeggenschap en beslissingsbevoegdheid van partijen bij leefbaarheidsbudgetten in de wijk

Een wijkgebonden budget, gericht op leefbaarheid, is een instrument om zicht op de behoeften van bewoners en andere actoren in de wijk te krijgen. Het instrument vraagt om een grote mate van zeggenschap van deze direct betrokken partijen over de besteding van die budgetten. Dat impliceert nieuwe besluitvormings- en verantwoordingsstructuren (bijvoorbeeld gedelegeerd 'budgetrecht').

Het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget wordt benut om nieuwe verhoudingen te creëren in de wijk: niet per se harmonieus, niet alleen 'win-win', maar wel gericht op het beter laten aansluiten van bijvoorbeeld de ambtelijke rationaliteit en de bewoners-rationaliteit. Andere (machts-)verhoudingen kunnen die rationaliteit compatibeler maken: ontkokering, integrerend werken door vraagsturing van bewoners. Dit veronderstelt wel dat integraliteit van beleid niet per decreet van bovenaf wordt opgelegd maar van onderop wordt gestimuleerd door vraagsturing; een beleidskwestie die vaak over het hoofd wordt gezien.

Een territoriale aanpak moet er overigens voor waken om groepen buiten te sluiten. Want wie zijn 'de bewoners': kunnen die wellicht niet (ook) door categoriaal beleid binnen een territoriale aanpak worden bereikt? Hoe worden individuen en groepen handelingsbekwame participanten? In meer bestuurlijke termen: wie beslist er vanuit de wijk (een relevante vraag, niet uitsluitend vanwege de kwestie van representativiteit maar ook vanwege de effectiviteit)? Kunnen bewoners programma's voor scholing en competentieverhoging, ontwikkeling leiderschap, et cetera, zelf dragen? En hoe wordt dan aangesloten bij groepen die zich niet of minder met de wijk identificeren maar wel leefbaarheidsproblemen hebben of veroorzaken?

4. Mate van realisatie van samenwerking tussen publieke en/of private partijen

In het bedrijfsleven groeit het besef dat sociale integratie een voorwaarde is voor een gezonde economische samenleving. Dit gaat samen met een toenemende belangstelling in het bedrijfsleven voor maatschappelijke betrokkenheid. Het maatschappelijk verantwoord ondernemen kan ook in commercieel opzicht een rol spelen: "De ondernemer wordt immers in toenemende mate ook beoordeeld op zijn maatschappelijk gedrag. (...) Ondernemingen kunnen zelfs een voorbeeldfunctie bezitten en bijdragen aan een samenleving die 'menselijk wenselijk' is. Dat maakt deel uit van hun zakelijk succes en hoeft er geenszins strijdig mee te zijn" (Ondernemen, 1996, p. 46). Samenwerking van vele partijen (bedrijven, winkels, lokale overheid, verenigingen van huiseigenaren, bewonersplatforms) die belang hebben bij leefbaarheid op zowel sociaal, economisch als fysiek gebied is noodzakelijk: publiek-private en publiek-publieke samenwerking. Binnen de op te starten pilots is het ontstaan van samenwerkingsverbanden (waaruit mogelijk ook extra voeding voor het budget ontstaat) een must. Het gaat om partnerships van de lokale actoren via publiek-private of publiek-publieke samenwerkingsconstructies: een combinatie van instellingen (corporaties, welzijnsondernemingen), ondernemers (bedrijfsleven, winkels), burgers (bewonersgroepen en/of verenigingen van huiseigenaren) en/of lokale overheid.

5. Mate van aanboren van het probleemoplossend vermogen van de lokale actoren aan gaande leefbaarheidvraagstukken in de wijk

Relevante actoren binnen het model van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget zijn bewoners, gemeente en andere gebruikers van de wijk (bijvoorbeeld ondernemers). Met name de bewoners zijn binnen dit concept ook de 'beslissers'. Aanbieders van leefbaarheidsbevorderende producten zijn welzijnsinstellingen, gemeentelijke diensten, woningcorporaties, politie en scholen. Met name de bijdrage van het opbouwwerk bij het aanboren van het probleemoplossend vermogen van de lokale actoren dient in kaart te worden gebracht.

6. Verbetering van de leefbaarheid

Leefbaarheid, gedefinieerd als 'schoon, heel, veilig en gezellig' – dus zowel een objectieve, fysieke component als een subjectieve, belevingskant omvattend – is voor bewoners een belangrijk aspect van de kwaliteit van het wonen. Het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget als instrument/organisatiemodel om nieuwe verhoudingen te creëren in de wijk en bottom up de leefbaarheidsproblematiek van wijken aan te pakken, kan tot een grotere betrokkenheid van bewoners bij hun eigen woonomgeving leiden. Voor het stimuleringsprogramma is het van belang alleen in te steken op die aspecten van leefbaarheid die ook op wijkniveau kunnen worden aanpakket, die een wijkgerichte aanpak rechtvaardigen. Het gaat om zaken als groenonderhoud, burenbemiddeling, buurtmeesters, buurtcentra, speelplaatsen en dergelijke. Het zal om leefbaarheidsproblemen draaien die financieel te overzien zijn, hoewel voor sommige gemeenten de delegatie sowieso al een hele stap is (en met het aanpakken van dergelijke problemen kan ook een substantieel bedrag zijn gemoeid). De aanpak van leefbaarheidsproblemen zal overigens vaak plaatsvinden in een totaal aanpak die meerdere problemen omvat. In wijken waar leefbaarheidsproblemen spelen, zijn immers – ook in de ogen van bewoners – vaak meer en al even dringende kwesties aan de orde. De herstructurering en herontwikkeling van wijken kan heel goed een breder kader bieden aan het experimenteren met een leefbaarheidsbudget, maar er zal voor moeten worden gewaakt dat er niet van een grootschalig top down-proces sprake is dat dit bottom up-experiment in de wielen rijdt.

7. Integratie van fysieke en sociale vernieuwing

Fysieke en sociale maatregelen kunnen bij de vernieuwing van buurten en wijken hand in hand te gaan en elkaar wederzijds versterken. De leefbaarheidsproblematiek in de wijk moet zich lenen voor zowel sociale als fysieke maatregelen.

8. De voeding van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget

Het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget is een 'fonds' geormerkt voor een bepaalde wijk, ten behoeve van de leefbaarheid in die wijk. De gedachte is dat de gemeente een belangrijke, trekkende rol speelt in het van de grond krijgen van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget. Zij zou ook bereid moeten zijn om budgetten (fysiek en sociaal) naar de wijk over te hevelen (aansluitend bij de gemeentelijke begrotingscyclus). Daarnaast wordt het 'fonds' ook gevoed door andere lokale partijen, zoals woningcorporaties (vanuit het vijfde prestatieveld Besluit Beheer Sociale Huursector). Het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget kan private partijen uitlokken tot inleg in het budget. Ook winkeliersverenigingen of ontwikkelaars hebben baat bij goede, vraaggestuurde leefbaarheidsmaatregelen. De maatschappelijke doelen van Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten dienen helder te zijn omschreven, zodat op basis daarvan ook reguliere financiële middelen (naast additionele middelen) zijn toe te wijzen. Indien de doelen passen binnen de ISV/GSB-ontwikkelprogramma's, kan mogelijk ook het ISV een voedingsbron zijn voor het leefbaarheidsbudget. Het is denkbaar dat gemeenten uit de toegekende ISV-middelen een bijdrage doen aan het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget. Dit is echter alleen mogelijk als het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget past binnen de (reeds opgestelde) ontwikkelingsvisies. Het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget sluit in dit kader het meest aan bij het twaalfde prestatieveld ISV.

9. Organisatievormen van betrokken bewonersorganisaties

Van de pilots wordt verlangd dat zij de bewonersorganisaties betrekken bij het initiatief Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten. Een dergelijke organisatie moet nieuw worden opgezet. Het zou met name interessant zijn als de vier pilots onderling verschillen in soorten bewonersorganisaties.

Deze parameters hebben enerzijds een rol gespeeld bij de selectie van de deelnemende steden. Anderzijds staan de parameters centraal in de evaluatie en vormen zij de

voornaamste elementen aan de hand waarvan het verloop van het proces van de pilots wordt beschreven en geanalyseerd.

3.2 Opzet van het evaluatieonderzoek

De evaluatie waarvan in dit rapport verslag wordt gedaan, bestaat uit een procesevaluatie en een uitkomstenevaluatie. De vraagstelling van het evaluatieonderzoek luidt dan ook als volgt:

1. Hoe verloopt het proces van implementatie van het instrument van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget in de vier pilots?
2. In hoeverre worden in de vier pilots de beoogde resultaten met het instrument van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget behaald?

De procesevaluatie

Deze richt zich primair op de vraag of de pilot volgens de implementatiestrategie verloopt. Daarbij gaat de aandacht uit naar zowel procesvariabelen (middelen die worden ingezet om de beoogde resultaten te bereiken) als naar de contextvariabelen (variabelen die niet in de implementatiestrategie en het stappenplan zijn opgenomen, maar die wel van invloed zijn op de resultaten van de implementatie).

De onderzoeksvragen die via de procesevaluatie worden beantwoord luiden:

- Op welke punten is afgeweken van het stappenplan?
- Wat waren redenen om af te wijken van het oorspronkelijke stappenplan?
- Welke knelpunten treden op bij de toepassing van het instrument van Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten?
- Welke investering aan middelen en tijd vereist de toepassing van het instrument van Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten van de zijde van de gemeentelijke overheid?
- Welke investering aan middelen en tijd vereist de toepassing van het instrument van Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten van de zijde van bewonersorganisaties?
- Welke investering aan middelen en tijd vereist de toepassing van het instrument van Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten van de zijde van de overige publieke of private partners?

Tevens wordt in de procesevaluatie informatie verzameld over twee parameters uit het SEV-stimuleringsprogramma Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten: 'Schaal' en 'Soort wijken'.

De uitkomstenevaluatie

De vraag of de beoogde doelstellingen zijn bereikt, staat centraal in de uitkomstenevaluatie. Het beoogde doel van de pilots is het vergroten en versterken van de betrokkenheid van actoren in de wijk, met name bewoners, bij de dagelijkse leefomgeving door hen meer zeggenschap en beslissingsbevoegdheid te bieden inzake besteding van leefbaarheidsgelden (vraagsturing) op basis waarvan het probleemoplossend vermogen van de lokale actoren aangaande leefbaarheidvraagstukken wordt aangeboord. Drie nevendoelen zijn: verbetering van de leefbaarheid van de dagelijkse woon- en leefomgeving, bijdragen aan samenlevingsopbouw en het realiseren van samenwerking tussen publieke en/of private partijen: een duurzaam resultaat van het vernieuwingsproces is afhankelijk van de inzet en betrokkenheid van huidige en toekomstige actoren in de wijk.

Hierbij wordt vanzelfsprekend rekening gehouden met de onderscheiden perspectieven van de betrokken actoren. Het resultaat van de pilot wordt afgemeten aan de effectvariabelen, dat wil zeggen de geoperationaliseerde doelen die men met Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten wil bereiken. De uitkomstenevaluatie is te beschouwen als een vorm van beleidsondersteunend onderzoek voor het nader uitwerken van stelselmatige toepassing in de praktijk van Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten.

De onderzoeksvragen van de uitkomstevaluatie luiden:

- Heeft de toepassing van het instrument van Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten geleid tot verbetering van de leefbaarheid in de wijk?
- Heeft de toepassing van het instrument van Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten geleid tot versterking van de betrokkenheid van partijen in de wijk?
- Heeft de toepassing van het instrument van Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten geleid tot versterking van de bewonersinbreng in de wijk?
- Heeft de toepassing van het instrument van Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten geleid tot samenwerking tussen publieke en/of private partijen die belang hebben bij leefbaarheid in de wijk?
- Heeft de toepassing van het instrument van Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten geleid tot het aanboren van het probleemoplossend vermogen van de lokale actoren aangaande leefbaarheidvraagstukken in de wijk?

De evaluatiecriteria van de uitkomstevaluatie zijn afgeleid van de relevante parameters van het SEV-stimuleringsprogramma Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten en betreffen:

3. Mate van realisatie van vraagsturing: mate van zeggenschap en beslissingsbevoegdheid van betrokken partijen inzake leefbaarheidsgelden in de wijk.
4. Mate van realisatie van samenwerking tussen publieke en/of private partijen.
5. Mate van aanboren van het probleemoplossend vermogen van de lokale actoren aangaande leefbaarheidvraagstukken in de wijk.
6. Verbetering van de leefbaarheid.
7. Integratie van fysieke- en sociale vernieuwing.
8. De voeding van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget.
9. Organisatievormen van betrokken bewonersorganisaties.

De dataverzameling

De gegevens voor de evaluatie zijn allereerst verzameld via analyse van relevante documentatie:

- documentatie van het aanlooptraject tot het stimuleringsprogramma van de SEV;
- documentatie van elke gemeente;
- documentatie die door Stede gedurende de looptijd van de pilot is verzameld;
- notulen van overkoepelende overlegmomenten;
- overleg van de begeleidingscommissie.

Daarnaast zijn semi-gestructureerde (groeps-)interviews gehouden met vertegenwoordigers van betrokken actoren in de vier pilots. Een eerste ronde interviews heeft plaatsgevonden in de eerste helft van 2002 met als doel de startsituatie van de pilots in beeld te krijgen. De tweede ronde interviews vond plaats in april-juni 2003 gedurende de laatste fase van de pilots:

- Vlaardingen: gemeente (wijkbeheer, wijkcoördinator); Waterweg wonen (woonconsulenten); bewoners; opbouwwerk; projectleider.
- Hoogeveen: gemeente; bewonersplatform; opbouwwerk; woningstichting.
- Wieringermeer: gemeente (wethouder en verantwoordelijk ambtenaar); Platform Slootdorp (bewoners).
- Eindhoven: groepsinterview startperiode met bewoners, stadsdeelambtenaar, woningcorporatie en politie.

Daarnaast hebben interviews plaatsgevonden met de betrokkenen van de SEV en Stede met het oog op de procesevaluatie.

4 Het verloop en de resultaten van de pilots

Dit hoofdstuk geeft op basis van de gegevens van de procesevaluatie een beeld van het verloop en de resultaten van de pilots in Eindhoven, Hoogeveen, Vlaardingen en Wieringermeer. Aan het einde van het hoofdstuk worden de onderzoeksvragen van de procesevaluatie beantwoord.

4.1 De start van het stimuleringsprogramma

Bij de opzet van het stimuleringsprogramma zijn de volgende stappen gevolgd:

- werving en aanmelding;
- selectie;
- ontwikkeling en ondersteuning;
- kennisoverdracht en kennisuitwisseling.

Werving en aanmelding

De werving van deelnemers ging met een open inschrijvingsprocedure. Met het plaatsen van een wervend artikel in de kwartaalkrant van de SEV en diverse nieuwsbrieven (Verwey-Jonker Instituut, Lokaal Sociaal Beleid) werd aandacht op de mogelijkheid tot aanmelding gevestigd. Daarnaast is een informatiemap gestuurd aan de colleges van B&W van de dertig grote steden.

Vervolgens is een informatiebijeenkomst georganiseerd op 4 juli 2000 om de doelstelling en de mogelijkheden van het stimuleringsprogramma nader toe te lichten en gemeenten de gelegenheid te bieden vragen te stellen. Hier waren vijf gemeenten aanwezig. Van deze aanwezige gemeenten hebben twee gemeenten een projectvoorstel ingediend. Uiteindelijk hebben in totaal acht gemeenten een projectvoorstel ingediend. De aanmelding geschiedt volgens een gestandaardiseerde checklist op parameters en een motivatie van indieners.

Selectie

Bij de selectie speelden de parameters zoals verwoord in het voorstel Stimuleringsprogramma Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten een belangrijke rol. Prioriteitscriteria zijn: integratie van fysieke en/of sociale vernieuwing, publiek en/of private samenwerking, actoren (met name bewoners), organisatie (bewonersorganisatie), (brede) voeding. De parameters schaal, reikwijdte, vraagsturing en soort wijk worden gehanteerd om te streven naar variatie in de pilots om zo breed mogelijk ervaringen op te doen.

Tijdens de eerste begeleidingscommissie van het stimuleringsprogramma op 3 november 2000 zijn vier gemeenten geselecteerd voor deelname aan het stimuleringsprogramma. Elke gemeente heeft een wijk aangewezen waar de pilot wordt uitgevoerd: Vlaardingen (de wijken Babberspolder en Holy-Zuid), Hoogeveen (de wijk Kraakel), Wieringermeer (de wijk Slootdorp) en Eindhoven (de wijk Doornakkers). De motivatie om voor deze steden te kiezen is enerzijds omdat ze van elkaar verschillen onder andere wat betreft schaal en soort wijk. Anderzijds zijn de voorstellen van de steden beoordeeld op de overige parameters.

Eindhoven is vooral gekozen omdat de begeleidingscommissie sterke ambitie en motivatie proefde om met een Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget (WGLB) aan de slag te gaan. Daarnaast biedt de structuur van de stadskantoren een mooie kans. Initiatief afkomstig van bewoners en de betrokkenheid van verschillende actoren wordt eveneens als positief punt aangemerkt. Onduidelijkheden hebben betrekking op het schaalniveau, op het aantal bewoners dat is betrokken bij de pilot en de financiering. De begeleidingscommissie vraagt zich af of dit lukt met Europees geld.

In Hoogeveen wordt de betrokkenheid van de welzijnsinstelling gewaardeerd. Ook de integratie van sociale en fysieke maatregelen en de duidelijke intentie tot het vormgeven aan vraagsturing zijn positief. Onduidelijkheid over de schaal van de pilot en de omvang van het budget (te beperkt) zijn voor de begeleidingscommissie punten voor verder overleg.

In Vlaardingen zijn de betrokkenheid van bewonersorganisaties en het feit dat twee min of meer vergelijkbare wijken worden betrokken bij de pilot als belangrijke redenen aangevoerd om deze gemeente te selecteren. De begeleidingscommissie acht ook het organisatiemodel veelbelovend.

Slootdorp, een van de kernen van de gemeente Wieringermeer, is vooral gekozen vanwege het niet-stedelijke schaalniveau en de duidelijke geografische afbakening van het gebied. De begeleidingscommissie heeft enige twijfels bij de bewonersbetrokkenheid en ziet Slootdorp gesteld voor de opgave om deze pilot niet opgeslokt te laten worden door de herontwikkelingsopgave.

Ontwikkeling en ondersteuning

Op 18 december 2000 heeft een kennisuitwisselingsbijeenkomst plaatsgevonden waar de betrokkenen uit de vier geselecteerde gemeenten zich aan elkaar voorstellen. Voor ontwikkeling en ondersteuning van de pilots is voor iedere pilot een bedrag (toen nog in guldens) beschikbaar van dertigduizend gulden. Met uitzondering van Vlaardingen, zij beschikt over f 45.000,- (€ 20.420,-) voor beide wijken samen. Het Ministerie van VWS heeft dit extra budget ter beschikking gesteld.

Tijdens deze bijeenkomst wordt besloten een bureau opdracht te verlenen om de vier pilots te begeleiden in het opzetten van een WGLB. Daarvoor wil iedere pilot een deel van het budget inzetten. De overige financiële ruimte kan worden gebruikt om ad hoc ondersteuning in te huren. Deze wens blijkt niet uitvoerbaar gezien de kosten van de bureaus die de SEV heeft gevraagd een offerte uit te brengen. De SEV geeft het bureau Stade de opdracht voor de begeleiding en ondersteuning van de vier pilots.

Op 13 februari 2001 vond een officieel en feestelijk getint startschot van de pilots plaats. Hier is het kader en achtergrond van het stimuleringsprogramma nogmaals toegelicht. Tot nu toe zijn nieuwe instrumenten vooral gericht op de individuele burger. Dit stimuleringsprogramma richt zich op het collectieve niveau. Het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget moet breder worden gezien dan een instrument dat op de korte termijn wordt ingezet.

Tijdens deze bijeenkomst wordt een eerste voorzet gegeven op de evaluatie van de pilots. Jan Willem Duyvendak (directeur Verwey-Jonker Instituut) benadrukt voorzichtige en realistische doelen te formuleren. In hoeverre burgers zelf leefbaarheid kunnen organiseren is een belangrijke vraag. Uit eerder onderzoek blijkt dat sociale relaties hiervoor zeer belangrijk zijn. De hoop wordt uitgesproken dat het instrument Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten er toe bijdraagt dat mensen elkaar gaan ontmoeten, dingen gaan doen en zelfvertrouwen krijgen door hun bijdrage aan het organiseren van activiteiten en dat ook de gemeente vertrouwen krijgt in het zelforganiserende vermogen van de burger. Voorwaarde hiervoor is dat bewoners echt zelf zeggenschap krijgen over budgetten.

Kennisoverdracht en kennisuitwisseling

Op geschikte momenten gedurende het proces wordt kennis uit de pilots overgedragen aan belangstellenden. Bijvoorbeeld door artikeltjes te publiceren in nieuwsbrieven. Het voornemen is gedurende twee jaar vijf maal een informele bijeenkomst te organiseren voor onderlinge kennisuitwisseling voor betrokkenen bij de pilots.

In de nieuwsbrieven van de SEV is drie keer een artikel verschenen over de voortgang van het experiment. De onderlinge kennisuitwisseling is minder goed van de grond gekomen. In september 2002 heeft een bijeenkomst plaatsgevonden waar de deelnemende partners van elkaars voortgang hebben kennisgenomen.

De begeleidingscommissie is een aantal keer gedurende de pilotperiode bijeen geweest. Sommige betrokkenen vragen zich af of niet meer profijt had kunnen worden getrokken uit de bijeenkomsten met de begeleidingscommissie (Stade) of uitwisselingsmomenten (vanuit de pilots). Met name Stade betreurt het geringe aantal contactmomenten, vooral met het oog op een verdere conceptualisering van het WGLB tegen de achtergrond van de ervaringen in de pilots.

Een uitwisseling is ingeruild tegen extra inzet in een van de pilots (Hoogeveen). Hier is met ondersteuning van Stade een workshop georganiseerd rondom de verdere ontwikkeling van het concept Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten.

In de volgende paragrafen worden verloop en resultaten van de pilots per locatie beschreven.

4.2 Eindhoven

De wijk Doornakkers ligt in stadsdeel Tongelre en telt 2.730 woningen op een gebied van 8 hectare. Het aantal inwoners is ruim 6.000. Een deel van de woningen (21%) dateert van voor 1945, het grootste gedeelte van de woningen is gebouwd in de naoorlogse periode. Een klein deel is gebouwd na 1970 (17%). Het aandeel koopwoningen is veel kleiner (30%) dan het aandeel huurwoningen (70%). Eengezinswoningen en portiekflats domineren de wijk. Eind jaren negentig is de belangrijkste conclusie uit de leefbaarheidsmonitor dat de leefbaarheid achteruitgaat. Bewoners ervaren meer overlast van onder andere zwerfvuil, jongeren, inbraken en vernielingen.

De bevolkingssamenstelling is gemêleerd. Hoewel met name de oudere bewoners bij de wijk betrokken zijn, is de sociale structuur in de wijk zwak. Een aantal bewoners vanuit het projectgebied heeft bij de gemeente aangeklopt met zorgen omtrent de leefbaarheid in de buurt. De leefbaarheid ging achteruit en bewoners hebben gevraagd of de gemeente, samen met de welzijnsorganisatie en de politie niet faciliterend zou kunnen optreden om deze ontwikkeling een halt toe te roepen.

De samenwerking op wijkniveau tussen verschillende organisaties is al goed van de grond gekomen in vergelijking met andere wijken, omdat in deze wijk het stadsdeelkantoor Tongelre als experiment vijf jaar geleden is gestart. Daardoor is er een goed netwerk ontstaan.

Aanleiding

Het initiatief voor het project in Eindhoven is genomen door de toenmalig wijkprojectleider. De buurt 'Pieter Lastmanstraat/J. van Cappellelaan' is ingediend als pilot. Deze buurt heeft ongeveer 130 portiekwoningen (huur) en 100 eengezinswoningen (koop). Om de leefbaarheid in deze buurt te verbeteren is in 2001 het project Leefklimaat Doornakkers van start gegaan met acht maatregelen. Een hiervan is deelname aan de SEV-pilot. Andere maatregelen zijn:

- het aanstellen van een wijkbeheerder ('huismeester');
- een buurtverlichtingsplan;
- activiteiten in het kader van veilig hang- en sluitwerk;
- afsluiten twee achterpaden koopwoningen;
- behoefteonderzoek parkeermogelijkheden;
- onderzoek naar renovatienoodzaak groenstructuur;
- 'gecontroleerd' toewijzen portieketagewoningen (als uitwerking van een stedelijke discussie).

Voor dit project is een projectgroep in het leven geroepen. Deze projectgroep bestaat uit vertegenwoordigers van de gemeente (stadsdeelkantoor), politie, woningcorporatie SWS, opbouwwerk, Buurtplatform Doornakkers, huurdersvereniging en de bewonersgroep Pieter Lastmanstraat/J. van Cappellelaan.

Start

Het project is in het college besproken (“maar waarschijnlijk als een van de vele projecten”) en als een GSB-project gestart. Bij aanvang van het project hebben betrokkenen twijfels over de duidelijkheid van de uitgangspunten die aan het WGLB ten grondslag liggen en de mogelijke consequenties die dit kan hebben voor de gemeentelijke organisatie. Daarnaast blijkt het te gaan om een buurt van 230 woningen en niet om de hele wijk Doornakkers, zoals uit de projectaanvraag blijkt. De manier waarop het project is opgezet, met de SEV-pilot als een van de acht maatregelen, gaat hiermee voorbij aan de vernieuwende elementen in het WGLB-concept. Uit de projectopzet blijkt dat geen budget is gereserveerd voor de SEV-pilot. Een andere vorm van zeggenschap voor bewoners is nooit duidelijk in beeld geweest. In de besluitvorming in het college is dat ook niet ter sprake gekomen.

Bewoners hebben de indruk dat de politiek heeft gedacht: dit is een mooi project, we melden het aan bij de SEV, zonder zich te realiseren wat de consequenties zijn.

Plan van aanpak

In de zomer van 2001 vindt een eerste gesprek plaats tussen Stade en de opvolger van de persoon die het project heeft aangemeld voor deelname aan de SEV-pilot. In dit gesprek wordt de bovenstaande context waarbinnen in Eindhoven de pilot plaatsvindt duidelijk.

In de groep die inmiddels rondom de Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten bij elkaar komt, bestaat onduidelijkheid over het budget dat is gemoeid met de pilot. Snel wordt duidelijk dat vanuit de SEV geen additioneel budget beschikbaar wordt gesteld.

De planning van de pilot wordt naar aanleiding van het contact met Stade als volgt:

- organiseren lokale startconferentie;
- trainingsbehoefte van bewonersbegeleiding in kaart brengen middels gesprekken met bewoners en welzijnswerk;
- ontwikkelen organisatiemodel;
- projectplan en communicatieplan ontwikkelen waarbinnen bewoners verbeterplannen kunnen indienen.

Hierin wordt door Stade ondersteuning geboden. Intussen vindt intern overleg plaats tussen de wijkprojectleider, de stadsdeelmanager en de wethouder.

Ontwikkeling

Onduidelijkheid over het in te zetten budget en personele wisselingen aan de kant van de gemeente, maar ook bij de woningcorporatie SWS, speelden de ontwikkeling van de pilot parten. Ook de startbijeenkomst biedt onvoldoende duidelijkheid voor de Eindhovense betrokkenen.

Woningstichting SWS wil per wijk budgetten reserveren en dat in samenspraak met betrokkenen in de wijk besteden. De verantwoordelijkheid voor het beheer van die budgetten blijft bij SWS. Pas nadat de aanvraag is ingediend, is de doelstelling van de SEV-pilot voor een aantal betrokkenen uit een folder vernomen. Uit navraag bij voorgangers blijkt deze doelstelling niet van meet af aan duidelijk.

De bewoners hadden de indruk dat ze tienduizend gulden (€ 22.037,-) vrij besteedbaar zouden krijgen. Dit blijkt echter niet het geval, het mocht alleen worden besteed aan het adviesbureau dat de pilots ondersteunt. En daar is het misverstand geboren. Omdat het een kleine buurt is, hadden bewoners niet veel behoefte aan ondersteuning. Wanneer zij ondersteuning nodig hebben, kunnen ze bij de professionals uit de projectgroep terecht.

In de projectgroep is over de SEV-pilot gesproken en al vrij snel werd geconcludeerd dat ze er 'niet veel mee opschoten'. Behalve dat ze gebruik konden maken van de ondersteuning van het adviesbureau. Geen van de betrokkenen zag nog langer de meerwaarde van deelname aan het experiment.

Beëindiging deelname

In november 2001 ontvangt de SEV een brief waarin de gemeente Eindhoven aangeeft dat men het niet langer zinvol acht deel te nemen aan de pilot Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten. Het project Leefklimaat Doornakkers wordt in de vorm van een project in het kader van het grote-stedenbeleid voortgezet. De deelname aan de landelijke SEV-pilot wordt gestopt.

De balans

In het gesprek met Eindhovense betrokkenen valt de term 'valse start'. Het project had goed mee kunnen doen in het SEV-experiment. Maar niemand heeft rekening gehouden met de belangrijkste doelstelling van het experiment: budgetten beschikbaar stellen aan bewoners. Niemand lijkt te hebben beseft dat het ging om het beschikbaar stellen van eigen budgetten om het 'wijkfonds' te vullen.

De start van het project is wel succesvol te noemen, stelt de woningcorporatie. De samenwerking tussen de verschillende betrokkenen is in die periode goed van de grond gekomen. Het project als zodanig is dan ook doorgegaan, want GSB-middelen waren inmiddels beschikbaar gekomen. Tot een wijkfonds is het nooit gekomen. Er is nooit besproken met de verschillende professionele partijen wie hoeveel in het wijkfonds zou storten. Uitgangspunt van het project was om de wensen van bewoners zo goed mogelijk te plooiën naar de activiteiten van de betrokken organisaties. Bewoners hebben wel invloed, maar hebben geen beheer of directe zeggenschap over budgetten. In het probleemgebied wordt gekeken waar de bewoners behoefte aan hebben en vervolgens wordt gekeken hoe dat kan worden gerealiseerd.

In de werkgroep is gezamenlijk nagedacht over wat nodig is voor het gebied en wie daar vanuit de eigen deskundigheid welke bijdrage aan zou kunnen leveren. Bewoners zijn te spreken over de resultaten (medio 2002): plaatsing van fietsenrekken, verbetering van de verlichting achteringen, het aanstellen van een beheerder (daardoor is het zwerfvuil verminderd), en controle op de trappenhallen. Betrokkenen geven aan dat het project werkt, maar niet als experiment van de SEV.

Tongelre is een GSB-impulswijk. In impulswijken staat een budget (jaarlijks f 150.000,-; € 68.067,-) ter beschikking aan het buurtplatform. Het Buurtplatform is een overkoepelende organisatie van bewonersgroepen en is het aanspreekpunt van de gemeente. Vanuit dit budget kunnen activiteiten worden gefinancierd die door bewoners worden geïnitieerd. Daarover kunnen zij autonoom beslissen. Ze hebben een werkplan en moeten ook verantwoording afleggen. Zij worden daarbij ondersteund door Loket W (welzijnsorganisatie). Voorbeelden van gefinancierde activiteiten: het afsluiten van achterpaden, maar ook het opzetten van een buurtinfowinkel (waar ook veel allochtone buurtbewoners komen) en het organiseren van de SamSamdag, een multicultureel buurtfeest.

De werkgroep Doornakkers is afhankelijk van het buurtplatform voor hun budget, zowel administratief als financieel. Voor 2002 was dit f 1.500,- (€ 680,-). Als er grote kosten komen dan moet de werkgroep naar het buurtplatform om de financiering rond te krijgen. De werkgroep is uniek in Doornakkers. Bewoners vinden niet dat ze een eigen budget nodig hebben om hun positie te versterken. De bewoners zijn dan ook te spreken over de rol van hun werkgroep in de projectgroep en de resultaten die inmiddels zijn bereikt. Iedereen neemt zijn eigen verantwoordelijkheid.

Vanuit Eindhoven is kritiek op de manier waarop de aanvragen zijn beoordeeld. Het zou beter zijn geweest als de aanvragen die bij het SEV zijn ingediend, beoordeeld waren op het feit of er daadwerkelijk budget ter beschikking wordt gesteld aan de bewoners. De indruk bestaat dat nu geselecteerd is op 'leuk project'. Ook bestuurlijk commitment is van belang. Voorafgaand aan de aanvraag of tijdens toetsing van de aanvraag, zou bij betrokkenen beter moeten worden nagegaan of ze inderdaad in zo'n project willen stappen.

Betrokkenen geven aan dat de betrokkenheid van een wethouder¹, hij zat destijds in de adviesgroep van de SEV, mogelijk een rol heeft gespeeld. Hij was groot voorstander van het aanmelden van het project Doornakkers voor dit experiment. Hij was echter niet de verantwoordelijke wethouder. Daarover is waarschijnlijk onvoldoende gecommuniceerd.

4.3 Hoogeveen

In de wijk Krakeel in Hoogeveen staan 2.239 woningen op een oppervlakte van 9 hectare. Er zijn ongeveer 5.000 inwoners. De woningen zijn gebouwd in de periode 1967-1974. Het woningbestand is verouderd. De eigendomsverhouding van de woningen is aan het verschuiven onder invloed van de herstructurering. Het doel is om van de huidige verhouding van 90% huurwoningen en 10% koopwoningen toe te werken naar een gelijke verhouding, dus 50-50%. In Krakeel staan drie flats van achthoog. Overige flats en portiekwoningen worden of zijn inmiddels (zomer 2003) gesloopt. Daarnaast staan in de wijk eengezinswoningen. Krakeel kent relatief veel huishoudens met een lage welstand en relatief veel werklozen. Er wonen veel kleine aantallen van een groot aantal nationaliteiten. De mutatiegraad is hoog. Door de vele verhuizingen is de sociale cohesie in de wijk afgenomen.

In de wijk zijn diverse bewonersgroepen meer of minder actief. Eind jaren negentig is het Wijkplatform geïnstalleerd, bestaand uit bewoners en in het leven geroepen naar aanleiding van de op stapel staande herstructurering in Krakeel. Namens de wijkbewoners denken zij mee over de herstructurering en houden ze de ontwikkelingen nauwlettend in de gaten. Het Wijkplatform kan gevraagd en ongevraagd advies geven aan organisaties die zich met de ontwikkeling van de wijk bezighouden.

Krakeel is een herkenbare, afgebakende wijk, in stedenbouwkundig opzicht maar ook in de beleving van bewoners. Het is volgens betrokkenen een logisch geheel en geschikt om een experiment als het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget te starten.

Aanleiding

Als uitwerking van de sociale vernieuwingsgedachte, is in Hoogeveen vanaf 1993 Buurtbeheer fasegewijs ingevoerd in de hele gemeente Hoogeveen. Buurtbeheer is een samenwerkingsvorm tussen gemeente, woningcorporaties, politie en Stichting Welzijnswerk Hoogeveen (SWW). Het doel van Buurtbeheer is om mensen beter en sneller van dienst te zijn. In overleg worden besluiten genomen over welke aanpak (fysiek of sociaal) wordt gekozen en wie daar verantwoordelijk voor is. Een coördinator technisch beheer en een coördinator sociaal beheer zorgen ervoor dat activiteiten snel en adequaat in uitvoering kunnen worden genomen. Het systeem van Buurtbeheer is niet geïnstitutionaliseerd.

Na enkele jaren heeft de Hanze Hogeschool een onderzoek verricht naar het functioneren van het Buurtbeheer. Een van de belangrijkste uitkomsten is dat bewoners meer zeggenschap zouden moeten krijgen over bestedingen ten aanzien van leefbaarheid in hun wijk. Precies in die tijd roept de SEV op om in te schrijven voor deelname aan de pilot Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten. Deze oproep komt een van de latere trekkers van het pilot in Hoogeveen onder ogen. Volgens de criteria die de SEV hanteert blijkt dat de wijk Krakeel het meest in aanmerking komt. Na intern overleg

1 De wethouder is echter niet betrokken bij de selectie van de pilots.

binnen de afdeling beheer en met het college, blijkt dat iedereen enthousiast is over de pilot en wordt een aanvraag ingediend, formeel door de SWW. De pilot WGLB wordt gezien als een goed en aanvullend instrument ter ondersteuning en ontwikkeling van het Buurtbeheer.

Aarzelende start

Begin 2001 is in Hoogeveen de pilot van start gegaan. Aanvankelijk heeft een enthousiaste opbouwwerker van SWW het voortouw genomen. Niet lang na de start van de pilot is deze opbouwwerker weggegaan. Daar kwam niet meteen iemand voor in de plaats. De gemeentelijke coördinator wijk- en buurtbeheer vond het een dusdanig interessant project dat hij het heeft opgepakt. Hij heeft het college en de afdelingshoofden in september 2001 bij elkaar gehaald en tijdens een extra vergadering heeft Stade uitleg gegeven over de bedoeling van het WGLB.

Tijdens deze bijeenkomst wordt eveneens de ontwikkeling van BOR besproken. BOR staat voor Beheer Openbare Ruimte. In het BOR worden afspraken gemaakt over de kwaliteit van de openbare ruimte. De uitgangspunten zijn: een inventarisatie van het huidige kwaliteitsniveau, het bepalen van het ambitieniveau, een strategie bepalen om het ambitieniveau te bereiken en de financiële gevolgen onderzoeken. Hierbij komt een aantal dezelfde vragen terug als bij het ontwikkelen van een WGLB: zoals hoe wordt de inspraak en betrokkenheid van bewoners geregeld en in hoeverre zijn bewoners zelf verantwoordelijk? Beide projecten blijken veel raakvlakken te hebben. Het gemeentebestuur spreekt zich tijdens deze bijeenkomst uit over de bereidheid meer verantwoordelijkheid aan bewoners te geven ten aanzien van het beheer van de eigen woon- en leefomgeving, inclusief de besteding van budgetten. Over het ambitieniveau zullen bestuur, raad en bewoners het eens moeten worden.

Op een bijeenkomst in oktober 2001 van het Wijkplatform Krakeel heeft Stade eveneens uitleg verzorgd en is gediscussieerd over het hoe en waarom van het WGLB.

Over twee thema's werd in groepen gediscussieerd:

- de invulling van het budget;
- zeggenschap en representativiteit, ofwel: moet het wijkplatform het WGLB beheren?

Vervolgens heeft Stade een inventarisatie gemaakt van verschilpunten over het WGLB tussen gemeente en Wijkplatform. Per onderwerp zijn de standpunten geïnventariseerd. Opvallend in deze inventarisatie is dat het bewonersplatform benadrukt dat de gemeente moet voldoen aan minimumeisen voor beheer en dat het WGLB activiteiten inzet als extra activiteiten in de beheersfeer, zowel fysiek als sociaal. Daarnaast zien de bewoners nog nadrukkelijker een adviserende rol weggelegd voor professionals in de werkgroep WGLB dan de gemeente. Die stelt dat de ondersteuning door professionals vooral is gericht op de organisatie van het proces zodat bewoners zich alleen bezig hoeven te houden met de uitwerking van hun ideeën. Bewoners vullen dit aan met: bewoners hebben stemrecht en bepalen de taakverdeling. De professionele ondersteuning moet vooral ten dienste staan van de bewonersgroep.

De gemeente benadrukt een niet te strakke organisatie te willen, er moet geen nieuw instituut ontstaan.

Plan van aanpak

Eind 2001 is door de gemeente Hoogeveen een projectopdracht en plan van aanpak neergelegd in een Nota Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget. Hierin worden het doel en de uitgangspunten van de pilot uiteengezet, alsmede de bijbehorende organisatie en ieders taken daarin. Daarnaast is een stappenplan opgenomen.

De pilot moet inzicht geven in de haalbaarheid, met consequenties en voorwaarden, en zal op grond daarvan leiden tot een voorstel met bredere invoering in andere wijken van Hoogeveen. Het uiteindelijke voorstel zal gebaseerd zijn op praktijkervaringen die worden opgedaan met de inzet van een beperkt budget van f 20.000,-

(= € 9.075,60). Op de langere termijn wordt geïnventariseerd welke budgetten kunnen worden overgedragen aan de wijk. De uitgangspunten zijn:

- WGLB in eerste instantie voor beheer activiteiten (sociaal en fysiek);
- bewoners meer zeggenschap en bevoegdheden over hun eigen woonomgeving;
- representativiteit van bewoners een groeimodel;
- gemeente blijft eindverantwoordelijk voor de besteding van het WGLB;
- WGLB als voeding voor het wijkontwikkelingsplan;
- randvoorwaarden WGLB gaandeweg ontwikkelen;
- spontaan en creatief proces.

Het college en de raad zijn positief over dit project. Medio december zal worden gestart. De gemeente staat op dat moment echter voor een keuze: wordt het een project binnen de lijnorganisatie, dus valt het binnen een sector, of wordt het een bestuurlijk project, waarbij de politiek continu is betrokken? Dat laatste acht de coördinator wijk- en buurtbeheer essentieel voor het succes van het project. De gemeentesecretaris zou dan opdrachtnemer zijn. In december 2001 besloot de raadcommissie voor een bestuurlijk project te gaan. Dat betekent dat het een van de belangrijkste projecten van de gemeente Hoogeveen wordt.

Dit besluit heeft wel tot gevolg dat de coördinator wijk- en buurtbeheer geen projectleider meer kan zijn, omdat het anders toch 'in de lijn' zou zitten. Het project is overgedragen aan de gemeentesecretaris. De gemeentesecretaris heeft een projectbureau dat de pilot verder zou gaan trekken. Het projectbureau heeft echter te kampen met een onderbezetting. Aanvankelijk zou begin 2002 worden gestart. Maar door de werfing van nieuw personeel is dit geparkeerd. Iedereen vindt dat het project moet doorgaan, maar het ligt desondanks een half jaar stil. In deze periode vinden gemeenteraadsverkiezingen plaats (mei 2002). Er komt een nieuw college, maar het bestuurlijke commitment blijft gegarandeerd.

In juni 2002 is de coördinator wijk- en buurtbeheer alsnog benoemd voor een dag in de week als projectleider en is daarvoor uitgeleend aan het projectbureau. Dit is een tijdelijke maatregel, eind augustus zou het projectbureau weer op normale capaciteit zijn bemand. Alle betrokken partijen bij elkaar roepen is een van de eerste prioriteiten. De planning wordt bijgesteld, het stappenplan wordt aangepast. Het beoogde resultaat is te komen tot een wijkwerkplan, waar uiteindelijk in heel de gemeente Hoogeveen mee kan worden gewerkt. Het WGLB wordt gezien als een instrument/organisatiemodel om nieuwe verhoudingen te creëren in de wijk en bottom up de leefbaarheidsproblematiek van de wijk aan te pakken. Op het moment dat daadwerkelijk aan de slag kan worden gegaan, is veel goodwill bij het Wijkplatform verspeeld. Betrokken bewoners vinden het moeilijk nog vertrouwen in het proces te hebben.

Herstart

In augustus 2002 vond een herstart van het project plaats. Tijdens deze bijeenkomst onder leiding van de adviseurs van Stade, zijn zowel afgevaardigden van het gemeentebestuur, van het wijkteam buurtbeheer, van het Wijkplatform als van corporaties aanwezig. Twee modellen van WGLB zijn gepresenteerd. Model 1 is geschikt voor de uitgave van 'handgeld' en wordt omschreven als dynamisch, met een korte doorlooptijd, minder democratisch. Het WGLB volgens model 2 is geschikt voor uitgave van reguliere middelen en grotere budgetten. Dit wordt omschreven als statischer, met een langere doorlooptijd en een breder draagvlak, c.q. democratischer. Daarnaast komen ook de criteria voor besteding van het WGLB aan de orde.

In twee groepen (gemeente/corporaties en wijkplatform/wijkteam buurtbeheer) wordt onder andere gediscussieerd over randvoorwaarden, modellen en ondersteuning van bewoners. Tijdens deze bijeenkomst wordt de basis gelegd voor de activiteiten die het

komende jaar gaan plaatsvinden. Besloten wordt te starten met het werken volgens model 1, omdat het budget op dit moment beperkt is.

Het wijkplatform is niet tevreden over het feit dat het WGLB wordt onttrokken aan het buurtbeheerbudget. Er komt geen extra geld beschikbaar, het geld werd al in de wijk besteed. De wethouder legt uit dat het niet om extra budget gaat, maar om het verschuiven van zeggenschap over bestaande budgetten. Het wijkplatform heeft dan ook nadrukkelijk gepleit voor het doorgroeien naar model 2, want dat is volgens hen de essentie waar de pilot om zou moeten gaan. Overeengekomen wordt dan ook dat dit de randvoorwaarde is om met model 1 te starten.

Niet lang daarna is door de gemeente in samenwerking met het Wijkplatform en opbouwwerk een projectgroep WGLB in het leven geroepen. Deze projectgroep bestaat uit bewoners en wordt ondersteund door professionals, onder andere van SWW. Naast een aantal leden van het wijkplatform zijn ook andere wijkbewoners benaderd deel te nemen aan de projectgroep. In de projectgroep participeren een aantal allochtone wijkbewoners en een vertegenwoordiger van een van de basisscholen in de wijk. Bewoners zitten allemaal op persoonlijke titel in de projectgroep. De projectgroep wordt bijgestaan door Stade en betaalt uit ongeveer 11 personen.

Handgeld in fase 1

De projectgroep komt in september 2002 voor de eerste keer bijeen. Ze spreken over het benaderen van nieuwe leden van de projectgroep, de communicatie met de achterban en het communicatieplan voor het WGLB.

Het budget dat door de gemeente Hoogeveen beschikbaar is gesteld, is (een deel) van het buurtbeheerbudget. Dit budget werd al op wijkniveau ingezet, maar de bewoners beslisten er niet zelf over. Dit budget wordt aangeduid met de term handgeld. In 2001 is hiervoor negenduizend euro gereserveerd, maar niet uitgegeven. Voor 2002 komt daar eenzelfde bedrag bij. In totaal is dus 18 duizend euro beschikbaar.

Het eerste onderdeel van het experiment WGLB dat is uitgevoerd door de projectgroep, is het bedenken van een manier om dit budget in te zetten voor de wijk en de daadwerkelijke uitvoering. Bureau Stade biedt hierin ondersteuning door een procedure voor de besteding van het handgeld voor te stellen. Deze procedure in de vorm van een stappenplan ziet er als volgt uit:

1. Bekendmaken WGLB in de wijk

Dit gebeurt via een persbericht dat is verstuurd aan diverse lokale media. Ook via de Nieuwsbrief Buurtbeheer wordt het WGLB bekendgemaakt.

2. Indienen van ideeën

Bewoners met een idee kunnen op meerdere punten in de wijk een formulier ophalen en dat moet worden ingeleverd bij Buurtbeheer Krakeel of buurthuis De Magneet. Bewoners die het moeilijk vinden zo'n formulier in te vullen kunnen hierbij worden geholpen.

3. Toetsen van ideeën aan de opgestelde criteria (en eventueel een verkiezingsavond)

De criteria waaraan de ideeën dienen te voldoen:

- het idee levert een bijdrage aan de leefbaarheid in Krakeel;
 - het idee komt ten goed aan meerdere bewoners in de wijk;
 - het idee wordt in 2003 uitgevoerd;
 - de bewoners zijn betrokken bij zowel de planvorming als de uitvoering van het idee.
- Daarnaast worden de ideeën getoetst op:
- een evenredige verdeling over de buurten;
 - een evenwichtige samenhang tussen fysieke en sociale activiteiten;
 - niet strijdig zijn met wet- en regelgeving, zoals het WOP, bestaand beleid en activiteiten reguliere budgetten.

4. De voorbereiding van de uitvoering

Deze fase wordt door de projectgroep en de initiatiefnemers voorbereid. De projectgroep heeft de regie en de initiatiefnemers vervullen het inhoudelijk opdrachtgeverschap.

5. Uitvoering

6. Evaluatie

Kortom: wijkbewoners kunnen ideeën aandragen die worden gewogen door de projectgroep op vastgestelde criteria en haalbaarheid.

Uiteindelijk worden 56 ideeën aangedragen. Alle ideeën worden besproken in de projectgroep en uiteindelijk worden elf ideeën die de selectie hebben doorstaan op een verkiezingsavond aan alle geïnteresseerde bewoners gepresenteerd. In maart 2003 vindt een verkiezingsavond plaats.

Tijdens deze avond kunnen bewoners een keuze maken uit de voorstellen via een stembiljet. De voorstellen met de meeste stemmen worden uitgevoerd, zover het budget toereikend is. Besloten is het budget dat is gereserveerd voor 2003 toe te voegen aan de beschikbare 18 duizend euro. Het budget bestaat inmiddels dus uit het budget dat gereserveerd is voor drie jaar (2001-2002-2003) en bedraagt 27 duizend euro. Vijf gekozen voorstellen worden in 2003 uitgevoerd:

- aanleg van een fietscrossbaan;
- extra prullenbakken en blikvangers;
- Marietje Kesselsproject: weerbaarheidstraining voor leerlingen van basisscholen;
- extra bankjes op de Kanaaldijk;
- fleurige plantenbakken.

Door alle betrokkenen wordt de sfeer tijdens deze verkiezingsavond als heel positief beoordeeld. De samenwerking tussen bewoners, opbouwwerk en gemeente is verder op gang gebracht. Een praktisch punt dat met name bij de organisatie van de verkiezingsavond naar voren kwam is het ontbreken van een 'organisatiebudget'. Voor het maken van flyers, nieuwsbrieven en zaalhuur blijkt geen budget beschikbaar.

Reguliere budgetten in fase 2

Maar zoals vanaf het begin duidelijk was, gaat de ambitie van het gemeentebestuur verder dan het uitvoeren van projecten met een vooraf vastgesteld werkbudget. De ambitie is om waar mogelijk ook reguliere middelen onderdeel te laten zijn van het WGLB. Het model van vraagsturing krijgt op die manier een verdere invulling. De gemeente biedt op deze manier bewoners medeverantwoordelijkheid over de besteding van reguliere middelen. Omdat de vraag van burgers als uitgangspunt wordt genomen, denkt de gemeente dat dit de kwaliteit van uitvoering van de gemeentelijke organisatie en de betrokkenheid van de bewoners bij hun wijk ten goede zal komen. Deze ambitie daadwerkelijk omzetten in concrete acties vergt veel inzet en denkkracht van de gemeentelijke organisatie. Om dit proces in gang te zetten is in januari 2003 een workshop georganiseerd voor de directeurs van diensten en de afdelingshoofden van relevante afdelingen. Ook de betrokken wethouder heeft deelgenomen aan deze workshop. Hiermee is fase 2 van het experiment WGLB gestart. Stade heeft hierbij ondersteuning geboden; dat was vanuit het stimuleringsprogramma mogelijk gemaakt.

De overdracht van reguliere middelen aan bewoners moet niet te letterlijk worden gezien. De bewoners krijgen zeggenschap, ze kunnen de inhoud van de diensten en producten mede bepalen. Het feitelijke beheer van de budgetten komt niet bij bewoners te liggen. Het accent zal liggen op het vlak van in eerste instantie fysieke, maar later wellicht ook sociale beheeraspecten. De overheid waakt over de handhaving van een basiskwaliteit. Het BOR biedt goede aanknopingspunten om kwaliteitsniveaus aan te geven. Marges waarbinnen bewoners invloed kunnen aanwenden zijn hiermee ook te geven.

Voor de inzet van welzijnsbudgetten zouden de bewoners mede zeggenschap kunnen krijgen over de invulling van bijvoorbeeld opbouwwerk. Bewoners kunnen nooit zeggenschap krijgen over personele aangelegenheden.

Meer vraaggestuurd en wijkgericht werken vergt een kanteling van de gemeentelijke organisatie. Voor een aantal afdelingen is inmiddels een reorganisatie doorgevoerd. Deze nieuwe organisatie is beter in staat vraaggericht te werken. De lijnen zijn nu korter en iedere werkeenheid is verantwoordelijk voor een eigen budget. Deze kanteling wordt niet voor het hele gemeentelijke apparaat nodig geacht.

Voor verschillende onderdelen (grijs, groen, welzijn) is een eerste inventarisatie van budgetten gemaakt. Per budget is aangegeven welk type zeggenschap voor bewoners van toepassing is. Het kan gaan om instemming, zwaarwegend advies of advies. De gemeente gaat als aannemer functioneren van de bewoners. Dit wordt wel gerelateerd aan het BOR. Er komt niet meer geld beschikbaar, wel wordt er geschoven met budgetten waarover bewoners zeggenschap krijgen. Hiermee wordt een begin gemaakt met het opstellen van een wijkwerkplan waar bewoners nadrukkelijk bij worden betrokken en ook invloed op hebben. Dat is de volgende stap die wordt gezet. De regisseur van het opstellen van het wijkwerkplan is de wijkbeheerder. In de projectgroep WGLB is vastgesteld dat de slag moet worden gemaakt naar het werken met reguliere budgetten. Over welk deel kan je bewoners zeggenschap geven? Waar vooral aandacht aan wordt besteed, is hoe je hierover zo goed mogelijk met bewoners kan communiceren. Het jaar vanaf zomer 2003 staat in het teken van deze omslag.

De balans

Wanneer we de balans opmaken wat betreft het proces en de uitkomsten van de pilot Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget in Krakeel, moeten we constateren dat sinds de zomer van 2002 veel is bereikt, ondanks de aarzelende start en de vertraging die daarmee is opgelopen.

In het bovenstaande is beschreven hoe het proces in Hoogeveen zich heeft voltrokken. Ondanks de vertraging is het oorspronkelijke stappenplan gehandhaafd. De rol van ondersteunend bureau Stade wordt door betrokkenen in Hoogeveen erg gewaardeerd. Stade heeft in de ogen van betrokkenen een positieve bijdrage geleverd aan de pilot in Hoogeveen. Ze hebben op een creatieve manier bijgedragen aan het proces en hebben strategisch zaken in gang gezet. De ondersteuning van een derde, een relatieve buitenstaander, was waardevol door hun onafhankelijke positie. Betrokkenen in Hoogeveen vinden het te vroeg om hun rol nu te stoppen. Met de pilot is een onomkeerbaar proces in gang gezet, waarbij ondersteuning wenselijk blijft. Hoogeveen wil Stade er dan ook graag bijhouden.

De ontwikkelingen rondom herstructurering in de wijk hebben onrust veroorzaakt. Het vertrouwen tussen met name het wijkplatform en de gemeente moest worden herwonnen. Met de installatie van een breed samengestelde projectgroep zijn verhoudingen op minder gespannen voet komen te staan. Betrokkenen twifelen of een wijk waarin veel ontwikkelingen gaande zijn, geschikt is om een experiment als Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten te starten. Contextvariabelen dreigen een dominante rol te spelen.

Met name professionals (opbouwwerk en gemeente) hebben veel tijd geïnvesteerd in de ontwikkeling van de pilot. Opbouwwerk maakte een schatting van zo'n honderd uur sinds de herstart. Betrokken bewoners zijn ontzien in uitvoerende werkzaamheden en hebben zich met name tijdens de bijeenkomsten met de werkgroep ingezet. Deze afspraak was duidelijk gemaakt en daarover zijn betrokkenen achteraf ook tevreden. Bij de uitvoering van bewonersvoorstellen die tijdens de verkiezingsavond zijn gekozen, zijn bewoners wel betrokken.

Uitkomsten/resultaten

Verbetering leefbaarheid

De verbetering van de leefbaarheid in Krakeel wordt door zowel professionals als bewoners met name toegeschreven aan de realisatie van de uitkozen projecten. De beleving van de wijk verandert in positieve zin door iets betrekkelijk eenvoudigs als het plaatsen van bloembakken. Ook de realisatie van de fietscrossbaan voorziet in een behoefte.

Daarnaast zijn nieuwe verhoudingen in de wijk ontstaan. Zowel tussen de gemeente en bewoners als tussen bewoners onderling. Een gesprekspartner is ervan overtuigd dat wanneer bewoners elkaar beter leren kennen, dit ook positieve gevolgen heeft voor de sociale veiligheid.

Versterking betrokkenheid partijen in de wijk

Verdere uitbouw van buurtbeheer is in gang gezet. De gemeentelijke organisatie beweegt zich steeds meer naar de wijk toe. Sommigen vinden dat de relatie tussen burgers en overheid niet concreet is veranderd, maar in de beeldvorming wel. De herstructurering was lange tijd lastig. Afgelopen jaar vond een ommekeer in de wijk plaats. De sloop was klaar en het positieve, de opbouw kon beginnen. De signaalwerking van het WGLB was belangrijk. Nu zijn er dingen gerealiseerd. Het is belangrijk om te communiceren met bewoners wanneer een project wordt uitgevoerd en ook wanneer iets is gerealiseerd. Bij fysieke zaken als bloembakken of een bankje is dit duidelijker dan wanneer het gaat om een sociaal project als Marietje Kessels (weerbaarheidstraining). De zichtbaarheid van voorstellen die ook worden uitgevoerd beïnvloedt de betrokkenheid van bewoners bij hun wijk, omdat hierdoor vertrouwen ontstaat dat ook (weer) positieve ingrepen mogelijk zijn en dat zij daar zelf in belangrijke mate aan hebben bijgedragen.

Versterking bewonersinbreng

In Hoogeveen is het streven om zoveel mogelijk mensen (bewoners) te betrekken om het gevaar van een elitevertegenwoordiging te voorkomen. Het streven is dat de keuzes die bewoners(-vertegenwoordigers) maken, zo breed mogelijk worden gedragen in de wijk. Men is zich bewust van het risico dat het zich snel verengt. De eerste slag is gemaakt met de verkiezingsavond. Met de pilot is een breder publiek bereikt dan normaal. In de projectgroep is een redelijke afspiegeling van de wijk gerealiseerd. Op de verkiezingsavond waren zo'n dertig procent nieuwe mensen. Tot dusver zijn vooral de ingangen via het Wijkplatform, minderheden en de basisschool benut en is weinig contact met andere bewonersorganisaties gezocht. De onderlinge verhoudingen met andere bewonersgroepen wordt in fase 2 veel belangrijker. De afspiegeling, de representativiteit, blijft een aandachtspunt: van allochtonen, maar ook man-vrouw verhouding. Model 1 en model 2 veronderstellen een andere inzet en ondersteuning van bewoners.

De versterking van bewonersinbreng is duidelijk zichtbaar. In fase 1 is duidelijk waar bewoners iets over te zeggen hebben. Het budget en de kaders zijn helder. Voor fase 2 is dit een stuk lastiger. De gemeentelijke budgetten zijn niet altijd op wijkniveau ingezet. Transparantie over de kostplaats (welke wijk) van budgetten is vereist.

Samenwerking publieke-private partijen

De samenwerking tussen publieke en private partijen is matig van de grond gekomen. De publieke partijen zijn de gemeente (wijkbeheer) en de welzijnsorganisatie. De private partijen die participeren in de projectgroep zijn formeel twee woningcorporaties. In de ogen van diverse betrokkenen blijft de betrokkenheid van de woningcorporaties te veel bij woorden en te weinig bij daden. De corporatie met veel bezit in de wijk heeft de toezegging gedaan een budget beschikbaar te stellen voor WGLB. Tot op heden was sinds deze toezegging niemand aanwezig bij de bijeenkomsten van de

projectgroep wegens personele wisselingen. De andere corporatie is vanaf het begin duidelijk geweest: ze stellen geen middelen² beschikbaar maar is geïnteresseerd in het concept. De gemeente ervaart deze betrokkenheid als positief terwijl anderen (opbouwwerk en bewoners) hierover minder te spreken zijn.

In het wijkontwikkelingsplan zijn de corporaties daarentegen de kartrekker. Een van de corporaties draagt bijvoorbeeld voor vijftig procent bij aan de verandering van de openbare ruimte.

Winkeliers zijn (nog) niet betrokken, maar wellicht dat de contacten die er zijn in het kader van het wijkontwikkelingsplan in de toekomst verder kunnen worden uitgebouwd. Private partners worden tot nu toe in het project nog niet gemist, maar wellicht kan in de toekomst ook een afspiegeling van partijen als de kinderboerderij, verenigingen en winkeliers(-vereniging) in de projectgroep participeren. Dergelijke partijen kunnen in de toekomst ook bij de uitvoering van projecten worden betrokken. De winkeliersvereniging organiseert ook sociale activiteiten zoals een miniplaybackshow.

Aanboren probleemoplossend vermogen

Belangrijke winst is dat bewoners met elkaar in contact zijn gekomen. Als bewoners met gelijksoortige ideeën kwamen, zijn deze bewoners met elkaar in contact gebracht om gezamenlijk plannen uit te werken of ideeën uit te wisselen. Ook als mensen met ideeën kwamen die meer passen in het wijkontwikkelingsplan werden mensen daar naar verwezen.

Desondanks is de ondersteuning van bewoners onvoldoende van de grond gekomen. Hierbij dient onderscheid te worden gemaakt tussen enerzijds de ondersteuning van bewoners in de projectgroep en anderzijds de ondersteuning van wijkbewoners in brede zin.

Ondersteuning van bewoners in de projectgroep is goed verlopen, omdat bewoners en professionals hierin samenwerken. Wanneer gaat worden gewerkt aan fase 2, geven bewoners in de projectgroep aan meer ondersteuning nodig te hebben. Bijvoorbeeld op het terrein van wetgeving en op het terrein van vertegenwoordiging: 'hoe kunnen we voeling houden met de bewoners in de wijk?' Gesuggereerd wordt dat deze ondersteuning deels vanuit het gemeentelijk apparaat kan komen, maar zou deels ook door een externe partij moeten worden geboden. Als de ondersteuning alleen vanuit de gemeente komt, dan is er sprake van een zekere belangenverstrengeling omdat zij ook het geld beschikbaar stellen.

Het ondersteunen bij het indienen van voorstellen had beter gekund, vooral in de ogen van het opbouwwerk. Daar was voor het opbouwwerk een taak weggelegd, maar wegens de tijdsdruk waaronder uiteindelijk de voorbereiding van de verkiezingsavond heeft plaatsgevonden, is dit niet van de grond gekomen. In het begin kwamen er weinig ideeën binnen. Daarom is een extra flyer verspreid via scholen en verenigingen in de wijk. Daarna zijn er toch veel reacties gekomen. Of dit toe te schrijven is aan deze extra werving, of dat mensen gewoon later hun voorstellen indienden, is moeilijk na te gaan. Het opbouwwerk is zich bewust van het risico met zo'n extra werving te veel te sturen. 'Benader je mensen dan niet té actief, leg je ze geen dingen in de mond?'

He opbouwwerk geeft er de voorkeur aan bewoners met een idee in staat te stellen hun idee mondeling te komen toelichten. De beoogde werkwijze was om met iedereen die een project heeft ingediend, contact op te nemen, maar dat is niet gelukt. Nu hebben mensen ideeën ingediend en is achteraf eventueel extra informatie ingewonnen over wat precies werd bedoeld met de aanvraag. Het is belangrijk het motief, de achterliggende gedachte bij een voorstel te kennen, voordat een juist oordeel kan worden gegeven.

2 De woningcorporatie zet op drie manieren geld in voor leefbaarheid: in het buurtbeheer, in Mooi zo goed zo en door extra investeringen in herstructureringswijken.

De wijkbeheerder krijgt in de toekomst een andere rol, dichterbij de bewoners. Een voorwaarde bij het indienen van een idee was dat bewoners aangaven wat ze zelf zouden kunnen bijdragen aan de realisatie van het idee. Hierdoor werden bewoners aangespoord na te denken over hun eigen vermogens. Deze werkwijze is niet nieuw. Vanuit buurtbeheer (waar bewoners ook terechtkunnen met hun ideeën en voorstellen) is dit al langer de cultuur.

In de ogen van gemeenteambtenaren dient bij het meebeslissen van bewoners over wijkbestedingen rekening te worden gehouden met de beperkte technische of vakinhoudelijke kennis. Daardoor kunnen bewoners niet altijd overzien wat de consequenties van bepaalde keuzes zijn. Bij het bespreken in een projectgroep kunnen deze zaken met elkaar worden uitgewisseld. Het is van belang inzichtelijk te maken hoe de wensen van bewoners zich verhouden tot de uitvoering ervan maar ook om aan te geven wat er de eventuele consequenties van zijn voor andere bestedingen in de wijk.

Fysiek-sociaal

In Hoogeveen is het welzijnswerk sterk op de wijk georiënteerd en heeft zijn oorsprong in de periode van de sociale vernieuwing. Technisch en sociaal beheer werken op wijkniveau al langere tijd samen. De welzijnsorganisatie (i.c. opbouwwerk) is dan ook nadrukkelijk betrokken in de pilot. Oorspronkelijk was de welzijnsorganisatie zelfs de trekker van de pilot. Al snel is deze rol overgenomen door de gemeente vanwege personele wisselingen. Opbouwwerk en gemeente vormen nu de professionele spil van de projectgroep.

De voorstellen waar bewoners mee kwamen voor de verkiezingsavond, lagen vooral op fysiek vlak. Veel fysieke aanpakken echter hebben een duidelijk sociale component in zich. Een van de gesprekspartners schatte dat dit bij de helft van het aantal vragen het geval is. Bijvoorbeeld het realiseren van de fietscrossbaan ligt vooral in fysieke sfeer. Het gebruik ervan, het creëren van een ontmoetingsplek voor kinderen heeft vooral sociale effecten. Andere sociale aspecten van fysieke ingrepen zijn bijvoorbeeld het plaatsen van bloembakken waarvan het beheer door bewoners wordt verzorgd. Sommigen verwachten dat de wensen van de bewoners in de toekomst vooral op sociaal vlak liggen. Anderen denken dat het juist zaak is om alert te blijven op voldoende sociale input.

Wat betreft de inzet van budgetten blijft dit in de eerste fase van de pilot beperkt tot beheerbudgetten van de gemeente. Maar bij de welzijnsorganisatie is er de bereidheid om na te gaan in hoeverre een deel van de inzet van capaciteit (geld hebben ze niet) mede kan worden bepaald door bewoners.

Ten slotte

Het feit dat Hoogeveen aan de slag is gegaan met het WGLB heeft 'mooi opgelopen' met de beweging die binnen de gemeentelijke organisatie al gaande was. De reorganisatie moet niet worden gezien als een resultante van de pilot, maar heeft er zeker een positieve invloed op gehad.

Dat de experimentperiode nu ten einde loopt is jammer omdat zich in Hoogeveen een cruciaal moment aandient. Om ook daadwerkelijk te kunnen spreken van resultaten en succes op het terrein van bestuurlijke vernieuwing is nog tenminste een jaar langer experimenteren noodzakelijk. Komend jaar wordt duidelijk of het gemeentebestuur en wellicht ook woningcorporaties bereid zijn om van een deel van de reguliere budgetten die in de wijk worden besteed, de zeggenschap en beslissingsbevoegdheid over te dragen aan bewoners. Het proces van een pilot en de veranderingen die in gang worden gezet, duren veel langer dan de pilotperiode zelf. Het 'veel neuzen dezelfde kant op krijgen' kost veel tijd in een ambtelijke organisatie. Zorgvuldigheid is daarbij belangrijk. Ondanks de onzekerheid en het formele einde van de pilot, hebben de diverse partijen er vertrouwen in dat ook fase 2 van het experiment wordt doorlopen.

4.4 Vlaardingen

De locatie van de pilot in Vlaardingen is in tegenstelling tot de andere drie gemeenten niet in een wijk, maar in twee wijken gesitueerd: Holy-Zuidoost en Babberspolder-Oost. Beide wijken zijn aangewezen als stedelijk vernieuwingsgebied. De plannen voor stedelijke vernieuwing waren er het eerst voor Babberspolder, waar sloop en nieuwbouw zou plaatsvinden. Enige tijd later zijn ook voor Holy-Zuidoost plannen ontwikkeld. In Babberspolder-Oost zijn de gemeente en woningcorporatie Waterweg Wonen verantwoordelijk voor de herstructurering. In Holy-Zuidoost heeft de woningcorporatie een leidende rol.

Babberspolder

In Babberspolder-Oost staan 2.500 woningen op een gebied van 45 hectare. Er wonen 5.000 mensen. De bouwperiode ligt tussen 1950 en 1960 om de in die tijd hoge woningnood te lenigen. Het zijn vooral huurwoningen (95%), meestal portiekwoningen met trappenhuizen. Met sommige complexen is sinds de bouw niets gebeurd, behalve het hoogstnoodzakelijke onderhoud. In Babberspolder speelt vooral de technische (slechte) staat van de woningen een rol. “Daar moet nu echt iets gebeuren.”

In Babberspolder is meer dan 40% van de bewoners van allochtone afkomst waarvan veel mensen met een Turkse achtergrond (18%). In de ogen van de woonconsulent gaat het tussen deze groepen onderling best goed. Omdat de woonvormen kleinschalig zijn (portieken), zijn de problemen er niet zo groot als in Holy-Zuidoost. Bewoners geven echter te kennen dat er toenemende ergernissen zijn. Dit uit zich onder andere in de toename van klachten over burenruzies. Mensen zijn minder gebonden aan een buurt of wijk en voelen zich nauwelijks betrokken bij hun leefomgeving. Ook komen er steeds meer verschillende culturen en dat botst nogal eens. Steeds vaker signaleren bewoners situaties waarin het niet meer werkt om mensen rechtstreeks op hun gedrag aan te spreken. “Via instanties heb je meer kans op succes. Bijvoorbeeld door direct de politie te bellen en niet meer eerst proberen het onderling op de lossen.”

Holy-Zuidoost

In Holy-Zuidoost staan 1.200 woningen op een gebied van 28 hectare. Er wonen 3.400 mensen. Het woningaanbod in de wijk is vrij eenzijdig en bestaat voor 100% uit naoorlogse huurwoningen. In Holy-Zuidoost zijn de meeste woningen gebouwd in de jaren zeventig. Het zijn voor die tijd wat luxere woningen. Veel woningen zijn destijds door grote bedrijven ‘geclaimd’ toen ze werden gebouwd. Deze bedrijven hebben er jarenlang hun personeel gehuisvest. Een deel van de oorspronkelijke bewoners is hier blijven wonen. Enerzijds bestaat deze groep mensen er die al sinds de beginperiode woont; anderzijds is er de laatste jaren sprake van (versnelde) instroom van allochtonen. Vooral in de laagbouw is nu veel doorstroming met een mutatiegraad van zo’n 10%. Met name de instroom van allochtonen wordt door de zittende bewoners als bedreigend ervaren. Inmiddels is een kwart van de inwoners van allochtone afkomst. Vooral de oorspronkelijke bewoners vinden ‘dat de wijk achteruit gaat’. Naast eengezinswoningen staan in Holy-Zuidoost veel galerijflats. Deze hebben in tegenstelling tot de portiekflats in Babberspolder, een heel open karakter. In de wijk is de sociale controle relatief groot.

De leefbaarheid in beide wijken staat onder druk. Enerzijds is er sprake van achterstallig onderhoud wegens, in ogen van met name bewoners, de op hand zijnde ontwikkelingen rondom herstructurering. Anderzijds speelt de veranderende samenstelling van de bevolking een rol. De bewoners zijn georganiseerd in verenigingen per complex. In Holy-Zuidoost zijn vijf bewonersverenigingen en in Babberspolder-Oost drie.

Aanleiding

Nadat beide wijken zijn aangewezen als stedelijk vernieuwingsgebied, zijn bewonersorganisaties in Babberspolder-Oost en Holy-Zuidoost volop in discussie geraakt over hun rol in dit vernieuwingsproces. De visie van bewoners is verwoord in de notitie 'Wijkbewoners en hun capaciteiten: het glas is halfvol in plaats van halfleeg' die is opgesteld namens de bewonersorganisaties in de stedelijke vernieuwingsgebieden door een door de bewonersvereniging ingehuurde professionele ondersteuner. In deze visie wordt benadrukt dat inspraak van bewoners in het stadsvernieuwingsproces noodzakelijk is. Zij moeten kunnen meebeslissen over wat gebeurt met hun wijk. Het investeren in de capaciteiten van bewoners is het uitgangspunt.

In die tijd komt van een aantal bewoners de oproep om een aanvraag in te dienen voor deelname aan het SEV-experiment Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten op het spoor. Zij hebben dit onder de aandacht gebracht van woningcorporatie Waterweg Wonen. Zij hebben vervolgens in overleg met de gemeente besloten dat vanuit de gemeente een aanvraag wordt ingediend. De aanvraag is gehonoreerd vooral vanwege het feit dat twee wijken betrokken zijn en omdat de bewoners actief zijn.

Start

Vervolgens heeft een delegatie van bewoners, de woningcorporatie, de gemeente en politie de startbijeenkomst in Utrecht bezocht. Daar blijkt al gauw een misverstand te bestaan. De indruk bestaat dat de SEV middelen voor het wijkfonds ter beschikking zou stellen.

Een tweede kwestie die in de beginfase speelt is de onduidelijkheid die bestaat over de inzet van budgetten voor het WGLB door de gemeente. De inzet van budget door de woningcorporatie Waterweg Wonen is van meet af aan duidelijk en bedraagt per wijk vijftigduizend gulden (€ 33.056,-). Dit is een deel van het leefbaarheidsbudget dat de woningcorporatie al langere tijd in overleg met bewoners inzet voor de leefbaarheid van de wijk³.

De begroting van de gemeente op wijkniveau ligt er wel begin 2001, maar die geeft bewoners onvoldoende inzicht. De relatie tussen bewoners en gemeente is verstoord. De gemeente inventariseert vervolgens nogmaals de inzet van budgetten per wijk met behulp van externe ondersteuning voor wie ook een rol is weggelegd in het bemiddelen in de verstoorde relatie tussen gemeente en bewoners. In februari 2002 wordt het overzicht gepresenteerd aan bewoners inclusief een vertaalslag naar Holy-Zuidoost en Babberspolder-Oost. In die tijd wordt duidelijk dat ook de gemeente incidenteel eenzelfde bedrag als de woningcorporatie per wijk wil inzetten. Dit budget wordt onttrokken aan ISV-middelen. Vooral bewoners zijn verbolgen over het feit dat een lange periode gemoeid is geweest met het verkrijgen van duidelijkheid omtrent de budgetten. De pilot loopt op dat moment ongeveer een jaar en voor bewoners is hetgeen dat tot dan toe is bereikt teleurstellend. Het vertrouwen in de gemeente werd geschaad.

Een derde punt dat vervolgens een rol speelt in de startfase van de pilot is de onduidelijkheid over de organisatorische vormgeving. De werkgroep WGLB die vrij snel na de start van het experiment is opgericht, functioneert niet. Het was niet voor iedereen duidelijk hoe de reeds bestaande werkgroep Leefbaarheid en beheer en de werkgroep WGLB zich tot elkaar verhouden. In het kader van de herstructurering zijn in beide wijken een projectgroep en twee werkgroepen (Leefbaarheid en beheer en Communicatie en participatie) opgestart. De werkgroep Leefbaarheid en beheer draagt zorg voor leefbare en vitale wijken in de stedelijke vernieuwingsgebieden, zowel voor,

3 Momenteel zet de woningcorporatie vijftigduizend euro per wijk in voor leefbaarheid. Ongeveer de helft daarvan is dus aangemerkt als 'SEV-geld'. Daarnaast worden middelen ter beschikking gesteld aan de bewonersverenigingen voor organisatiekosten.

tijdens als na het herstructureringsproces. In deze werkgroepen zijn vertegenwoordigd: de onafhankelijke voorzitter/projectleider, bewoners, woonconsulenten, afdeling wijkbeheer en welzijn van de gemeente, milieu-inspecteur (Irado: private reinigingsorganisatie), wijkagent, opbouwwerk (alleen in Babberspolder).

Herstart

Op aandringen van diverse partijen wordt in mei 2002 een onafhankelijk voorzitter⁴ aangesteld en wordt het project in uitvoering genomen. Het vertrouwen van de partijen in elkaar is inmiddels gegroeid en het gaat niet langer alleen om geld, maar veel meer over de inhoud.

De bewonersorganisaties hebben de afgelopen periode op de achtergrond gefunctioneerd. De bewonersvertegenwoordiger heeft de belangen van de bewonersverenigingen waargenomen totdat er meer duidelijkheid bestond. Sommigen hebben hun twijfels geuit over het niet rechtstreeks betrokken zijn van bewoners.

De doelstellingen van het SEV-experiment in Vlaardingen luiden als volgt:

- verbetering van de leefbaarheid in de woonomgeving;
- verbetering samenlevingsopbouw;
- samenwerking publieke en private partijen;
- verbetering van sociale netwerken in de wijk;
- vergroting van activiteiten in de wijk van met name allochtonen, vrouwen en jongeren;
- tenminste een project uitgevoerd onder verantwoording van bewoners;
- zeggenschap en bevoegdheden over wijkbudget bij bewoners;
- de verankering in de organisaties: het ter beschikking stellen van structurele financiële middelen en personele capaciteit door publieke (gemeente) en private (Waterweg Wonen) partijen in de wijk om het wijkgerichte werken te verankeren in de organisatie.

De woningcorporatie geeft aan dat voor hen een belangrijke doelstelling van de pilot is dat de verantwoordelijkheid voor de leefbaarheid van de wijk ook bij bewoners wordt neergelegd.

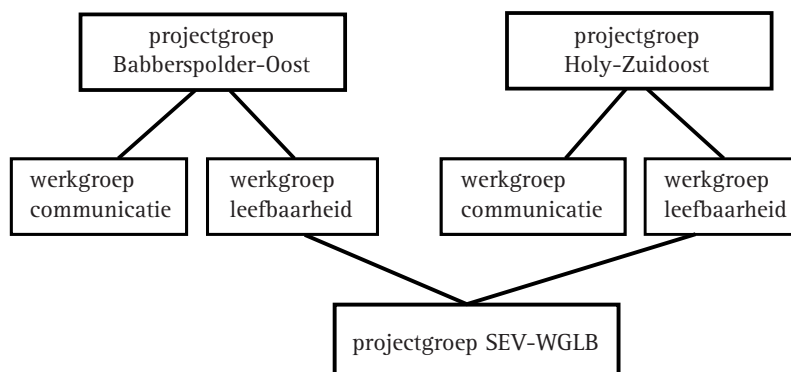
De projectgroep SEV-WGLB wordt ingesteld. Hierin participeren de gemeente, Waterweg Wonen, de bewonersondersteuner en Stade onder leiding van de projectleider c.q. onafhankelijk voorzitter. De projectorganisatie rondom herstructurering wordt omgevormd zodat de werkgroep Leefbaarheid en beheer en de projectgroep SEV niet langer twee gescheiden groepen zijn.

Het budgetrecht komt in de nieuwe organisatiestructuur te liggen bij de twee werkgroepen Leefbaarheid en beheer. De projectgroep SEV (overkoepeld voor de twee wijken) heeft een stimulerende, faciliterende en ondersteunende rol naar de nieuwe projectgroepen Leefbaarheid en beheer. In deze groep wordt in de gaten gehouden hoe het loopt.

De woningcorporatie beheert het budget. Vanuit de financiële afdeling van de dienst Wijkbeheer van de gemeente zijn hier aanvankelijk vraagtekens bij gezet, maar ze hebben toegezegd dat het in te zetten budget wordt overgemaakt aan de woningcorporatie. De bewoners hebben zeggenschap over het budget. Per wijk bedraagt dit budget vijftigduizend euro.

4 Deze persoon is dezelfde als die eerder in opdracht van de gemeente werkte; hij wordt nu door de gemeente en woningcorporatie aangesteld.

Schematisch weergegeven ziet de organisatie rondom herstructurering er als volgt uit:

De projectorganisaties Babberspolder-Oost en Holy-Zuidoost geven sturing aan het proces van herstructurering. Hierin zijn vertegenwoordigd: procesmanager herstructurering, bewoners, winkeliersvereniging, gebiedsmanager gemeente Vlaardingen (alleen in Babberspolder-Oost), Waterweg Wonen, voorzitter Leefbaarheid en Beheer, project-leider communicatie.

Plan van aanpak

Nu de organisatiestructuur helder is, moeten concrete activiteiten worden opgestart. Een communicatieplan wordt ontwikkeld om bewoners op de hoogte te stellen van de mogelijkheden van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget. De volgende randvoorwaarden worden gesteld aan projecten die in aanmerking komen voor de Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten.

- De indieners van het idee moeten een bijdrage kunnen leveren aan de uitvoering.
- Het idee moet ten goede komen aan de bewoners van de wijk.
- Elk idee moet een bijdrage leveren aan een van de volgende activiteiten: schoon, heel, veilig, spelen, groen, sociale samenhang.
- Het idee mag niet strijdig zijn met de wetgeving.
- Het wijkleefbaarheidsbudget wordt alleen aangesproken als het project niet in aanmerking komt voor andersoortige financiering.
- De voorkeur hebben projecten die mede kunnen worden gefinancierd vanuit co-financiering of vanuit publiek-private samenwerking.

Een van de manieren om hier concreet invulling aan te geven is het uitschrijven van een prijsvraag op het gebied van leefbaarheid: 'Laat van je horen'. Via een folder, nieuwsbrieven poster, websites en intermediairs zoals scholen, buurthuizen, zorgpunten in de wijk, winkeliers en migrantenorganisaties wordt de aandacht op de prijsvraag gevestigd en worden bewoners opgeroepen om een idee in te dienen. De prijsvraag heeft een aantal bruikbare ideeën opgeleverd. In beide wijken is een winnend project gekozen: in Holy-Zuidoost worden trappenhuizen versierd met kindertekeningen die de kinderen zelf aanbrengen. In Babberspolder-Oost wordt een speel- en hangplek aangelegd. Daarnaast zijn in 2002 en 2003 in het kader van het WGLB een aantal andere projecten en activiteiten uitgevoerd:

- 'Doe gewoon, hou het schoon'

In Babberspolder-Oost zijn kinderen van diverse scholen in de wijk en hun ouders ingezet bij het schoonmaken van de wijk en de trappenhuizen. In Holy-Zuidoost is op nieuwjaarsdag 2003 een grote schoonmaakactie gehouden.

- Schoonmaakacties 'Van gevel tot gevel'

In beide wijken worden meerdere keren per jaar schoonmaakacties 'van gevel tot gevel' gehouden waarbij alle voor de open ruimte verantwoordelijken de hele wijk schoonmaken. Betrokken hierbij zijn de gemeente, de woningcorporatie, scholen en Irado (private reiniging), politie en bewoners.

- Speelhonken

In beide wijken zijn voor kinderen van 4 tot 12 jaar speelhonken (speelcontainers) gerealiseerd. Het Speelhonk heeft een structureel karakter gekregen; er worden gedurende het hele jaar diverse activiteiten voor kinderen georganiseerd.

- Oprichting van een interculturele vereniging

Deze vereniging organiseert activiteiten, zoals een intercultureel voetbaltoernooi.

- Opfleuracties

- Start Buurtbemiddeling Babberspolder-Oost

- Plaatsen van voetbaldoelen en speeltjes

- Aanbrengen van extra verlichting op onveilige plekken

In de werkgroepen Leefbaarheid en beheer worden begrotingen besproken die zijn opgesteld voor bepaalde activiteiten. Gekeken wordt uit welke budget (Waterweg Wonen, gemeente of SEV-budget) welke activiteit kan worden gefinancierd. Sommige bewoners hebben weinig inzicht in hoe de budgetten precies zijn verdeeld. Een aantal bewoners geeft aan dat de onafhankelijk voorzitter 'dit regelt'. Bewoners hebben wel het gevoel dat ze zelf zeggenschap hebben over het budget, omdat ze (mee-)beslissen over de besteding ervan. Ook stellen ze het op prijs dat als bewoners een budget hebben gekregen, ze pas achteraf verantwoording hoeven af te leggen. Ze hoeven niet vooraf overal toestemming voor te vragen. Bewoners hebben het idee dat ze serieus worden genomen.

Anderen hebben hun twijfels of de budgetten op een andere manier worden besteed nu bewoners er de zeggenschap over hebben. Waarschijnlijk waren door professionals dezelfde activiteiten gekozen. Het beschikbaar komen van extra gemeentelijke budgetten heeft desondanks de leefbaarheidsactiviteiten van de woningcorporatie versterkt, mede omdat de gemeente extra budget beschikbaar heeft gesteld. Ook zijn de contacten tussen de diverse beherende partijen in de wijk, corporatie en het wijkbeheer, Irado, politie, scholen, winkeliersvereniging en bewoners intensiever geworden.

In Holy-Zuidoost was sprake van een moeizame samenwerking tussen de bewonersorganisaties en de woningcorporatie en later ook tussen de bewonersorganisaties onderling⁵. De spanningen tussen bewonersorganisaties onderling, maar ook tussen de bewonersorganisaties en de woningcorporatie en tussen de bewonersorganisaties en de gemeente illustreren het ontwikkelingsproces, het zoeken naar nieuwe verhoudingen en andere vormen van bewonersvertegenwoordiging.

Daarnaast is in beide wijken gewerkt aan het opstellen van een wijkprogrammering Leefbaarheid en beheer. In beide wijken worden verschillende aanpakken ontwikkeld. In Holy-Zuidoost zijn geen sloopplannen in tegenstelling tot Babberspolder-Oost. Dit heeft gevolgen voor de zittende bewoners en naar verwachting ook voor de mate waarin zij betrokken zijn bij hun woonomgeving. Bij de renovatie in Holy-Zuidoost blijven de bewoners, terwijl in Babberspolder bewoners al dan niet tijdelijk weggaan. In beide wijken zal de bevolkingssamenstelling de komende jaren veranderen. Ondanks het feit dat geen sloop en nieuwbouw plaatsvindt in Holy-Zuidoost, wordt ook hier woningdifferentiatie nagestreefd.

In de wijkprogramma's die in beide wijken zijn opgesteld, staat wat men doet in de wijk: alle acties, projecten en routinematige werkzaamheden van alle partijen worden

5 Uiteindelijk is een van de bewonersorganisaties uit de werkgroep Leefbaarheid en beheer gestapt alsmede uit de samenwerkingsorganisatie van bewonersorganisaties in Holy en Babberspolder. De bewonersadviseur kwam hierdoor in januari 2003 'buiten spel' te staan.

genoemd. Dit geeft overzicht en inzicht aan elkaar. Hierover wordt gesproken in de werkgroep waarbij adviezen en wensen van bewoners zoveel mogelijk worden meegenomen in de uitvoering. De werkzaamheden van actoren worden op elkaar afgestemd. Het betreft echter vooral fysieke zaken. Op sociaal vlak wordt het veel moeilijker gevonden om zichtbaar te maken aan bewoners welke inzet wordt gepleegd. Door de samenwerking in de werkgroep leefbaarheid is een sterk netwerk tussen verschillende disciplines op wijkniveau ontstaan. Ook de inzet van wijkmeesters door de woningcorporatie heeft hierin bijgedragen. Daardoor is een goede grip op de wijk ontstaan. Door de uitvoering van projecten zoals in het kader van schoon, heel en veilig is goed contact met Irado (private reinigingsorganisatie) ontstaan. Ook met de politie zijn directere contacten en zijn er bijvoorbeeld afspraken gemaakt over de mogelijkheid tot verkort aangifte doen.

De balans

Een belangrijk resultaat dat is bereikt, naast de uitvoering van een aantal projecten waar bewoners in belangrijke mate aan hebben bijgedragen, is het inzicht in de uitvoeringsprogramma's van de verschillende in de projectgroep participerende partners. Mede hierdoor hebben professionals en bewoners meer begrip gekregen voor elkaars belevingswereld en handelingsruimte en kunnen elkaar nu goed vinden en ondersteunen elkaar. De groei naar het vervullen van de rol van opdrachtgever door bewoners en die van opdrachtnemer door professionals krijgt in de werkgroep meer en meer vorm.

Ontwikkeling

Met name in de beginfase was een rol voor Stade weggelegd. Met het aantreden van de onafhankelijke voorzitter werd hun inzet minder nodig en is dan ook minder intensief geworden. De inbreng van Stade wordt gewaardeerd en als enthousiasmerend ervaren. Hun bijdrage was ter zake doend en adviserend. 'Ze kwamen altijd met goede stukken, bereidden de zaken goed voor.' Sommigen vinden hun benadering (te) abstract, academisch en te ver afstaan van de beleving van bewoners. De onafhankelijke voorzitter is voor alle partijen een bondgenoot geworden en houdt betrokkenen vanuit zijn onafhankelijke positie scherp.

Omdat de pilot na verloop van tijd duidelijk is ingebed in de werkgroep leefbaarheid en beheer, is niet altijd te herleiden welke ideeën van bewoners komen en welke van professionals. Dat het een wisselwerking was tussen partijen ligt voor de hand. Sommige betrokkenen zijn relatief sceptisch over de inbreng van bewoners en hebben het idee dat het merendeel van de ideeën van professionals komt. Er wordt desalnietemin rekening gehouden met de belangen en de inbreng van bewoners.

Uitkomsten/resultaten

Verbetering leefbaarheid

Alle betrokkenen geven aan dat het experiment WLGB heeft bijgedragen aan de verbetering van de leefbaarheid in beide wijken. De corporatie geeft aan dat het vooral een versterking heeft betekend voor de werking van de inzet van budgetten door de corporatie op wijkniveau, doordat ook de gemeente extra budget ter beschikking stelde. Daarnaast wordt door verschillende professionals gesignaleerd dat de uitvoering van projecten heeft bijgedragen aan het verbeteren van de leefbaarheid. Vooral de zichtbaarheid ervan en de betrokkenheid van bewoners bij de uitvoering wordt als positief beoordeeld. Ook door bewoners wordt de uitvoering van concrete activiteiten genoemd als belangrijke bijdrage aan het verbeteren van de leefbaarheid in beide wijken. Daarnaast dragen de directere contacten die op wijkniveau zijn ontstaan ertoe bij dat sneller zaken kunnen worden geregeld maar ook dat andere zaken dan alleen besteding van budgetten bespreekbaar kunnen worden gemaakt (bijvoorbeeld jongerenoverlast).

In november 2002 heeft een leefbaarheidsmonitor (Aedes Lemon) plaatsgevonden in alle wijken van Vlaardingen. Daaruit bleek dat Babberspolder-Oost en Holy-Zuidoost niet meer als slechtste wijken scoorden in Vlaardingen.

Versterking betrokkenheid partijen in de wijk

Bewoners zijn op een ander schaalniveau betrokken bij hun leefomgeving dan het schaalniveau waarop organisaties doorgaans hun beleid richten. Het is daarom de opgave om te 'schakelen tussen schalen'. Wanneer organisaties de intentie hebben om de situatie in de wijk en de vragen van bewoners centraal te stellen in hun beleid (vraagsturing) moeten zij in ieder geval bereid zijn zich te oriënteren op het niveau waarop bewoners zijn betrokken door te praten, goed te luisteren en goede adviezen over te nemen.

De woningcorporatie slaagt hier redelijk goed in. Andere meer centraal georganiseerde organisaties weten minder goed wat er in de wijk speelt. Vanuit de dienst Wijkbeheer wordt erkend dat de woningcorporatie dit tot bewuste strategie heeft gemaakt. Wijkbeheer is hierin zoekende. De uitvoerende ambtenaren zien voor de gemeente vooral een faciliterende rol weggelegd, bijvoorbeeld door flexibele budgetten ter beschikking te hebben die kunnen worden ingezet op wens van bewoners. Ondanks het feit dat de bestuurlijke stuurgroep die zou worden ingesteld er niet is gekomen, zien de uitvoerende ambtenaren de mogelijkheden van een dergelijk budget. Betrokkenen van de woningcorporatie zijn ambivalent.

De lokale projectleider stelt dat organisaties gewend zijn om middels 'aanbodgerichte bedrijfsprogramma's' te werken. Ze zijn niet ingericht om via interactieve wijze of gebiedsgerichte programma's te werken. Ook niet om een stukje zeggenschap op wijkniveau bij bewoners neer te leggen.

Zoals gezegd is in de werkgroepen een uitvoeringsprogramma ontwikkeld. Deze werkwijze, dit instrument, maakt het mogelijk te sturen op leefbaarheid in de wijk. Het programma wordt ook afgestemd op het herstructureringsprogramma in Babberspolder. Beide programma's kunnen elkaar beïnvloeden en versterken om tot een leefbare en vitale wijk te komen. In Holy-Zuidoost wordt een verandering in de woningvoorraad ontwikkeld, waarbij bewoners vooral vanuit de sociale invalshoek meedenken. Leefbaarheid en beheer speelt hierin een dominante rol.

De gebiedsgerichte programmamethodiek is voor beide wijken hetzelfde, de inhoud van de programma's is echter verschillend. De werkwijze is hetzelfde maar projecten verschillen van inhoud waarmee ook het verschil tussen beide wijken tot uitdrukking wordt gebracht. Holy-Zuidoost en Babberspolder-Oost verschillen immers van elkaar.

Dat de betrokkenheid bij de wijk is vergroot, blijkt onder andere uit het feit dat organisaties beter met elkaar samenwerken. De lijnen zijn korter waardoor activiteiten beter op elkaar worden afgestemd. Ter illustratie het volgende voorbeeld verteld door een bewoner:

"Vroeger was er sprake van veel overlast van jongeren. Omdat er in de werkgroep Leefbaarheid en beheer contacten zijn gelegd tussen politie en bewoners(-organisaties), ontstond het initiatief om gezamenlijk de scholen te bezoeken om met de overlastveroorzakers een gesprek aan te gaan. De politie heeft contact met de scholen omdat zij daar voorlichting verzorgt. Door samen naar de scholen te gaan worden diverse partijen bij elkaar gebracht en word je je van elkaar bewust gemaakt. Jongeren worden op deze manier ook bereikt. De wijkagent merkt dat er sinds twee jaar minder sprake is van overlast, dat er minder vernielingen plaatsvinden en er minder graffiti is."

De betrokkenheid van bewoners is groeiende bijvoorbeeld rondom de speelcontainer en de speelvallei. Moeders die als onbereikbaar werden gekwalificeerd zitten nu ook bij de speelvallei. Gesprekspartners signaleren dat 'het zich op een gegeven moment zelf gaat regelen' en dat mensen onderling initiatieven gaan ontwikkelen. Hoewel in

Babberspolder-Oost een interculturele organisatie is opgericht, is de betrokkenheid van allochtonen (nog) te beperkt.

De continuïteit binnen de betrokken organisaties is van invloed op de betrokkenheid van deze partijen bij de wijk. De afgelopen twee jaar is de bemensing redelijk stabiel te noemen. Het werken met het WGLB is nog teveel afhankelijk van de inzet van personen. De werkwijzes minder persoonsgebonden maken vergt een verankering van het werken met WGLB in het reguliere beleid van de organisaties. Dit geldt overigens niet alleen voor de instanties, maar ook voor bewonersverenigingen. Het vinden en behouden van vrijwilligers is een aandachtspunt.

Versterking bewonersinbreng

De bewonersinbreng bij leefbaarheidsvraagstukken is in Vlaardingen onder invloed van het WGLB-experiment versterkt. Hoewel niet voor alle bewoners altijd duidelijkheid bestond over de omvang van het budget waar ze daadwerkelijk zeggenschap over hebben, heeft de aanwezigheid van een dergelijk budget ertoe bijgedragen dat bewoners meer ruimte kregen om ideeën te verwezenlijken en om processen in gang te zetten die leiden tot meer samenwerking tussen partijen op wijkniveau.

Sommige professionals zeggen te merken dat bewoners niet zelf verantwoordelijk willen zijn voor een aanzienlijk budget. Wel kan je bewoners medevormgever maken van de wijkjaarprogramma's. Je kunt deze programma's gezamenlijk vaststellen. Een aantal bewoners geeft daarentegen aan dat ze het prettig vinden een eigen budget te hebben. Het budget geeft bewoners een zekere vorm van vrijheid. Inzet ervan kan helpen ook anderen over de streep te trekken. Bewoners hebben met een eigen budget in handen daadwerkelijk invloed op processen.

De 'traditionele' bewonersvertegenwoordiging op complexniveau heeft een zekere beperking naar de wijk. De leefbaarheid van de wijk overstijgt het complexbelang. Daarom is het van belang naar een bredere vertegenwoordiging van de wijk te zoeken. Naast versterking heeft dan ook verbreding van bewonersinbreng plaatsgevonden. Enerzijds is het gelukt om anderen dan degenen die – vaak al lange tijd – actief zijn binnen bewonersverenigingen te betrekken bij activiteiten. Anderzijds geven actieve bewoners, ook de 'nieuwe actieve' bewoners aan dat het moeilijk is om medebewoners te bereiken. Zowel voor deelname aan activiteiten als het vinden van actieve bewoners/vrijwilligers. Werven via persoonlijk contact helpt ook niet altijd.

De ontwikkeling naar een bredere bewonersbetrokkenheid heeft nieuwe verhoudingen tussen bewoners onderling en tussen bewoners en instellingen tot gevolg gehad. Ondanks deze, in de ogen van de meeste betrokkenen positieve ontwikkeling, leidt dit soms tot wrijving. Sommigen merken dat het werken met meer zeggenschap en invloed voor bewoners gepaard gaat met een zekere angst voor 'wie het hardst roept heeft het voor het zeggen'. Dat wil zeggen dat de bewonersinbreng wordt gedomineerd door een beperkt aantal bewonersvertegenwoordigers. Dit heeft alles te maken met het vraagstuk van de representativiteit.

Niet iedereen is enthousiast over de betrokkenheid van bewoners en in hoeverre professionals erin slagen bewoners te bereiken. In het kader van de stedelijke vernieuwing wordt al langere tijd geprobeerd bewoners te bereiken. Hiervoor zijn onlangs door de woningcorporatie coaches ingesteld. Desondanks worden in een flat waarin zich 36 of 54 woningen bevinden, toch slechts 6 tot 8 bewoners bereikt. Omdat de betrokkenheid van de bewoners zo gering is, vragen sommigen (o.a. de woningcorporatie) zich af of de regie niet beter bij de professional kan blijven en of je niet te veel zeggenschap bij bewoners kunt neerleggen.

Aanboren probleemoplossend vermogen

De bewoners hebben hun netwerken verbreed en deze netwerken ‘verkleuren’. Bewonersbetrokkenheid en bewonersinbreng krijgen in toenemende mate op andere, niet traditionele manieren vorm. Doordat bewoners met concrete activiteiten aan de slag gaan, ontdekken mensen hun eigen kwaliteiten. Het zelfoplossend vermogen wordt hiermee aangeboord. De mogelijkheid dingen uit te mogen proberen en fouten te mogen maken zijn hiervoor voorwaardenscheppend.

Vanuit Wijkbeheer wordt het gemis gesignaleerd dat bewoners niet meer geboden kan worden als ze zich eenmaal inzetten, bijvoorbeeld in de vorm van een toeleidings-traject naar scholing of werk.

Als je het probleemoplossend vermogen van de burger wil aanboren zal je ze meer inzicht moeten geven bijvoorbeeld in hoe budgetten werken, zo stelt een betrokken opbouwwerker. Ze moeten in de gelegenheid worden gesteld (be)grip te krijgen. De terminologie is vaak moeilijk (bijvoorbeeld: wat betekent intensief beheer?) en datzelfde geldt voor ambtelijke processen: wanneer is bespreking in een raadscommissie van belang? Het wordt van belang geacht dat bewoners duidelijkheid wordt geboden over de keuzes die ze kunnen maken. Enerzijds moeten de gemeente en de woningcorporatie inzicht bieden en anderzijds moeten bewoners bepaalde vaardigheden leren. Op hoofdlijnen moeten bewoners zelf weten, leren wat van belang is en waar ze voor staan. “Als je bewoners niet zelf sterkt, kan iedereen ze alle kanten opsturen.” Het is van groot belang bewoners op diverse manieren bij hun wijk te betrekken op een manier die bij hen past. Spreek bewoners aan op de kwaliteit die ze hebben en doe daar als professional iets mee. Dit is een leerproces dat meer tijd nodig heeft dan de duur van de pilot. Vanuit opbouwwerk worden elementen⁶ uit de ABCD-methodiek inspirerend gevonden. Hoewel in het speelhonkproject elementen van de ABCD-methode zijn toegepast, kan hiermee verder worden geëxperimenteerd.

Actieve bewoners geven te kennen dat ze het van belang vinden dat de initiatieven (zoals bijvoorbeeld het Speelhonk) op vrijwilligers blijven draaien. De animo zal afnemen als het te professioneel wordt. ‘Want met de inzet van professionals komen er regels en dan is de spontaniteit er vanaf.’ Het spanningsveld tussen burgers onderdeel van de ambtelijke organisatie laten zijn en burgers meer onafhankelijk laten functioneren, wordt zichtbaar.

Samenwerking publieke-private partijen

Op wijkniveau weten gemeente en woningcorporatie elkaar steeds beter te vinden. Onder andere het inzicht in elkaars programma’s draagt hieraan bij. In Babberspolder-Oost was ook de winkeliersvereniging betrokken en had een afgevaardigde zitting in de werkgroep Leefbaarheid en beheer. In de wijk Holy-Zuidoost zijn geen winkels en dus ook geen winkeliersvereniging.

Sociaal-fysiek

Hoewel de concrete vragen en ideeën van bewoners grotendeels van fysieke aard zijn, liggen zowel de achterliggende behoefte als de resultaten vaak meer in de sociale sfeer. Bijvoorbeeld het Speelhonk en het plaatsen van een bushokje voor hangjeugd. Een schoonmaakactie kan ook in dit licht worden gezien. De aanleiding is ‘schoon’. Doordat verschillende partijen bereid worden gevonden deel te nemen aan een schoonmaakdag, heeft dit effecten op ‘kennen en gekend’ worden, zowel tussen organisaties onderling, bewoners onderling als tussen bewoners en organisaties. Een ander voorbeeld is de nationale straatspeeldag van Jantje Beton. Dit is een landelijke actie waarbij bewoners de deelname aanvragen. Tegelijkertijd vragen de bewoners in de werkgroep Leefbaarheid en veiligheid om extra activiteiten en dus ook extra middelen, die ze deels ook zelf kunnen inzetten vanuit het WGLB.

6 Zoals bewoners elkaar laten interviewen.

De betrokkenheid van de welzijnsector is niet goed van de grond gekomen. De dienst Welzijn heeft pas in een later stadium (2003) vertegenwoordigers in de projectgroepen en werkgroepen Leefbaarheid en Beheer. Vanuit Wijkbeheer zijn contacten met de dienst Welzijn (beleidsmatig) en met het Bureau Welzijnsprojecten (uitvoerende). Het Bureau Welzijnsprojecten werkt in opdracht van de dienst Welzijn en heeft onder andere opbouwwerkers in dienst. De bewonersondersteuner die vanaf het begin van de pilot was betrokken, was voorheen coördinator van het Bureau Welzijnsprojecten. Het Bureau Welzijnsprojecten is in de beginfase niet betrokken bij de pilot. In Babberspolder is in 2002 een opbouwwerker van het Bureau Welzijnsprojecten betrokken geraakt bij de ondersteuning van bewoners en een aantal activiteiten. Concreet aanleiding was de evaluatie van het Speelhonk. Anderen vinden meer betrokkenheid van jongerenwerk wenselijk. Mogelijk speelt onderbezetting een rol.

Sommigen vinden dat Welzijn nog te weinig inspeelt op de kansen die in een wijk aanwezig zijn. Omdat vanuit Wijkbeheer mensen aanwezig zijn in de wijk en derhalve meer zicht is op wat daar speelt, wordt aan hen gevraagd wat ze verwachten van welzijn in de wijk. Wijkbeheer zegt in principe in staat te zijn een sociale visie op te stellen, maar eigenlijk is hier een trekkersrol voor Welzijn weggelegd.

Ten slotte

Doelen zijn hoog gesteld en het is een ingewikkeld proces waarin veel actoren een rol spelen. De meeste betrokkenen onderschrijven de uitgangspunten van het WGLB en vinden het de moeite waard om ermee te experimenteren. Of het experiment ook leidt tot structurele veranderingen in de reguliere werkwijzen van betrokken organisaties waarvan de gemeente (Wijkbeheer, maar ook welzijn) en de woningcorporatie hoofdrolspelers zijn, daarover zijn sterke twijfels. Betrokkenen willen graag verder maar de werkwijzen zijn nog niet ingebed in de organisaties. Nu leunt het nog teveel op personen.

Om structurele wijzigingen te kunnen doorvoeren in werkwijzen en in de manier waarop over inzet van middelen wordt beslist, is duidelijkheid nodig over welke budgetten zijn gereserveerd voor welk doel en wat bewoners daarover te zeggen hebben. Communicatie hierover naar bewoners is essentieel. Anders blijft het bij ad hoc-projecten en wordt niet de leefbaarheid in de wijk als uitgangspunt genomen voor de inzet van budgetten, maar blijft de werkwijze meer aanbodgericht.

Het Speelhonk

In het Speelhonk zijn in de vakanties zeventig tot tachtig kinderen aanwezig. Sinds kort zijn ze ook op woensdagmiddagen geopend. De ruimte waar het Speelhonk in de wintermaanden zit, is een voormalig benzinstation en garagebedrijf. Waterweg Wonen stelt nu deze ruimte beschikbaar. De activiteit is vorig jaar als buitenactiviteit gestart, met containers. Dit was een groot succes. Destijds is veel speelgoed aangeschaft dat nu ook binnen wordt gebruikt: skelters, skeelers, hoepels. In de zomer gaan ze weer naar buiten. Op dit moment staan er meer dan driehonderd kinderen ingeschreven bij het Speelhonk. Hier mogen kinderen komen spelen van vier tot twaalf jaar. Het speelhonk draait op zo'n acht vrijwilligers. Wat ze opvallend vinden is dat de kinderen hier nooit ruzie maken. Tussen de middag gaat het nu dicht, want het moet geen veredelde kinderopvang worden.

4.5 Wieringermeer

Slootdorp is een van de vier kernen van de gemeente Wieringermeer. In Slootdorp staan 461 woningen op een oppervlakte van 52 hectare. Er zijn 1.092 inwoners. De meeste woningen (60%) zijn gebouwd in de periode 1945-1969. De eigendomsverhoudingen van de woningen in Slootdorp is 60% huur- en 40% koopwoningen. De meeste woningen zijn eengezinswoningen (70%). In Slootdorp wonen met name gezinnen met kinderen en alleenstaanden.

Slootdorp kent een relatief hoog percentage bewoners uit de lagere inkomensgroepen. De sociale cohesie is goed. Slootdorp kent een actief verenigingsleven en er worden activiteiten georganiseerd voor diverse doelgroepen. Mensen zijn betrokken bij hun omgeving en bij elkaar. Dit vindt organisatorisch zijn weerslag in het Platform Slootdorp. Het Platform vertegenwoordigt alle verenigingen van Slootdorp, waaronder naast bewonersverenigingen ook de winkeliersvereniging, de kerk, et cetera. Platform Slootdorp is een spreekbuis voor de bewoners van Slootdorp. Het vormt een brede vertegenwoordiging van de bevolking. Het woningaanbod is te eenzijdig. Daardoor zal de bevolkingssamenstelling in toenemende mate eenzijdig worden. Om dit proces te keren, staan in Slootdorp ingrijpende ontwikkelingen voor de deur.

De herstructurering houdt in dat 80 woningen worden gesloopt en dat daarvoor 160 woningen worden teruggebouwd. Daarnaast wordt de komende jaren nieuwbouw van 69 woningen gerealiseerd. Aan de betrokkenheid van bewoners bij deze plannen wordt door zowel de gemeente als door de woningcorporatie veel aandacht besteed. Bewoners vinden dat ze (te) lang op plannen wachten en zien de ontwikkelingen met gemengde gevoelens tegemoet. Onder andere vrezen bewoners voor het verdwijnen van de goedkope woningen die moeten wijken voor dure nieuwbouwwoningen.

Aanleiding

Het initiatief voor het WGLB-project in Wieringermeer is genomen door de gemeente, in overleg met Platform Slootdorp. Na een bezoek aan de informatiebijeenkomst waar de mogelijkheden werden gepresenteerd, is besloten een aanvraag in te dienen voor deelname aan het stimuleringsprogramma WGLB. De delegatie uit Wieringermeer was enthousiast en heeft de aanvraag ingediend. Het college van B&W heeft zich ermee akkoord verklaard dat de dorpskern Slootdorp deelneemt aan het project. De deelname wordt ondersteund door het bewonersplatform Slootdorp en de woningcorporatie Wooncompagnie. De gemeente ziet het WGLB vooral als mogelijkheid invulling te geven aan de sociale component van herstructurering in Slootdorp. Met het WGLB wil de gemeente de betrokkenheid van bewoners vergroten en de positie van de bewoners versterken. Bewoners wordt de mogelijkheid geboden zelf met ideeën en plannen te komen. De bedoeling is het project in te bedden in het wijkontwikkelingsproces. Het extra budget dat hiervoor beschikbaar zou komen wordt als een mooie kans gezien om bewoners te ondersteunen in hun rol. De gemeente verwachtte niet dat het experiment zou leiden tot veranderingen in de eigen werkwijze.

Start

Nadat de aanvraag is gehonoreerd heeft in de loop van 2001 een aantal bijeenkomsten plaatsgevonden waar bureau Stade uitleg heeft gegeven over het WGLB. In september 2001 heeft een bijeenkomst plaatsgevonden bij het Platform Slootdorp, waarbij ook de wethouder aanwezig was. In oktober is een bijeenkomst gehouden met de ambtenaren van de gemeente en vertegenwoordigers van de woningcorporatie Wooncompagnie. Ook heeft een gezamenlijke startbijeenkomst plaatsgevonden.

Het Platform heeft te kennen gegeven dat niet meteen duidelijk was waar voor hen de uitdaging en rol in het project liggen. Na enkele bijeenkomsten met Stade is dit duidelijker geworden en is een aantal mensen vanuit het Platform bereid om met ondersteuning van Stade en de gemeente het project te gaan uitvoeren. In Slootdorp is geen ervaring met invloed op of zeggenschap over budgetten. De discussie of dit wenselijk is, is vantevoren niet gevoerd met bewoners. Vanuit het Platform wordt een aantal voorbeelden genoemd die het dilemma (wel of geen zeggenschap) waar bewoners voor staan illustreren. Een van de voorbeelden heeft betrekking op een plantsoen dat wordt aangelegd waarvan wordt verwacht dat de bewoners het beheer doen. Dat is een leuk idee, maar het is de vraag of en zo ja welke rol het Platform hierin moet spelen. Het Platform is een spreekbuis en houdt zich in principe niet bezig met uitvoerende activiteiten. De vraag die zich vervolgens aandient is: hoe krijg je bewoners

actief. Dat vergt veel inzet. Een ander voorbeeld is een speeltuin waar bewoners zich om bekommeren en feitelijk het beheer doen. “Dat is dan weer zonde, want daar is eigenlijk de plantsoendienst voor.”

Tijdens de bijeenkomst met ambtenaren en de verantwoordelijke wethouder wordt duidelijk dat de gemeente en de woningcorporatie zelf geld beschikbaar moeten stellen voor het WGLB en dat het extra budget dat ter beschikking wordt gesteld door de SEV uitsluitend wordt ingezet ter ondersteuning en begeleiding van de experimenten. Duidelijk wordt dat het experiment een andere insteek heeft dan aanvankelijk werd gedacht. Dat het WGLB vooral is bedoeld als instrument om bestuurlijke vernieuwing een impuls te geven, wordt eigenlijk pas door deze toelichting door Stads duidelijk. Het centrale uitgangspunt van het experiment, dat door gemeente en woningcorporatie budget beschikbaar wordt gesteld aan bewoners en dat dit moet leiden tot ‘vraaggerichte sturing’, wordt in de beleving van de betrokkenen in Slootdorp pas nu duidelijk naar voren gebracht. De implicaties van het project zijn groter dan is voorzien: de oorspronkelijke reden voor Wieringermeer om zich aan te melden voor dit project was om de betrokkenheid van de bewoners van Slootdorp te vergroten bij de herstructureringsopgave.

Daarop is besloten ook in het college uitleg te geven over het experiment. In januari 2002 vindt deze bijeenkomst plaats en heeft bureau Stads toelichting gegeven op de uitgangspunten van het WGLB. Tijdens deze bijeenkomst is afgesproken om een notitie op te stellen waarin WGLB als concept nogmaals in beeld wordt gebracht en waarin ook een voorstel voor het plan van aanpak wordt gepresenteerd.

Plan van aanpak

In februari 2002 is door de gemeente Wieringermeer de nota Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget Slootdorp opgesteld. Hierin staat: *“Het project bevindt zich nu in de opstartfase. Een toelichting op het WGLB wordt gepresenteerd alsmede de relatie die het WGLB heeft tot de ambitie van gemeente Wieringermeer om meer vraaggericht te werken. De gemeente is zoekende naar manieren om bewoners meer te betrekken bij het bestuur.”* Het WGLB kan hier mogelijk een instrument bij zijn, echter *“In hoeverre het WGLB leidt tot bestuurlijke vernieuwing is nog een vraag. (...) Het (ingrijpend) wijzigen van de organisatie als gevolg van de introductie van het WGLB ligt derhalve niet voor hand.”*

Om de betrokkenheid van bewoners bij de toekomst van de wijk te vergroten, is het van belang dat de activiteiten die in het kader van het WGLB plaatsvinden aansluiten op de uitwerking van de ontwikkelingsvisie Slootdorp. Bewoners worden als partners in het proces betrokken en zijn medespelers in het veld.

Voor de uitvoering wordt aansluiting gezocht bij de projectgroep herstructurering. In deze projectgroep zijn vertegenwoordigd: de gemeente, Wooncompagnie, ingenieursbureau KAW en het Platform Slootdorp. De mogelijkheid wordt open gehouden om andere partijen uit te nodigen als daar aanleiding voor is.

Het voorstel is te starten met een budget van tienduizend euro, waarvan de helft voor rekening van de gemeente komt en de andere helft voor rekening van Wooncompagnie. Op de langere termijn wordt geïnventariseerd welke budgetten kunnen worden overgedragen aan de wijk.

Als projectleider wordt een gemeentelijk MT-lid aangesteld. Voor de inzet van het budget wordt een aantal randvoorwaarden genoemd die gedurende het proces worden ontwikkeld. Gedacht wordt aan:

- middelen worden niet in strijd met de wet besteed;
- het mag alleen gaan om activiteiten van Slootdorp zelf;
- activiteiten dienen gericht te zijn op verschillende doelgroepen die in Slootdorp woonachtig zijn;

- zoveel mogelijk bewoners dienen zich te kunnen uitspreken over de besteding van het budget; bijvoorbeeld door een verkiezingsavond te beleggen waarop de prioriteit van ideeën wordt bepaald;
 - de inwoners van Slootdorp dienen betrokken te zijn bij de uitvoering van de ideeën die ze hebben ingebracht;
 - er dient een evenwichtige balans te zijn tussen fysieke en sociale activiteiten.
- De gemeente blijft eindverantwoordelijk voor de besteding van het WGLB.

Ondanks het feit dat de pilot een wat andere insteek heeft dan gedacht, wordt gepleit voor continuering en het ter hand nemen van de uitvoering. Te beginnen met de inzet van het startbudget en in de loop van 2002 en 2003 te inventariseren welke (deel-) budgetten in aanmerking komen om te worden overgedragen aan het WGLB. Terugkoppeling van de ontwikkelingen wat betreft het werken met het WGLB naar MT en bestuur vindt eind 2002 en eind 2003 plaats.

Ontwikkeling

De daadwerkelijke ontwikkeling is echter anders verlopen. De ambtelijke top heeft gesteld nog niet toe te zijn aan de ambities zoals die in de nota staan verwoord. De nota is dan ook niet vastgesteld door het college.

In mei 2002 stuurt het Platform Slootdorp, hierin ondersteund door bureau Stade, een brief aan het college van B&W waarin zij hun zorgen uiten over de voortgang van het project. Berichten dat het college zijn deelname aan het project aan het heroverwegen is, verontrust de bewoners. Ze betreuren het dat ondanks de moed die de gemeente heeft getoond te willen deelnemen aan een landelijk experiment, nu de voortgang en uitwerking stagneert. Ze vragen dan ook aan het college om zijn standpunt snel kenbaar te maken.

Eind juni bestaat nog steeds onduidelijkheid over de voortgang van het project. Het Platform heeft nog geen reactie ontvangen op de brief. Vanuit het Platform wordt aangegeven dat de fase die nu doorlopen is eigenlijk had moeten worden doorlopen voor dat een aanvraag voor deelname aan een dergelijk experiment werd ingediend. Het Platform wacht nu af of het project verdere doorgang vindt en geeft aan dat het niet aan het Platform is om daarover te beslissen. Het Platform heeft zelf weinig zicht op hoe ze verder invulling moet geven aan het experiment. Ze zegt hiervoor de ondersteuning van Stade zeker nodig te hebben.

Zowel ambtelijk als bestuurlijk worden serieuze bedenkingen geuit wat betreft de verdere uitvoering van dit project. Omdat de gemeente ook investeert in de herstructurering, is daar geen (financiële) ruimte meer. Kleine bedragen zijn wel vrij te maken (tienduizend euro) maar men vraagt zich af of de beperkte budgetten die inzetbaar zijn de extra belasting van onder andere de ambtenaren en het Platform waard zijn. De wethouder heeft de woningcorporatie erop aangesproken en zij delen de visie van de gemeente.

De gemeente heeft op dit moment niet de ambitie om reguliere budgetten flexibel te maken. De gemeente wil in nauw overleg werken met bewoners. Maar vraaggericht werken door zeggenschap over budgetten aan bewoners over te dragen, gaat (nog) te ver.

Elementen van de pilot wil Wieringermeer graag verder uitwerken. Vaststaat dat wordt doorgegaan met het versterken van de betrokkenheid van bewoners (het Platform). Bij de gemeente bestaat behoefte aan kennis over hoe dit kan worden vormgegeven. Hoe gaan we om met de advisering van bewoners en hun ideeën? Hoe kunnen we het beste gebruikmaken van lokale kennis? Hoe creëer je draagvlak?

Beëindiging deelname

In oktober 2002 wordt duidelijk dat Wieringermeer geen mogelijkheden ziet nog langer deel te nemen aan het experiment. Via een brief wordt de SEV hiervan op de hoogte gesteld. De gemeente legt hierin uit het nauwe overleg met bewoners over de herstructurering van Slootdorp belangrijk te vinden, maar dat ze niet zover wil gaan bewoners zelf een budget te geven waarbij zij mogen bepalen waar de middelen voor mogen worden aangewend. Argumenten die hiervoor worden genoemd zijn ten eerste dat in Slootdorp voor de betrokkenheid van bewoners bij de herstructurering het instrument van vraagsturing niet echt nodig is. Ten tweede het "inbreken in meerjarige programma's waarin budgetten zijn toebedeeld vervelende consequenties kan hebben." Afwegen waarover bewoners wel of niet iets over te zeggen hebben is niet eenvoudig. Ten derde is het element bestuurlijke vernieuwing pas in de loop van het proces van verdere uitwerking van het experiment helder geworden. De gemeentelijke organisatie is op dit moment nog niet rijp voor de bestuurlijke en ambtelijke consequenties die dit met zich meebrengt.

Voor de gemeente Wieringermeer was in de beginfase niet duidelijk dat het budget dat de SEV beschikbaar stelde voor de pilots niet rechtstreeks ter beschikking kwam aan de wijken, maar werd ingezet voor ondersteuning. Als dat vanaf het begin af aan duidelijk was geweest had Wieringermeer hoogstwaarschijnlijk geen aanvraag ingediend.

Proces

De ondersteuning door Stede wordt door alle betrokkenen gewaardeerd. Factoren zoals het schaalniveau, het niet-stedelijke karakter, het beperkte aantal bewoners, directe relaties tussen bewoners en bestuur hebben mogelijk bijgedragen aan het voortijdig beëindigen van deelname aan het stimuleringsprogramma Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten.

Uitkomsten

Het werken met een Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget is niet van de grond gekomen. Het proces van herstructurering daarentegen gaat gewoon door. Maar hoe in dit proces de werking van het WGLB is, daarover kunnen we geen uitspraken doen. Het Platform heeft zelf nauwelijks uitgesproken ideeën geuit over hun eventuele rol in het werken met een WGLB, maar het heeft wel tot enige onzekerheid geleid over eventueel extra budget dat ter beschikking zou komen voor bewoners. Bij het nadenken en beslissen over de besteding van het WGLB gaven bewoners te kennen dat ze daarbij zeker ondersteuning nodig gehad zouden hebben.

4.6 Conclusie procesevaluatie

De procesevaluatie richt zich primair op de vraag of de pilot volgens de implementatiestrategie is verlopen. De onderzoeksvragen die via de procesevaluatie worden beantwoord, luiden:

- Op welke punten is afgeweken van het stappenplan? Wat waren redenen om af te wijken van het oorspronkelijke stappenplan?
- Welke knelpunten treden op bij de toepassing van het instrument van Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten?
- Welke investering aan middelen en tijd vereist de toepassing van het instrument van Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten van de zijde van de gemeentelijke overheid, van bewonersorganisaties en van de overige publieke of private partners?

Het stappenplan

Alle deelnemende steden hebben een stappenplan opgesteld. Twee locaties (Eindhoven en Wieringermeer) hebben deelname aan het stimuleringsprogramma voortijdig stop-

gezet. In Vlaardingen heeft tussentijds een wijziging van organisatorische vormgeving plaatsgevonden. In Hooogeveen is ondanks de vertraging het oorspronkelijke stappenplan gehandhaafd. Ook in Vlaardingen is sprake geweest van vertraging ten opzichte van het oorspronkelijke stappenplan. Door deze vertraging is gedurende de pilotperiode het stappenplan in geen van de locaties geheel doorlopen.

Afwijking van het oorspronkelijke stappenplan heeft op drie manieren plaatsgevonden:

- Stopzetting deelname. De belangrijkste reden daarvoor is: de ambities die zijn verbonden met het concept WGLB zijn door betrokken actoren onvoldoende gedragen.
- Vertraging. De redenen daarvoor zijn: onduidelijkheid over de inzet van budgetten en discontinuïteit van de projectleiding.
- Verandering organisatorische vormgeving. De belangrijkste redenen is geweest dat hiermee betere aansluiting is bereikt bij ontwikkelingen in de wijk en de betrokkenheid van bewoners hierbij.

Knelpunten en succesfactoren

We hebben op basis van de resultaten van de procesevaluatie knelpunten geïdentificeerd. De knelpunten die optreden bij de toepassing van het instrument Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten zijn:

- Onduidelijkheid over (te) ver uiteenlopende ambitiesniveaus van betrokken actoren (bestuur, professionals, bewoners).
- Beperkte bestuurlijke draagkracht.
- Beperkte betrokkenheid van Welzijn.
- Te persoonsafhankelijke invulling van de werkwijzen.
- Het ontbreken van een 'sociale wijkvisie' (hoe willen we dat de wijk er in de toekomst uitziet).
- Te lange doorlooptijd van het 'op de rails zetten' van het project, onder andere wegens discontinuïteit van de projectleiding.
- De werkwijzen, netwerken die ontstaan op wijkniveau (uitvoerend niveau) niet kunnen vertalen naar beleidsmatig niveau.
- Onduidelijkheid in de communicatie (met name in de beginfase) over het concept en de randvoorwaarden van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget.
- Lange tijd onduidelijkheid over inzicht in budgetten die inzetbaar zijn als Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget.
- 'Koudwatervrees' om geld, en dus macht, af te staan aan de wijk(-bewoners).

Naast deze knelpunten zijn op basis van de resultaten van de procesevaluatie ook een aantal succesfactoren te benoemen:

- Inzet, enthousiasme en betrokkenheid van professionals op wijkniveau.
- Bereidheid van gemeente en corporatie om een deel van de zeggenschap over budgetten over te dragen aan bewoners.
- Mogelijkheid tot spontaniteit van activiteiten.
- Eigen budget voor bewoners.
- Flexibele budgetten.
- Verantwoording besteding budgetten achteraf.
- Inzicht in bestedingen op wijkniveau van diverse betrokken actoren.
- Concrete activiteiten, snel realiseren en deze activiteiten en inspanningen zichtbaar maken voor bewoners.
- Wederzijds vertrouwen tussen betrokken actoren.
- Bewoners betrekken op een manier waarbij ze worden aangesproken op hun kwaliteiten.
- Aansluiten/uitbouwen van bestaande werkwijzen en organisatiewijzen.

Inzet van middelen en tijd

De inzet van middelen en tijd die de toepassing van het instrument van Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten vereist, varieert voor bewoners(-organisaties), gemeentelijke overheid en andere publieke en private partijen.

Gemeenten (Hoogeveen en Vlaardingen) en een woningcorporatie (Vlaardingen) hebben budget ingezet ten behoeve van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget. Dit budget loopt uiteen van negenduizend euro per wijk per jaar in Hoogeveen, tot 25 duizend euro per wijk per jaar door de beide partijen in Vlaardingen.

Andere partijen zoals bewonersorganisaties en opbouwwerk zetten tijd in. De hoeveelheid tijd die is ingezet voor de pilot is niet precies te herleiden. In Hoogeveen is bewust gekozen om de tijdsinspanning niet te veel bij bewoners neer te leggen. In Vlaardingen is de tijdsinspanning van bewoners voor de pilot niet los te zien van de inzet die bewoners plegen in de werkgroep leefbaarheid en beheer omdat de pilot hiervan een onderdeel vormt. De tijdbesteding in de uitvoering of betrokkenheid van concrete projecten is onbekend.

Opbouwwerk in Hoogeveen heeft een voorzichtige inschatting gemaakt van de ingezette uren voor de ondersteuning van deze pilot na de 'herstart': ongeveer honderd uur gedurende een periode van driekwart jaar. Dit betreft alleen de eerste fase van de uitvoering.

5 Inhoudelijke evaluatie van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget

In dit hoofdstuk staat de uitkomstenevaluatie van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget centraal. Deze evaluatie vindt plaats aan de hand van de parameters die betrekking hebben op thema's die van belang zijn bij het beoordelen van de Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten als instrument van vraagsturing en bestuurlijke vernieuwing. Sommige parameters zeggen iets over 'het contextuele' zoals de schaal, soort wijk, wie voedt het fonds, welk (type) bewoners(-organisaties) zijn betrokken. Vooral op deze parameters zijn de pilots destijds ook geselecteerd. Terwijl andere parameters ingaan op de effecten van een Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget, zoals de versterking van betrokkenheid van partijen in de wijk – ofwel: de mate van zeggenschap en beslissingsbevoegdheid van betrokken partijen – de samenwerking tussen publieke en private partners, de integratie van fysieke en sociale interventies en het aanboren van probleemoplossend vermogen van burgers. Daarnaast is het verbeteren van leefbaarheid de parameter waarop de hiervoor genoemde thema's van invloed zijn. Het verbeteren van leefbaarheid is de parameter op basis waarvan uitspraken kunnen worden gedaan over het uiteindelijke resultaat op wijkniveau zoals door de betrokkenen wordt waargenomen.

De parameters passeren hieronder een voor een de revue waarbij telkens de belangrijkste bevindingen uit de pilots aan de orde worden gesteld en vervolgens beknopt de belangrijkste conclusies worden benoemd.

5.1 Schaal

Voor bewoners en andere direct belanghebbenden is 'de wijk' vaak te groot als 'identificatiekader', terwijl vanuit een ambtelijk perspectief een kleinere eenheid niet werkbaar is. In het stimuleringsprogramma is gekozen voor een schaalgrootte die aansluit bij de beleving van bewoners: een gebiedsgerichte aanpak met een voor bewoners logische omvang van het gebied, waarbij 'de wijk' wel als (ambtelijk) kader kan fungeren. Eventuele verschillen in schaalniveau in de vier pilots zijn van belang om te ervaren of het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget zowel voor het kleinere als voor het grotere schaalniveau een instrument kan zijn.

Tijdens het ontwikkelen van het concept Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten is duidelijk geworden dat vraaggestuurd werken, werken op het niveau waarop bewoners zich identificeren met de buurt veronderstelt. In alle pilots is gekozen voor een schaalniveau dat door de bewoners wordt ervaren als een 'logische eenheid' en als eenheid waarbij ze zich betrokken voelen. Zowel in Hoogeveen, Vlaardingen als Wieringermeer is dit schaalniveau tegelijkertijd een administratief kader. In Eindhoven daarentegen bleek het niet om de in de aanvraag genoemde wijk te gaan, maar om een buurt ervan, een gedeelte van deze wijk met een veel beperktere omvang. Als identificatiekader voor bewoners heel geschikt, maar te beperkt als eenheid voor gemeentelijk beleid en in mindere mate de corporatie.

Tegelijkertijd blijkt echter de wijk als administratief kader betrekkelijk. Niet alle gemeentelijke diensten en professionele organisaties hebben hun bedrijfsprocessen op wijkniveau ingericht. Bij woningcorporaties is dit in toenemende mate het geval. Hetzelfde geldt voor het beheer van de openbare ruimte voor zover dat onder de verantwoordelijkheid van de gemeente valt. Duidelijke verschillen zien we in de mate waarin wijken voor welzijn een logische eenheid maar vooral een sturende eenheid zijn. In Hoogeveen is dit duidelijk wel het geval, in Vlaardingen veel minder.

In Vlaardingen is het complexniveau (een flat bijvoorbeeld) voor bewoners vaak de meest logische omvang van het gebied dat tot de woonomgeving wordt gerekend. Dit komt onder andere tot uitdrukking in de organisaties van bewoners. Van oudsher hebben bewoners zich op complexniveau verenigd.

In Wieringermeer speelde de pilot zich af in een van de plattelandskernen. Een fysiek

duidelijk afgebakend geheel, maar ook in sociaal opzicht een eenheid. Slootdorp is wat betreft schaalniveau overzichtelijk, herkenbaar en interessant ten opzichte van de andere wijken omdat het een landelijke kern betreft. De directe relaties tussen bewoners en bestuur, en bewoners onderling hebben wellicht een rol gespeeld in het ontbreken van de behoefte en ervaren noodzaak om meer vraaggericht te werken.

De beperkingen van de territoriale aanpak manifesteren zich zowel op het terrein van het werkgebied van diverse instanties, als op het terrein van de samenleving: in hoeverre voelen bewoners zich wijkbewoners, welke (groepen) wijkbewoners zijn te onderscheiden en wie vertegenwoordigen 'de' bewoners in het overleg met gemeente en corporatie? En zijn er niet-wijkbewoners die leefbaarheidsproblemen veroorzaken?

Conclusie

Wat betreft schaalniveau zijn de pilots geschikt voor het instrument van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget, met uitzondering van Eindhoven waar de omvang van de buurt te beperkt blijkt te zijn. Tegelijkertijd hebben we gezien dat experimenteren in de wijk discussies losmaakt op een hoger schaalniveau (bijvoorbeeld gemeente- of corporatiebreed). Vanuit bewonersperspectief vergt participeren in een dergelijk experiment op wijkniveau een bredere blik dan alleen de eigen directe woonomgeving. Tegelijkertijd laten de ontwikkelde werkwijzen voldoende ruimte om ook 'dicht bij huis' zichtbare resultaten te boeken.

5.2 Soort wijken

Een belangrijke drijfveer achter de fysieke, sociale en economische vernieuwing is het tegengaan van dreigende tweedeling tussen mensen met en zonder betaald werk; tussen onveilige buurten en rustige wijken. De vraag is dan welke wijken voor het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget in aanmerking komen: enerzijds kan men stellen dat wijken met gecumuleerde problemen meer potentie hebben dan velen denken (informele netwerken), anderzijds moet er wel kader zijn en moet er sprake zijn van voldoende onderlinge relaties tussen groepen. Dat raakt aan de vraag welke wijken, met welke homogene dan wel heterogene samenstelling, voldoende kracht hebben om verantwoordelijkheid op zich te nemen. Afgezien van de bevolkingssamenstelling rijst ook de vraag welke inzet kan en mag worden verwacht van andere organisaties en instituten (corporaties, opbouwwerkers en overig welzijnswerk; gemeentelijke diensten) in die wijken (welke voorgeschiedenis; mogelijkheid tot voortborduren op bestaande experimenten?). Inzet van het instrument Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget lijkt het best te passen in wijken waar leefbaarheidsproblemen manifest aan de orde zijn. De wijken moeten aan de andere kant ook weer niet bezwijken onder de problemen. Om hier meer zicht op te krijgen, is van belang om eventuele verschillen op deze parameter in de vier pilots via de procesevaluatie te monitoren.

In alle wijken zijn leefbaarheidsproblemen manifest aan de orde en vinden zonder uitzondering herstructureringsoperaties plaats. De aanleiding voor herstructurering is gelegen in een aantal met elkaar samenhangende ontwikkelingen. Een verouderd woningbestand (bijvoorbeeld Slootdorp) en slechte fysieke staat van de woningen (bijvoorbeeld Babberspolder-Oost). Maar ook is het type woningen aanleiding voor veranderingen: te kleine woningen, te veel dezelfde typen woningen, waardoor de bevolkingssamenstelling eenzijdig is. Een derde aanleiding is het teruglopen van de sociale kwaliteit van een buurt (bijvoorbeeld in Holy-Zuid-oost). Dit heeft naast de fysieke staat van de woningen vooral te maken met veranderende sociale verhoudingen.

Een aantal betrokkenen in Hoogeveen twijfelt eraan of de keuze voor een herstructureringswijk om te experimenteren met het WGLB een goede is geweest. De herstructurering veroorzaakt onrust in de wijk en vormt niet de optimale context om met een dergelijk experiment te starten. Anderen stellen daarentegen dat een wijk nooit 'rustig' is en zien juist kansen om de bewoners te betrekken en invloed te geven op de veranderingen in een wijk.

Leefbaarheidsvraagstukken en herstructurering zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden, maar verhouden zich tegelijkertijd ingewikkeld tot elkaar. Herstructurering betekent nogal wat voor een wijk. Woningen worden gesloopt of gerenoveerd, andere (type) woningen komen er voor terug. Mensen moeten al dan niet tijdelijk hun woning verlaten. Dit heeft invloed op de wijze waarop bewoners betrokken (willen) zijn bij de veranderingen. Sommige bewoners(-groepen) houden zich bezig met leefbaarheidsaspecten van de wijk. Anderen nemen als uitgangspunt de woningen zelf, want zeggen zij: “ik kan me wel bezighouden met leefbaarheid maar tegelijkertijd wordt m’n huis gesloopt.” Dit veroorzaakt tussen groepen bewoners onderling wrijvingen. De opgave om de fysieke staat van de woonomgeving te koppelen aan de leefbaarheid van de wijk, wordt in alle wijken onderschreven. Het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget wordt hierbij ingezet als instrument om de positie van bewoners te versterken en om uitgangspunten van beleid meer nadrukkelijk op wijkniveau te zoeken.

Hoewel de problemen niet te verwaarlozen zijn, is geen van de wijken te ‘kansloos’ om te experimenteren met een Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget. Bewoners zelf, opbouwwerk of de gemeente zien voldoende mogelijkheden door deelname aan deze pilot de verhouding tussen burger, overheid en instellingen te versterken. Onderwerpen die met name geschikt blijken te zijn om aan te pakken zijn achterstallig onderhoud en beheer én het veraangenen van de buitenruimte en het gebrek aan activiteiten/voorzieningen voor kinderen. Hierop zijn dan ook de meeste activiteiten die zijn gefinancierd uit het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget gericht.

Conclusie

De deelnemende wijken zijn wat betreft variatie in type wijk gering. Het zijn zonder uitzondering wijken waar leefbaarheidsproblemen manifest aan de orde zijn. Waar de wijken wel in variëren zijn het stedelijke (Vlaardingen, Eindhoven, Hoogeveen in mindere mate) en het dorpse (Wieringermeer) karakter en het ommeland van een wijk, namelijk Randstad (Vlaardingen) versus Drenthe (Hoogeveen).

In de context van de ‘zware’ herstructureringsproblematiek in deze wijken is het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget een bruikbaar instrument gebleken om achterstallig onderhoud en beheer én het gebrek aan activiteiten/voorzieningen voor kinderen aan te pakken en om de buitenruimte te veraangenen.

5.3 Organisatievormen van betrokken bewonersorganisaties

Van de pilots wordt verlangd dat zij de bewonersorganisaties betrekken bij de Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten. Een dergelijke organisatie moet bestaan of nieuw worden opgezet. Het zou met name interessant zijn als de vier pilots onderling verschillen in soort bewonersorganisaties.

In alle pilots zijn bewoners de cruciale partner in het experiment Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten. De organisatievormen van de betrokken bewoners(-organisaties) varieert. In alle gevallen is aangehaakt bij bestaande bewonersorganisaties.

In Hoogeveen bestond al langere tijd het Wijkplatform. Eind jaren negentig is het Wijkplatform geïnstalleerd en in het leven geroepen naar aanleiding van de herstructurering in Kraakel. Namens de wijkbewoners denken zij mee over de herstructurering en houden ze de ontwikkelingen nauwlettend in de gaten. Het Wijkplatform kan gevraagd en ongevraagd advies geven aan organisaties die zich met de ontwikkeling van de wijk bezighouden. In de startfase van de pilot was het Wijkplatform namens de bewoners gesprekspartner. Op het moment dat de werkgroep is opgericht is de bewonersvertegenwoordiging verbreed en zijn ook bewoners die niet in het Wijkplatform zitten betrokken bij de pilot. Er is naast het Wijkplatform ook een aantal andere bewonersorganisaties actief in de wijk. Hiermee zijn voorsnog geen formele of structurele contacten.

In Vlaardingen kwam het initiatief voor deelname aan de pilot uit de bewonershoek. Een aantal 'traditionele' bewonersorganisaties zijn in de startfase van de pilot vertegenwoordigd door een professionele ondersteuner. Vanaf het moment dat een duidelijke organisatiestructuur operationeel was, hebben de voorzitters van de bewonersorganisaties zelf aan de werkgroepen deelgenomen.

In Wieringermeer is het Platform Slootdorp namens de bewoners betrokken bij de pilot. Het Platform vertegenwoordigt alle verenigingen van Slootdorp, waaronder naast bewonersverenigingen ook de winkeliersvereniging, de kerk, et cetera. Platform Slootdorp is een spreekbuis voor de bewoners van Slootdorp. Het vormt een brede vertegenwoordiging van de bevolking. De dorpsgemeenschap wordt als vrij hecht gekwalificeerd. Het Platform heeft ook persoonlijke contacten met bestuurders (de wethouder).

In Eindhoven vormde de pilot een van de acht onderdelen van een breder leefbaarheidproject dat in het kader van het Grotestedenbeleid is gestart. Bij de werkgroep is een aantal bewoners betrokken die deel uitmaken van bewonerscommissies op buurtniveau.

Een interessant verschil is dat in Hoogeveen vooral aansluiting is gezocht bij de bewonersorganisatie die in het leven is geroepen naar aanleiding van de herstructurering, terwijl in Vlaardingen de traditionele bewonersorganisaties (vaak van oudsher en op complexniveau georganiseerd) een dominante rol speelden.

Platform Slootdorp is enerzijds te zien als een vertegenwoordiging van de lokale bevolking vanuit de meer traditionele bewonersverenigingen en -organisaties. Anderzijds is het Platform ook de gesprekspartner voor corporatie, gemeente en ontwikkelaar in het herstructureringsproces.

In Vlaardingen en Hoogeveen is de ontwikkeling in bewonersvertegenwoordiging duidelijk zichtbaar geworden. Verbreding en vernieuwing van bewonersvertegenwoordiging maakte duidelijk onderdeel uit van de pilot. Het representativiteitsvraagstuk is hier aan de orde. Zowel in Vlaardingen als Hoogeveen is aandacht besteed aan het betrekken van een zo breed mogelijke bewonersgroep. Dit geldt in eerste instantie voor de bewoners die hebben deelgenomen aan de werkgroepen, maar zeker ook voor de bewoners die zijn bereikt met het werven van ideeën voor de prijsvragen die in beide pilots zijn georganiseerd.

Niet zozeer de representatieve, maar wellicht veel meer de gelegitimeerde vertegenwoordiging is waar men in de pilots naar op zoek is: bewoners in staat stellen een keuze te maken of ze wel of niet willen participeren. Tegelijkertijd wél op zoek gaan naar andere vormen van bewonersbetrokkenheid die aansluit bij zowel de behoefte van bewoners als de ideeën die zij daar zelf over hebben. Die mogen ook tijdelijk zijn of meer op afstand. Daarmee worden ook alternatieven aangeboord voor de angst die bestaat voor: 'degene die het hardst roepen hebben het voor het zeggen.'

Conclusie

Bij alle pilots zijn bewoners(-organisaties) betrokken. In alle gevallen is aangehaakt bij bestaande bewonersorganisaties, waarbij de beoogde variatie in soorten bewonersorganisaties is gerealiseerd. Gebleken is dat diverse vormen van bewonersorganisatie mogelijk zijn, waarbij men heeft gezocht naar nieuwe vormen van bewonersbetrokkenheid met gelegitimeerd draagvlak als basis in plaats van representativiteit. Het aansluiten bij bestaande bewonersorganisaties was een goed uitgangspunt voor de verbreding en de groei alsmede voor de ontwikkeling van verschillende vormen van bewonersbetrokkenheid.

5.4 De voeding van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget

Het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget is een 'fonds' geormerkt voor een bepaalde wijk, dat wordt ingezet voor de leefbaarheid in die wijk. De gedachte is dat de gemeente een belangrijke, trekkende rol speelt in het van de grond krijgen van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget. Zij zou ook bereid moeten zijn om budgetten (fysiek en sociaal) naar de wijk over te hevelen (aansluitend bij de gemeentelijke begrotingscyclus). Hiernaast wordt het

'fonds' ook gevoed door andere lokale partijen, zoals woningcorporaties (vanuit het vijfde prestatieveld Besluit Beheer Sociale Huursector). Het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget kan private partijen uitlokken tot inleg in het budget. Ook winkeliersverenigingen of ontwikkelaars hebben baat bij goede, vraaggestuurde leefbaarheidsmaatregelen. De maatschappelijke doelen van Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten dienen helder te zijn omschreven, zodat op basis daarvan ook reguliere financiële middelen (naast additionele middelen) zijn toe te wijzen. Indien de doelen passen binnen de ISV/GSB-ontwikkelprogramma's kan mogelijk ook het ISV een voedingsbron zijn voor het leefbaarheidsbudget. Het is denkbaar dat gemeenten uit de toegekende ISV-middelen een bijdrage geven aan het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget. Dit is echter alleen mogelijk als het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget past binnen de (reeds opgestelde) ontwikkelingsvisies. Het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget sluit in dit kader het meest aan bij het twaalfde prestatieveld ISV.

De voeding van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget gaf in alle pilotwijken aanleiding tot veel discussie. De communicatie over het stimuleringsprogramma was niet voor iedereen even duidelijk. De SEV heeft vanaf de start het concept van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget – geen extra budget beschikbaar, maar verschuiven van zeggenschap over bestaande budgetten (van onder andere gemeenten en corporaties) – duidelijk getracht te communiceren en ook duidelijk aangegeven wat de bestemming van het budget van dertigduizend gulden (€ 66.111,-) was: alleen bedoeld voor ondersteuning. Betrokkenen in diverse pilots geven echter aan dat niet duidelijk was dat het budget ter beschikking gesteld door de SEV uitsluitend bedoeld was voor ondersteuning. Ook Stadsheer heeft het moeite gekost om dit misverstand uit de wereld te helpen. De onduidelijkheid over extra budget in de beginperiode heeft tot nogal wat verwarring en teleurstelling geleid. Hoewel uit schriftelijk materiaal blijkt dat van partners in de pilotsteden verwacht werd te experimenteren door de inzet van eigen budgetten, was dit niet voor al deze partners vanaf het begin af aan duidelijk. Vooral in Eindhoven en Wieringermeer heeft dit er, in combinatie met geringe ambitieniveaus van vooral de lokale overheden wat betreft bestuurlijke vernieuwing en vraagsturing, in belangrijke mate toe bijgedragen dat de pilot voortijdig is stopgezet. In Eindhoven en Wieringermeer is het dan ook niet gekomen tot een Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget. Ondanks dat de SEV aangeeft pogingen te hebben gedaan om Eindhoven en Wieringermeer te behouden, is dat niet gelukt.

Interessante ontwikkeling is dat in Hoogeveen met name de gemeente inzet op meer vraaggestuurd werken, extra budget vrijmaakt, en ook organisatorische consequenties verbindt aan het meer wijk- en vraaggericht werken. De corporatie toont zich geïnteresseerd, heeft ook toezeggingen gedaan om budget beschikbaar te stellen, maar komt vooralsnog niet over de brug. In Vlaardingen daarentegen neemt de corporatie veel meer het heft in handen en wordt over (een deel) van de budgetten die al wijkgericht werden ingezet, meer zeggenschap aan bewoners gegeven. De gemeente is ook bij dit proces betrokken, maar daar was het inzicht verkrijgen in budgetten die op wijkniveau worden besteed en vervolgens een deel daarvan vrijmaken voor het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget, een veel moeizamer traject. In Vlaardingen is het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget gevoed door de corporatie en de gemeente. De gemeente heeft ISV-middelen aangewend om het wijkfonds te vullen. In Vlaardingen is per wijk in totaal vijftigduizend euro beschikbaar. De woningcorporatie beheert het budget. Hoewel dit budget in aanvang jaarlijks beschikbaar zou komen, is dit nu eenmalig ingezet.

In Hoogeveen bestaat het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget vooralsnog uit een deel van het buurtbeheerbudget. In totaal is een bedrag van 27 duizend euro beschikbaar dat door de gemeente wordt beheerd. Jaarlijks is een budget van negenduizend euro beschikbaar gesteld. Omdat in eerdere jaren het geld niet is besteed, wordt het budget van 2001, 2002 en 2003 in 2003 uitgegeven.

In Slootdorp was aanvankelijk het uitgangspunt om met tienduizend euro te starten, waarbij de helft voor rekening kwam van de gemeente en de helft voor de woningcorporatie. Tot inzet van dit budget is het echter nooit gekomen.

De budgetten waarmee in Vlaardingen en Hoogeveen is geëxperimenteerd, moeten worden beschouwd als 'knelpuntenbudget'. Tijdelijke budgetten waarmee gedurende de projectperiode voorstellen van bewoners kunnen worden uitgevoerd.

Gemeentelijke budgetten die worden ingezet zijn vooralsnog beheerbudgetten. De ervaring in de pilots is dat budgetten voor fysieke zaken (grijs en groen) zich goed lenen voor onderbrenging in een Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget. Deze budgetten zijn veel meer aan territoriale grenzen te koppelen dan bijvoorbeeld welzijnsbudgetten. De budgetten van welzijn zijn meer verbonden aan personele inzet. Bovendien is het toekennen van wijkgerichte budgetten binnen Welzijn complexer, aangezien de wijk niet altijd het gepaste interventiekader is en problematiek gekoppeld aan de besteding van welzijns gelden op stedelijk niveau moet worden bekeken. Sommigen vragen zich af of bewoners op wijkniveau de 'juiste' afweging kunnen maken, bijvoorbeeld waar het gaat om kwetsbare groepen.

In Hoogeveen is wel de discussie gestart of ook een deel van de zeggenschap over de besteding van welzijnsbudgetten in aanmerking kan komen om aan bewoners over te dragen. De Welzijnsorganisatie beschikt niet over eigen middelen, maar is wel bereid om de mogelijkheden te onderzoeken om bijvoorbeeld de zeggenschap over de inzet van een aantal uren van een opbouwwerker aan bewoners over te dragen.

Het is nog onduidelijk welke consequenties het experiment in Hoogeveen en Vlaardingen heeft voor het reguliere beleid van gemeenten en corporaties. Of het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget na de pilotfase in het reguliere beleid wordt opgenomen, daarover bestaan bij diverse betrokkenen twijfels. In Hoogeveen is men hierover optimistischer dan in Vlaardingen.

De discrepantie in ambitieniveaus van de betrokken actoren speelt de ontwikkeling, maar vooral ook de implementatie van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget parten. Persoonlijke wisselingen zijn hierop ook van invloed. Het concept spreekt een aantal centrale figuren aan, maar met het wegvallen van deze personen is de continuering van het ingezette proces in gevaar.

In Hoogeveen zijn de verantwoordelijke wethouder en de ambtelijke top van het ambtelijk apparaat in de loop van de pilot nader betrokken om mee te denken over de verdere consequenties van het werken met een Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget. Op basis hiervan is een notitie opgesteld over de verdere ontwikkelingen en implementatie van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget; die wordt ter besluitvorming voorgelegd.

In Vlaardingen staat de pilot ver van bestuurders af. De ambtelijke top heeft eveneens bedenkingen bij het concept. De woningcorporatie is wel bereid om na te gaan of de zeggenschap over een deel van budgetten die op wijkniveau worden ingezet meer dan incidenteel kan worden overgedragen aan bewoners.

Zowel in Vlaardingen als in Hoogeveen is ervoor gekozen een budget vrij te maken waarover bewoners zeggenschap hebben. Zeggenschap over de besteding van reguliere budgetten is een volgende stap die moet worden gezet. Een begin is gemaakt door het verschaffen van inzicht in de wijkprogramma's.

Een gevaar waarop wordt gewezen door gesprekspartners is dat het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget wordt gebruikt voor activiteiten of maatregelen die eigenlijk vanuit reguliere budgetten zouden moeten worden gefinancierd. Voorkomen moet worden dat reguliere activiteiten worden gefinancierd uit het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget. Inzicht in de wijkwerkprogramma's van gemeentelijke diensten en corporaties én duidelijkheid omtrent de inzet van budgetten, dragen ertoe bij dat het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget door bewoners wordt ingezet voor activiteiten die zij van belang achten voor de wijk.

Conclusie

De voeding van het budget heeft de betrokkenen veel tijd en energie gekost. Met name gemeenten en in een van de pilots de corporatie hebben het wijkfonds met mid-delen gevoed. Het 'overhevelen van budgetten' lijkt gemakkelijker gezegd dan gedaan. Het overdragen van zeggenschap naar bewoners blijkt gepaard te gaan met 'koud-watervrees'. Het is gedurende de pilotperiode niet gelukt om budgetten van andere publieke (welzijn) of private (winkeliers) partners in de wijk over te hevelen naar het wijkbudget. Wel is personele inzet geleverd, door bijvoorbeeld opbouwwerk, reiniging en politie.

5.5 Vraagsturing

Een wijkgebonden budget, gericht op leefbaarheid, is mogelijk een instrument om de behoeften van bewoners en andere actoren in de wijk boven water te krijgen. Het instrument vraagt om een grote mate van zeggenschap van deze direct betrokken partijen over de besteding van die budgetten. Dat impliceert nieuwe besluitvormings- en verantwoordings-structuren (bijvoorbeeld gedelegeerd 'budgetrecht'). Het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget wordt benut om nieuwe verhoudingen te creëren in de wijk: niet per se harmonieus, niet alleen 'win-win', maar wel gericht op het beter laten aansluiten van bijvoorbeeld de ambtelijke rationaliteit en de bewonersrationaliteit. Andere (machts-)verhoudingen kunnen die rationaliteiten compatibeler maken: ontkokering, integrerend werken door vraagsturing van bewoners. Dit veronderstelt wel dat integraliteit van beleid niet per decreet van bovenaf wordt opgelegd maar van onderop wordt gestimuleerd door vraagsturing; een beleidskwestie die vaak over het hoofd wordt gezien.

Een territoriale aanpak moet er overigens voor waken om groepen buiten te sluiten. Want wie zijn 'de bewoners': kunnen die wellicht niet (ook) door categoriaal beleid binnen een territoriale aanpak worden bereikt? Hoe worden individuen en groepen handelingsbekwame participanten? Met andere woorden – in meer bestuurlijke termen – wie beslist er vanuit de wijk (een relevante vraag, niet uitsluitend vanwege de kwestie van representativiteit maar ook vanwege de effectiviteit)? Kunnen bewoners programma's voor scholing en competentieverhoging, ontwikkeling leiderschap, et cetera, zelf dragen? En hoe wordt dan aangesloten bij groepen die zich niet of minder met de wijk identificeren maar wel leefbaarheidsproblemen hebben of veroorzaken?

Alle gesprekspartners zijn het er over eens dat het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget heeft geleid tot de versterking van betrokkenheid van partijen in de wijk. Door deel te nemen aan deze pilot zijn alle betrokken partijen gedwongen om zich te oriënteren op het niveau van de wijk. De betrokkenheid is vergroot en daardoor ontstaan nieuwe of op z'n minst intensievere contacten en netwerken op wijkniveau. Dit maakt afstemming beter mogelijk en heeft geleid tot nieuwe verhoudingen in de wijk. Bijvoorbeeld in Vlaardingen is de samenwerking tussen gemeente en corporatie en tussen politie en scholen toegenomen. In Hoogeveen heeft het de verhouding tussen bewoners en gemeente op minder gespannen voet doen komen staan, omdat er na een moeizame periode nu ook een positief signaal kwam vanuit de gemeente.

Het versterken van de bewonersinbreng is met name tot uitdrukking gekomen in het feit dat bewoners in Vlaardingen en Hoogeveen daadwerkelijk zeggenschap hebben gekregen over een (incidenteel) budget. Dit is een eerste stap op weg in de realisering van het concept Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget zoals dat het stimuleringsprogramma voor ogen staat. Een stap verder wordt gezet in Hoogeveen waar in de tweede fase van het experiment bewoners ook invloed krijgen op het wijkprogramma. De middelen die hiermee zijn gemoeid, zullen minder flexibel zijn, maar de ambitie is zeker om meer nadrukkelijk bewonersinbreng in dit programma te verwerken.

In Vlaardingen is inmiddels inzicht in wijkprogramma's van diverse betrokken partijen, maar van daadwerkelijke zeggenschap of invloed van bewoners hierover is nog geen sprake.

Van nieuwe besluitvormings- of verantwoordingsprocedures is tot nog toe alleen sprake geweest in de manier waarop het incidentele flexibele budget is besteed. Over dat budget hebben bewoners het voor het zeggen gehad en dat werd ook in hoge mate gewaardeerd. Of deze procedures zullen beklijven moet zoals gezegd nog blijken en hangt af van de bereidheid van gemeenten en corporaties om ook na afloop van de pilot op deze manier geld vrij te maken.

Onderwerpen die zich lenen voor vraagsturing lijken op basis van ervaringen in deze pilots onderhoud, beheer en welzijn (bijvoorbeeld inzet uren opbouwwerk). Welke elementen precies in aanmerking komen, is nog onvoldoende uitgekristalliseerd.

Grenzen van vraagsturing worden door gesprekspartners ook aangegeven: *“Dat bewoners meebeslissen is heel goed, maar je moet ook rekening houden met de beperkte technische of vakinhoudelijke kennis. Daardoor kunnen bewoners niet altijd overzien wat de consequenties van bepaalde keuzes zijn. Daarom is het goed om dit in een projectgroep met elkaar te bespreken. Inzichtelijk maken hoe de wensen van bewoners zich verhouden tot uitvoering ervan.”*

Daarnaast blijkt de vraag ‘wie beslist vanuit de wijk’ de gemoederen bezig te houden (zie ook 5.3). Het is enerzijds een vraagstuk van legitimatie en representativiteit en anderzijds van effectiviteit. De besluitvormingstructuren die nu zijn gekozen (werkgroepen, overleg, verkiezing van beste voorstel door bewoners) blijven vrij traditioneel, hoewel verkiezingen een succesvol instrument blijken te zijn. Maar wie zijn degenen die in de werkgroepen namens de bewoners deelnemen? Sommigen spreken de vrees uit dat degenen die het hardst roepen het ook voor het zeggen krijgen. Veel wijkbewoners willen ook niet in traditionele structuren participeren. Maar hoe bereik je toch zo veel mogelijk mensen en hoe verbeter je onderlinge verhoudingen? De vraag van bewoners centraal stellen veronderstelt wederzijds vertrouwen en de bereidheid macht te delen. Het aanboren en serieus nemen van de competenties van burgers zonder daarbij te paternalistisch te werk te gaan veronderstelt dat ze een stukje macht krijgen. In de pilots is in deze richting een voorzichtige stap gezet.

Dat niet alles via vraagsturing kan worden gerealiseerd, is door ervaringen in de pilots ook duidelijk geworden. De lokale overheid heeft de verantwoordelijkheid, uit hoofde van representatieve democratie, doelen van beleid te formuleren. Over de voorbereiding en uitvoering van beleid is op onderdelen zeggenschap van bewoners mogelijk. De uitwerking hiervan is het vorm geven aan participatieve democratie. De relatie tussen de gekozen burger in bijvoorbeeld de gemeenteraad en de ongekozen burger die op wijkniveau (in verregaande mate) verantwoordelijkheden en zeggenschap krijgt over gemeenschapsgelden vereist nadere discussie. Bewoners willen niet altijd deze verantwoordelijkheid dragen. “Bewoners willen simpelweg een overheid die werk maakt van vragen en behoeften van burgers. Bovendien is vraagsturing een organisatievraagstuk voor de overheid waarbij de vraag legitiem is of dit stuk organisatieverandering via de burgers tot stand moet komen. Bewoners willen in toenemende mate alleen kortdurend betrokken zijn bij bepaalde activiteiten. Dit maakt het moeilijk mensen te interesseren voor het meedenken en meedoen aan de besteding van reguliere middelen dat een langere adem vraagt van mensen.” De uitdaging is het ontwikkelen van werkwijzen die recht doen aan verschillende niveaus van bewonersbetrokkenheid én het kritisch kijken naar de eigen organisatie wat betreft het kunnen inspelen op behoeften en de vraag van bewoners.

Verskillende vormen van betrokkenheid moeten naast elkaar kunnen bestaan. De betrokkenheid en invloed van bewoners kan groter zijn naarmate de budgetten meer beïnvloedbaar zijn (zie het hier volgende schema).

Type budget	Aard budget/voorbeeld	Rol bewoners	Mate van participatie
Vaststaand	Behoud infrastructuur/ minimaal noodzakelijk onderhoud	Consument	Formele inspraak
Beïnvloedbaar	Jaarprogramma diensten	Co-producent, consument	Zwaarwegend advies
Flexibel	Leefbaarheidsbudget	Opdrachtgever, co-producent, consument	Zeggenschap

Bron: Huygen en Swinnen, 2001.

In de pilots is tot dusver geëxperimenteerd met een vorm van wat hierboven wordt aangeduid met flexibel budget. Of in de toekomst ook sprake is van invloed op minder flexibele budgetten (beïnvloedbaar budget) is onzeker. Aan de eerste voorwaarde die hiervoor is vereist, namelijk het inzichtelijk maken van de inzet van diensten op wijkniveau is in Vlaardingen en Hoogeveen voldaan.

Conclusie

Het instrument van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget heeft ertoe bijgedragen dat verschillende actoren op wijkniveau meer betrokken zijn geraakt en dat contacten en netwerken op wijkniveau zijn versterkt. Echter de verankering van deze constructieve samenwerking in de praktijk in reguliere werkwijze of beleid van organisaties blijft problematisch. Eerste stappen zijn gezet, maar verdere ontwikkeling is wenselijk, in ieder geval voor de actoren op wijkniveau.

5.6 Integratie van fysieke en sociale vernieuwing

Fysieke en sociale maatregelen kunnen bij de vernieuwing van buurten en wijken hand in hand gaan en elkaar wederzijds versterken. De leefbaarheidsproblematiek in de wijk moet zich lenen voor zowel sociale als fysieke maatregelen.

In het werken met het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget was nadrukkelijk aandacht voor zowel de fysieke als de sociale aspecten van leefbaarheid. Wieringermeer heeft aanvankelijk deelgenomen aan de pilot om een impuls te geven aan de sociale component van herstructurering. In de pilots in Hoogeveen en Vlaardingen worden fysieke en sociale aspecten van leefbaarheid als onlosmakelijk met elkaar verbonden beschouwd. Veel gesprekspartners ervaren het als vanzelfsprekend dat sociale en fysieke vernieuwing onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden. Veel voorstellen voor de besteding van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget waren fysiek van aard. De aanleiding en het resultaat lagen echter vaak in de sociale sfeer. De resultaten zijn een schonere buurt, maar ook nieuwe ontmoetingsplekken.

Hoewel vanuit de beleving op wijkniveau sociale en fysieke aspecten van leefbaarheid vanzelfsprekend met elkaar samenhangen, blijkt deze vanzelfsprekendheid veel minder in de manier waarop werkprocessen van professionals zijn ingericht. In Hoogeveen is naast een technisch beheerder ook een sociaal beheerder in de wijk actief. In Vlaardingen is de woonconsulent te beschouwen als de sociale professional vanuit de corporatie.

De manier waarop traditionele welzijnspartners zijn betrokken bij het experimenteren met het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget varieert. Zoals eerder gezegd is in Hoogeveen opbouwwerk een belangrijke partner. In Vlaardingen is de betrokkenheid van het opbouwwerk niet goed van de grond gekomen. Dit is onder andere het gevolg van de historisch gegroeide positie van het opbouwwerk in de wijken. Hoewel later in het project in een van de wijken het opbouwwerk weer betrokken is geraakt.

Conclusie

Sociale en fysieke vernieuwing zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden, dat onderschrijven alle betrokkenen. Door gezamenlijke doelstellingen zijn ze verbonden met elkaar; beïnvloeden ze elkaar en kunnen samen heel krachtig zijn.

Het vorm geven aan deze vernieuwing gebeurt niet vanzelfsprekend in onderlinge samenhang. Bij het experiment BAS (Capelle aan den IJssel) is gebleken dat in eerste instantie fysieke zaken worden aangepakt. Als dit zichtbaar resultaat heeft, ontstaat er vervolgens ruimte voor sociale activiteiten. Of deze ontwikkeling zich ook bij het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget zal voltrekken moet blijken. Het uiteindelijke streven om bewoners zeggenschap te geven over de inzet van (een deel) van de reguliere budgetten, zal in eerste instantie betrekking hebben op beheerbudgetten en dus fysiek van aard blijven. Maar als een deel 'vrij besteedbaar' blijft bestaan, kunnen wellicht meer sociale initiatieven worden verwacht.

5.7 Samenwerking tussen publieke en private partijen

In het bedrijfsleven groeit het besef dat sociale integratie een voorwaarde is voor een gezonde economische samenleving. Dit gaat samen met een toenemende belangstelling in het bedrijfsleven voor maatschappelijke betrokkenheid. Het maatschappelijk verantwoord ondernemen kan ook in commercieel opzicht een rol spelen: *“De ondernemer wordt immers in toenemende mate ook beoordeeld op zijn maatschappelijk gedrag. (...) Ondernemingen kunnen zelfs een voorbeeldfunctie hebben en bijdragen aan een samenleving die ‘menselijk wenselijk’ is. Dat maakt deel uit van hun zakelijk succes en hoeft er geenszins strijdig mee te zijn”* (Ondernemen, 1996, p. 46). Samenwerking van vele partijen (bedrijven, winkels, lokale overheid, verenigingen van huiseigenaren, bewonersplatforms) die belang hebben bij leefbaarheid op zowel sociaal, economisch als fysiek gebied is noodzakelijk: publiek-private en publiek-publieke samenwerking. Binnen de op te starten pilots is het ontstaan van samenwerkingsverbanden (waaruit mogelijk ook extra voeding voor het budget ontstaat) een must. Het gaat om partnerships van de lokale actoren via publiek-private of publiek-publieke samenwerkingsconstructies: een combinatie van instellingen (corporaties, welzijnsorganisaties), ondernemers (bedrijfsleven, winkels), burgers (bewonersgroepen en/of verenigingen van huiseigenaren) en/of lokale overheid.

Binnen de pilots is de samenwerking tussen publieke en private partijen in zekere mate gerealiseerd, maar dat kan verder worden ontwikkeld. Partnerships waarbij ook het bedrijfsleven of winkeliers betrokken zijn, zijn alleen in Babberspolder-Oost (Vlaardingen) ontwikkeld. In Holy-Zuidoost zijn geen winkels. In Hoogeveen ziet men in de toekomst mogelijkheden de winkeliersvereniging bij de plannen te betrekken.

Met de scholen in de wijken zijn zowel in Hoogeveen als in Vlaardingen contacten en samenwerkingsverbanden. In Vlaardingen zijn ook de politie en de particuliere reinigingsorganisatie Irado nadrukkelijk betrokken. De inzet van de corporatie Waterweg Wonen in Vlaardingen is dominant.

5.8 Aanboren van het probleemoplossend vermogen

Relevante actoren binnen het model van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget zijn bewoners, gemeente en andere gebruikers van de wijk (bijvoorbeeld ondernemers). Met name de bewoners zijn binnen dit concept ook de 'beslissers'. Aanbieders van leefbaarheidsbevorderende producten zijn welzijnsinstellingen, gemeentelijke diensten, woningcorporaties, politie en scholen. Met name de bijdrage van het opbouwwerk bij het aanboren van het probleemoplossend vermogen van de lokale actoren dient in kaart te worden gebracht.

Zowel in Vlaardingen als in Hoogeveen is met het aanboren van het probleemoplossend vermogen van lokale actoren, met name bewoners, een begin gemaakt en zijn de eerste resultaten zichtbaar. Zeggenschap over budgetten geeft bewoners een sterkere positie en vereist dat ze zelf creativiteit aan de dag leggen om dit budget te besteden. De meeste betrokken bewoners willen deze verantwoordelijkheid nemen. Tegelijkertijd geven sommige bewoners aan dat ze hierin willen worden ondersteund.

Bewoners zijn hierin ondersteund door professionals. Daarbij moet onderscheid worden

gemaakt tussen bewoners die rechtstreeks hebben deelgenomen in de werkgroepen waarin ook vertegenwoordigers van gemeente, corporatie en welzijnsinstellingen zitten en de 'overige' bewoners in de wijk die bijvoorbeeld werden opgeroepen voorstellen in te dienen voor een prijsvraag of mee te doen aan activiteiten.

De rol van het opbouwwerk is in Hoogeveen vanaf het begin af aan heel belangrijk geweest. Zowel in het samen met de gemeente opzetten van de structuur als in de ondersteuning en de werving van bewoners. In Vlaardingen was het 'traditionele' opbouwwerk nauwelijks betrokken. Bewonersondersteuning werd in eerste instantie beschikbaar gesteld door de corporatie. Deze viel echter in een latere fase weg. In een van de twee wijken is op een later moment een opbouwwerker betrokken geraakt.

Bewoners die participeerden in de werkgroepen hebben ondersteuning ervaren van de professionals waarmee werd samengewerkt. Wel wijzen sommige bewoners op mogelijke belangenverstrengeling als bijvoorbeeld de ondersteuning wordt geboden door een ambtenaar. Deze ondersteuning wordt niet als onafhankelijk ervaren, zeker als het de gemeente is die zeggenschap over budgetten aan bewoners overdraagt. Daarom wordt onafhankelijke ondersteuning van belang geacht, zeker wanneer bewoners worden betrokken in het opstellen van een wijkprogramma.

De ondersteuning voor andere bewonersgroepen heeft nog niet tot volle ontwikkeling kunnen komen. In Hoogeveen wordt dit als een omissie ervaren, vooral door het opbouwwerk zelf. In Vlaardingen ontvangen diverse betrokken bewonersgroepen ondersteuning van een opbouwwerker of schakelen andere ondersteuning (via de corporatie) in.

Het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget heeft mensen gestimuleerd na te denken over wat zij zelf onder leefbaarheid verstaan. Initiatieven komen hieruit voort. Met het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget heb je weliswaar niet veel extra middelen in handen maar het biedt wel de mogelijkheid om op dynamiek te sturen. Leefbaarheid heeft naast 'schoon, heel, veilig' ook te maken met 'vitaliteit'. Een wijk is leefbaar naarmate er 'leven in de brouwerij' is. Een positieve manier van met elkaar omgaan, de manifestatie van het sociale verkeer leidt tot levendigheid die ten goede komt aan een wijk. Dynamiek, maar niet noodzakelijkerwijs een idylle, want wrijving en contrast horen bij het sociale leven. Een interessante leefomgeving is mogelijk, als verschillende groepen (bewoners, maar ook anderen die in de wijk verblijven – werken bijvoorbeeld) zich respectvol tot elkaar kunnen verhouden en tegelijkertijd hun eigenheid kunnen behouden. Verschillen mogen (moeten) er zijn, zonder dat dit tot uit de hand lopende wrijvingen leidt.

Sommige leefbaarheidsproblemen op wijkniveau worden veroorzaakt door niet-wijkbewoners. Sommigen verstaan daaronder letterlijk mensen van buiten de wijk (bijvoorbeeld de 'sloophoppers'). Ook moet het figuurlijk of symbolisch worden opgevat, mensen die geen onderdeel (willen) uitmaken van het sociale leven in de wijk. Aansluiting bij groepen die zich niet met de wijk identificeren maar wel leefbaarheidsproblemen veroorzaken blijft lastig. Een van de gesprekspartners gaf aan ook realistisch te willen zijn en niet de illusie te hebben alle groepen te kunnen bereiken. Bijvoorbeeld mensen die systematisch overlast veroorzaken of die crimineel gedrag vertonen, daar moet je gewoon hard tegen optreden.

Conclusie

Diverse competenties van burgers worden versterkt via het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget. Effecten van interventies zijn bijvoorbeeld dat kinderen spelen en dat de straten schoner zijn. In sommige gevallen heeft het ook empowerment van bewoners tot gevolg. De vrijwilligers die betrokken zijn, worden aangesproken op hun kwaliteiten en zetten die ook in. Dit zien we bijvoorbeeld in Vlaardingen in de manier waarop de vrijwilligers van het speelhonk zich inzetten.

5.9 Verbetering leefbaarheid

Leefbaarheid, gedefinieerd als 'schoon, heel, veilig en gezellig' – dus zowel een objectieve, fysieke component als een subjectieve belevingskant omvattend – is voor bewoners een belangrijk aspect van de kwaliteit van het wonen. Het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget als instrument/organisatiemodel om nieuwe verhoudingen te creëren in de wijk en bottom up de leefbaarheidsproblematiek van wijken aan te pakken, kan tot een grotere betrokkenheid van bewoners bij hun eigen woonomgeving leiden. Voor het stimuleringsprogramma is het van belang alleen in te steken op die aspecten van leefbaarheid die ook op wijkniveau kunnen worden aangepakt, die een wijkgerichte aanpak rechtvaardigen. Het gaat om zaken als groenonderhoud, burenbemiddeling, buurtmeesters, buurtcentra, speelplaatsen en dergelijke. Het zal om leefbaarheidsproblemen draaien die financieel te overzien zijn, hoewel voor sommige gemeenten de delegatie sowieso al een hele stap is (en met het aanpakken van dergelijke problemen kan ook een substantieel bedrag zijn gemoeid). De aanpak van leefbaarheidsproblemen zal overigens vaak plaatsvinden in een totaalaanpak die meerdere problemen omvat. In wijken waar leefbaarheidsproblemen spelen zijn immers – ook in de ogen van bewoners – vaak meer en al even dringende kwesties aan de orde. De herstructurering en herontwikkeling van wijken kan heel goed een breder kader bieden aan het experimenteren met een leefbaarheidbudget, maar er zal voor moeten worden gewaakt dat er niet van een grootschalig top down-proces sprake is dat dit bottom up-experiment in de wielen rijdt.

Het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget heeft in de ogen van de meeste gesprekspartners bijgedragen aan de verbetering van de leefbaarheid in de wijk. Schoon, heel, veilig en gezellig zijn daarbij de aspecten die voor bewoners belangrijk zijn. De verbetering is vooral gerealiseerd door de uitvoering van projecten. Het uitvoeren van een gezamenlijke schoonmaakactie (Vlaardingen) knapt de buurt in de ogen van bewoners zichtbaar op. Het realiseren van een fietscrossbaan (Hoogeveen) heeft een nieuwe ontmoetingsplek voor kinderen voortgebracht. Het Speelhonk/Speelvallei (Vlaardingen) is een plek waar veel kinderen en hun ouders graag komen.

Een ander aspect is het 'kennen en gekend worden'. Onderlinge relaties tussen burgers zijn versterkt omdat ze samen aan de slag zijn gegaan om voorstellen te maken of omdat ze zijn betrokken bij de uitvoering van voorstellen. Deze betrokkenheid heeft tot gevolg dat bewoners elkaar beter kennen en dit heeft volgens sommige gesprekspartners op de lange termijn positieve gevolgen voor de sociale veiligheid. Onveiligheidsgevoelens zijn minder als mensen hun buren kennen. Anderen zijn minder positief over het terugdringen van anonimiteit, omdat het project een betrekkelijk kleine groep mensen bereikt waardoor dit effect minimaal zal zijn.

Naast contacten tussen burgers onderling zijn contacten tussen burgers en instanties verbeterd. Of op z'n minst heeft het een positieve invloed op de beeldvorming van bewoners over instanties en vice versa.

Het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget als instrument van bestuurlijke vernieuwing is geschikt om bepaalde aspecten van leefbaarheid aan te pakken, maar niet voor allemaal. Leefbaarheidsproblemen veroorzaakt door groepen die niet door professionals worden bereikt of die nauwelijks deelnemen aan het sociale verkeer in de wijk, blijven buiten het bereik van dit instrument.

Conclusie

De relatie tussen burgers en overheid en de (ondersteunende) rol van professionals daarbij is gediend met een instrument als het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget. De 'gedeelde verantwoordelijkheid' krijgt langzaam vorm. Nieuwe verhoudingen worden zichtbaar, lokale kennis en capaciteiten van bewoners worden aangeboord en op een aantal terreinen werkt het. De rollen van betrokken actoren hebben voorzichtig een wat andere invulling gekregen. Maar met name op dit laatste punt verdient het concept van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget nadere doordenking en verdieping.

5.10 Slotconclusie

De vraag of de beoogde doelstellingen van de toepassing van de Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten zijn bereikt, staat centraal in de uitkomstenevaluatie. Het beoogde doel van het stimuleringsprogramma is het vergroten en versterken van de betrokkenheid van actoren in de wijk, met name bewoners, bij de dagelijkse leefomgeving door hen meer zeggenschap en beslissingsbevoegdheid te bieden inzake besteding van leefbaarheidgelden (vraagsturing) op basis waarvan het probleemoplossend vermogen van de lokale actoren aangaande leefbaarheidvraagstukken wordt aangeboord. Drie nevensdoelen zijn:

- verbetering van de leefbaarheid van de dagelijkse woon- en leefomgeving;
- bijdragen aan samenlevingsopbouw;
- het realiseren van samenwerking tussen publieke en/of private partijen.

We concluderen op basis van de uitkomstenevaluatie dat de toepassing van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget heeft bijgedragen aan enerzijds het vergroten en versterken van de betrokkenheid van partijen in de wijk (met name de bewonersinbreng) onder meer via het aanboren van het probleemoplossend vermogen van lokale partijen in de wijk en anderzijds de verbetering van de leefbaarheid van de dagelijkse woon- en leefomgeving van de bewoners. De verankering van de werkwijze zoals ze op uitvoerend niveau – experimenteel – zijn ontwikkeld, is een punt van aandacht voor de komende tijd. Daarnaast is de beoogde samenwerking tussen publieke en/of private partijen die belang hebben bij leefbaarheid in de wijk in zekere mate gerealiseerd, maar kan zeker verder worden ontwikkeld.

6 Slotbeschouwing

Het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget is niet gemakkelijk te realiseren. Het is voor veel betrokkenen moeilijk en tamelijk abstract. Desondanks zien we dat in twee van de vier pilots de ontwikkeling en uitvoering moeizaam maar uiteindelijk toch redelijk succesvol is verlopen. De lange-termijneffecten zijn nog onzeker. Openheid en duidelijkheid over de speelruimte van met name bewoners is nog onvoldoende uitgekristalliseerd gedurende de experimentperiode.

Te grote doelstellingen passen niet bij een Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget. Dit gaf Jan Willem Duyvendak al aan in de beginperiode van het stimuleringsprogramma. Voorzichtige en realistische doelen passen beter. Mensen gaan elkaar ontmoeten, ze gaan samen dingen doen en dat is goed voor hun zelfvertrouwen. De gemeente en de corporatie krijgen daarmee ook vertrouwen in het zelforganiserende vermogen van burgers. Een voorwaarde daarvoor is wel dat bewoners zeggenschap krijgen. We kunnen concluderen dat in de pilotwijken inderdaad door de inzet van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget deze beweging in gang is gezet.

Vanuit de gedachte van de gedeelde verantwoordelijkheid past het om bewoners met een 'eigen' budget de mogelijkheid te geven eigen ideeën uit te voeren. De positie van bewoners wordt hiermee versterkt. Het is een proces van zoeken naar nieuwe verhoudingen en nieuwe verdeling van verantwoordelijkheden.

Bewustwording

Bij de betrokken actoren zijn bewustwordingsprocessen in gang gezet, die nog niet helemaal zijn uitgekristalliseerd. Het experiment is nog niet volledig doorlopen. Vooral op het punt van de inzet van reguliere middelen kan nog verder worden geëxperimenteerd. Dat wat juist het vernieuwende element in het concept was, blijft nu 'onaf'. De experimentperiode is volgens alle betrokkenen te kort gebleken.

In de wijken heeft men veel geleerd van de pilots. Zo blijkt bijvoorbeeld de wijk een geschikt schaalniveau om te werken met een Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget als daar een duidelijke organisatorische structuur aan is gekoppeld. De structuur moet namelijk ruimte laten voor eigen initiatief en uitnodigend zijn voor een zo breed mogelijk publiek. De buurt of de omgeving van het woonblok blijft voor veel mensen het identificatiekader, maar door een combinatie van werkmethodes is een breed bereik te realiseren. Een deel van de wijkbewoners heeft geen zin in vergaderen en maandelijks overleggen, maar wil zich inzetten om activiteiten te organiseren zonder dat daarbij de regels en voorschriften van professionals leidend zijn. Het is de kracht van een Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget dat dit type initiatieven mogelijk is, zonder dat bij voorbaat te stringente overleg- en verantwoordingsstructuren bewoners afschrikken. En ook dat iets mag mislukken. Het geven van vertrouwen door het beschikbaar stellen van een (beperkt) budget aan bewoners leidt tot meer beweging in de wijk dan enkel de activiteiten zelf; op het niveau van verhoudingen tussen burgers onderling, maar ook op het niveau van verhoudingen tussen burgers en instellingen en instellingen onderling. Het is een instrument dat zich bij uitstek richt op het collectieve niveau van groepen burgers en hun onderlinge relaties.

Wijkniveau centraal

In de twee steden waar het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget is ontwikkeld, is het uiteindelijke doel het wijkniveau centraal stellen bij het maken van programma's van diverse diensten en deze programma's op elkaar afstemmen. Zeggenschap van bewoners over een beperkt budget is hierin een element dat van grotere betekenis is dan alleen het uitvoeren van bewonersvoorstellen. De inzet van een dergelijk budget heeft in potentie ook de kracht om processen op wijkniveau te beïnvloeden. Deze processen zijn in Vlaardingen en Hoogeveen in gang gezet. Er wordt een beroep gedaan op onderlinge relaties tussen burgers. Het

verandert de relatie tussen bewoners, gemeente en woningcorporaties. En als laatste, het netwerk van uitvoerende professionals, zoals opbouwwerk, politie, scholen, gemeentelijke reinigingsdienst en wijkbeheerders wordt verder ontwikkeld. Een lastige opgave is gebleken de verankering van deze nieuwe verhoudingen in regulier beleid. Een zekere ambitie van diverse centrale actoren in de wijk is nodig om dit mogelijk te maken. Ondanks aanwezige ambities klinkt 'budgetten vrijmaken' eenvoudiger dan in praktijk is gebleken. Werkprocessen zijn dusdanig ingericht dat het een omslag vergt de zeggenschap over een, weliswaar beperkt, deel uit handen te geven. Vraaggestuurd werken is de ambitie die door betrokkenen wordt onderschreven, maar de feitelijke omslag blijkt zeer moeilijk te maken. Het werken met een Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget doorkruist reguliere werkprocessen en die zijn niet eenvoudig te veranderen. Het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget zet de ambtelijke logica onder druk.

Ook bestuurlijke ambitie is hiervoor vereist, maar dat blijkt niet altijd in voldoende mate aanwezig. Wanneer een dialoog wordt aangegaan tussen de ambtelijke en de bestuurlijke top, bevordert dit de mogelijkheden om daadwerkelijk tot vernieuwing te komen.

Instrument van bestuurlijke vernieuwing

In hoofdstuk 1 is het specifieke karakter van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget omschreven als een instrument van bestuurlijke vernieuwing, gericht op het in gang brengen van 'de dynamiek van de gedeelde verantwoordelijkheid'. Het zou bij uitstek mogelijkheden en aanknopingspunten bieden om de relationele verhoudingen tussen burgers, overheden en instellingen te begrijpen. We hebben in pilots de potentie van dit instrument voor bestuurlijke vernieuwing kunnen waarnemen. Een deel van de problemen in de pilotwijken is gelegen in het feit dat bij de aanpak van leefbaarheidsproblemen verschillende activiteiten niet op elkaar zijn afgestemd, en dat verschillende partijen die op wijkniveau actief zijn elkaar moeilijk weten te vinden. De herstructurering in de wijken compliceert dit. Hoewel het met een Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget blijkt te lukken, blijft het betrekken van bewoners bij het beheer van hun leefomgeving in herstructureringswijken ingewikkeld. Beheer en ontwikkeling zijn onlosmakelijk verbonden, maar behoren tot verschillende beleidsmatige domeinen. Bovendien raakt sloop en nieuwbouw van woningen de individuele bewoner, terwijl beheer van de buitenruimte meer een collectieve aangelegenheid is (die overigens wel individuele inzet vraagt). Beheer en ontwikkeling staan op gespannen voet met elkaar, zeker in relatie tot de positie van bewoners hierin. De onzekerheid die een dergelijk proces met zich meebrengt veroorzaakt onrust. Ook tussen bewoners onderling staan verhoudingen soms op gespannen voet en bestaat onbekendheid. Daarnaast hebben instellingen en gemeente de opdracht om het beleid beter af te stemmen op de vraag van de burgers en verwachten de burgers betere kwaliteit van de dienstverlening van de instanties. In potentie bezit het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget de kracht om dergelijke (historisch) gegroeide verhoudingen te doorbreken. In Vlaardingen en Hoogeveen zijn de eerste stappen in deze richting gezet.

Het in handen geven van een (beperkt) budget aan bewoners is een manier om andere verhoudingen te creëren en bewoners een sterkere positie te geven. Over het voorbereiden en uitvoeren van wijkprogramma's hebben bewoners medezeggenschap. Enerzijds middels een flexibel budget dat ze zelf kunnen inzetten. Anderzijds door mee te beslissen, mede prioriteiten te bepalen over de inzet van minder flexibele budgetten. Het realiseren van voorstellen van bewoners zelf is een belangrijke verworvenheid. Van minstens zo groot belang is het effect dat het werken met dit flexibele budget heeft op de relaties tussen bewoners en gemeentelijke diensten en corporaties in brede zin.

Het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget draag bij aan het verbeteren van leefbaarheid, als een activiteit uit de vele. Waar het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget werkelijk verschil kan maken is in de manier waarop wordt gewerkt aan het verbeteren van de leefbaarheid. Dat het kan is duidelijk. De pilots leren ons vooral veel over hoe dat dan moet. Het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget is een middel, een instrument en niet een doel op zichzelf.

In de loop van de tijd is het inzicht ontstaan dat niet alles via vraagsturing te realiseren is. Vraagsturing is een belangrijk element van bestuurlijke vernieuwing. De burger staat steeds meer centraal en inspanningen van gemeenten en corporaties zijn erop gericht zo goed mogelijk aan te sluiten bij de wensen en vragen van burgers. De lokale overheid heeft de verantwoordelijkheid, uit hoofde van representatieve democratie, doelen van beleid te formuleren. Over de voorbereiding en uitvoering van beleid is op onderdelen zeggenschap van bewoners mogelijk. De uitwerking hiervan is het vorm geven aan participatieve democratie. De relatie tussen de gekozen burger in bijvoorbeeld de gemeenteraad en de ongekozen burgers die op wijkniveau (in verregaande mate) verantwoordelijkheden en zeggenschap krijgt over gemeenschapsgelden, vereist nadere discussie. Welke rol spelen burgers? Welke mate van zeggenschap krijgen zij?

Maar ook welke ruimte is er voor burgers om zich in te zetten voor een betere buurt en hoe worden ze daarin ondersteund, zonder dat burgers het gevoel hebben 'het apparaat te worden ingezogen'? Voor de overheid is het in ieder geval van belang keuzes te maken met betrekking tot wat wel kan en wat niet kan. Communiceer hierover duidelijk: geef aan waarop bewoners invloed hebben en waarop niet. Wat is 'het apparaat' in staat te wijzigen, wat laten werkprocessen toe of in hoeverre kunnen ze veranderen. Dit vergt een balans tussen sturing vanuit bewoners, maar ook vanuit de politiek en de ambtenarij.

Stimuleringsprogramma

Het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget is in principe in te zetten als neutraal instrument: als een beperkt budget waarover bewoners zeggenschap hebben en dat wordt aangewend om ideeën van burgers uit te werken. Dit leidt tot het realiseren van (vaak eenmalige) activiteiten. Hoewel het belang daarvan niet wordt betwijfeld, gaat de ambitie van het stimuleringsprogramma verder.

Het succes van het instrument zoals het stimuleringsprogramma het bedoelt is afhankelijk van de activiteiten van betrokkenen in de wijk zoals bewoners, gemeente en corporatie. Het is succesvol als het budget andere partijen meekrijgt en tot beweging van die partijen zelf aanzet. De activiteiten die voortvloeien uit het werken met een Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget leiden ertoe dat ook resultaten op andere terreinen zichtbaar worden. Doordat bijvoorbeeld op kleine schaal samenwerking tot stand komt, men weet elkaar te vinden, is dit op een andere niveau binnen de betrokken organisaties aanleiding voor andere werkwijzen of samenwerking. Zoals eerder betoogd, het beklijven van deze mechanismen in reguliere werkwijzen lijkt moeilijk te lukken. Op dit meer strategische en tactische niveau waren de resultaten van het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget beperkt.

Het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget bezit in potentie de kracht om bestuurlijke vernieuwing te stimuleren. Het biedt mogelijkheden voor nieuwe verhoudingen tussen burgers en overheden. Deze potentie is in dit stimuleringsprogramma nog niet ten volle tot ontwikkeling gekomen. Tot nu toe heeft het nog te weinig bijgedragen aan het in gang zetten van structurele veranderingen. In een van de pilots wordt expliciet als reden hiervoor aangegeven: vanwege het gebrek aan tijd van experimenteren. Het proces dat met deze veranderingen gepaard gaat, neemt meer tijd in beslag dan de experimentperiode.

In de twee pilots die voortijdig hun deelname hebben beëindigd, zijn door de betrokken actoren de met het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget verbonden ambities (waaronder bestuurlijke vernieuwing) onvoldoende gedragen.

Ondanks dat voor in ieder geval twee pilots de doelstellingen van het stimuleringsprogramma te ambitieus zijn gebleken, is het Wijkgebonden Leefbaarheidsbudget op onderdelen succesvol gebleken. Wel is zichtbaar geworden dat een budget bewoners helpt grip te krijgen op hun wijk. Het probleemoplossend vermogen van bewoners is aangeboord. Mensen zijn elkaar gaan ontmoeten en hebben activiteiten ontwikkeld die ertoe hebben geleid dat bewoners hun kwaliteiten hebben kunnen inzetten. De ondersteuning van bewoners in een dergelijk proces is erg belangrijk.

Binnen het stimuleringsprogramma zijn de voorzichtige en realistische doelen waar Duy-

vendak op wees gerealiseerd. Het is de moeite waard om juist op het grensvlak van fysieke en sociale vernieuwing met dit instrument meer ervaringen op te doen, waarbij het streven naar verbetering van leefbaarheid hand in hand gaat met het streven naar bestuurlijke vernieuwing.

Literatuur

- BAS (2001). BAS in de Buurt: eindverslag in het kader van het evaluatieonderzoek BAS-praktijk. Eindhoven, Bouwhulpgroep bv.
- Duyvendak, J.W. (2002). De dynamiek van de gedeelde verantwoordelijkheid: een opstel over de betekenis van 'sociale infrastructuur'. Utrecht, Verwey-Jonker Instituut.
- Duyvendak, J.W. & Graaf, P. van der (2000). De dynamiek van de sociale infrastructuur. In: RMO Ongekende aanknopingspunten. Den Haag, SDU.
- Evaluatierapport 1997-1998 (1998). Eindhoven, BAS.
- Experimentbeschrijving Buurtaandeelhouderschap (1999). Rotterdam, SEV.
- Experimentbeschrijving pilots Wijkgebonden Vastgoedfondsen (2000). Rotterdam, SEV.
- Experimentbeschrijving Vereniging van Wijkeigenaren. Evaluatie, kennisuitwisseling en promotie VvW (2001). Rotterdam, SEV.
- Experimentbeschrijving Vereniging van Wijkeigenaren. Voorstudie. (1998). Rotterdam, SEV.
- Fortuin, K, Hettinga, G., Rijkschroeff, R.R. (1998). Quick scan wijkgebonden budget. Utrecht, Verwey-Jonker Instituut.
- Fortuin, K, Rijkschroeff, R. (1999). Discussienotitie Wijkgebonden budget als vraagsturinginstrument. Utrecht, Verwey-Jonker Instituut.
- Fortuin, K, Rijkschroeff, R. (2000). Dieptescan Wijkgebonden budget. Utrecht, Verwey-Jonker Instituut.
- Horst, H. van der, Kleinhans, R., Ouwehand, A. (2002). Wij en zij, een Vlaardingse wijk in verandering. Delft, DUP.
- Huygen, A, Swinnen, H. (2001). Wat bewoners wensen en diensten doen. Bewoners praten mee over wijkbestedingen voor onderhoud en beheer in Utrecht. Utrecht, Verwey-Jonker Instituut.
- Laagland'advies. (2003). Wijkbeheer met de bewoners in een centrale rol. Zes evaluaties van Verenigingen van Wijkeigenaren in Nederland. Conceptrapport. Amersfoort.
- Ministerie van Ruimtelijke Ordening, Volkshuisvesting en Milieubeheer (2000). Mensen, wensen, wonen: wonen in de 21^e eeuw. Den Haag, SDU.
- Notulen Voorbeeldprojectenprogramma IPSV: voortgangsgesprek Wijkaandelen Delft. 19 juni 2002. Rotterdam, SEV.
- Tonkens, E. (2002). Ik, alles, nu! Wijkbudgetten en de puberteit van de democratie. In: Tijdschrift voor de sociale sector, 9.
- Verslag expertmeeting Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten 10 november 1999. Utrecht, Verwey-Jonker Instituut.
- Voorstudie Wijkgebonden Vastgoedfondsen. (2000). Rotterdam, SEV.

Voortgangsrapportage IPSV 2002. Project wijkaandelen.

Wijkzaken. In: Nieuwsbrief over het SEV-experimenten programma Wijkbeheer en leefbaarheid, 2000, 12. Rotterdam, SEV.

Wijkzaken. In: Nieuwsbrief over het SEV-experimenten programma Wijkbeheer en leefbaarheid, 2002, 1. Rotterdam, SEV.

Wijkzaken In: Nieuwsbrief over het SEV-experimenten programma Wijkbeheer en leefbaarheid, 2003, 4. Rotterdam, SEV.

Bijlage

Gesprekspartners

SEV

Christel Krebber

Stade

Hugo Greven

Janine van Heertum

Eindhoven

Bea Thijssen, wijkprojectleider Doornakkers, gemeente Eindhoven

Bart Damen, netwerkinspecteur politie, Doornakkers

Piet Tiebax, bewoner

Corrie Zonneman, bewonersgroep Samen Doorn

Elles Kluit, rayonbeheerder Oost SWS (Woningstichting)

Hoogeveen

Jan Bouwmeester, gemeente Hoogeveen

Jan Fluit, gemeente Hoogeveen

Gerard Lubbers, opbouwwerk

José Hartheim, voorzitter wijkplatform Krakeel

Wim Warrink, Wijkplatform Krakeel

Ria Kuik, Vestigingsmamnager Domesta

Albert Odink, Basisschool De Morgenster

Vlaardingen

Marinus van 't Hof, gemeente Vlaardingen

Joyce Groenewege, Waterweg Wonen

Niek de Lange

George Herders en Dick van der Werf, bewonersondersteuner resp. voorzitter bewonersorganisatie De Toekomst (Holy)

Henny Huizer, gemeente Vlaardingen

Frans Slingerland, voorzitter bewonersvereniging Wila

Evert Vrugink, buurtagent Holy-Zuidoost

Nel Jordaan, Adri Bal en Kadir Gulseren, bewoners Babberspolder

Kees Schrieks, Frans Kok en Rob van der Veen, gemeente Vlaardingen

Ron Haanstra, Het Bureau Welzijnsprojecten

Wieringermeer

Jan van Boven, gemeente Wieringermeer

Saskia Tonneman, Platform Slootdorp

P. Ruijter, wethouder

Colofon

Auteurs	Astrid Huygen Rally Rijkschroeff Verwey-Jonker Instituut
Uitgave	SEV
Opmaak	Karien van Dullemen, Rotterdam

Rotterdam, januari 2004.